

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

VAIDA LINIKIENĖ

VIETOS DEMOKRATIJOS INSTRUMENTAI SAVIVALDYBĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. Saulius Nefas

KLAIPĖDA

2021

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	3
PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS	4
PRIEDŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS.....	6
1. DEMOKRATIJOS IR VIETOS DEMOKRATIJOS SAMPRATA.....	10
1.1. Demokratijos ir vietos demokratijos sąvokų reikšmė.....	10
1.2 Demokratijos principai	15
2. VIETOS SAVIVALDOS SAMPRATA IR VIETOS DEMOKRATIJOS INSTRUMENTAI SAVIVALDYBĖJE	19
2.1. Vietos savivaldos samprata	19
2.2. Vietos demokratijos instrumentai	23
2.3. Piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje reikšmė demokratijai	30
2.4. Vietos demokratijos instrumentų funkcionavimo savivaldybėje teorinis modelis.....	33
3. DARBO METODAI IR EMPIRINIO TYRIMO ANALIZĖ.....	39
3.1. Tyrimo metodai	39
3.2. Vietos demokratijos instrumentų funkcionavimo Kelmės rajono savivaldybėje vertinimas ..	43
IŠVADOS.....	62
SIŪLYMAI	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	65
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73
PRIEDAI	74

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Piliečių dalyvavimo koncepcijos.....	24
2 lentelė. Piliečių dalyvavimo teigiami ir neigiami aspektai.....	32
3 lentelė. Interviu dalyvių charakteristika.....	42
4 lentelė. Ekspertų nuomonė apie piliečių dalyvavimo skatinimo ir motyvavimo priemones, įgyvendintas per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą.....	45
5 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo būdus/metodus ir jų amžių, rangų vidurkis.....	47
6 lentelė. Ekspertų nuomonė apie savivaldybėje naudojamus piliečių dalyvavimo būdus/metodus.....	48
7 lentelė. Ekspertų nuomonė apie posėdžių atvirumą gyventojams.....	49
8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo būdus/metodus ir jų amžių, rangų vidurkis.....	51
9 lentelė. Ekspertų nuomonė apie bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą.....	52
10 lentelė. Ekspertų nuomonė apie seniūnijos/savivaldybės atstovų naudojamus būdus gyventojų nuomonės išsiaiškinimui.....	55
11 lentelė. Ekspertų nuomonė apie grįžtamojo ryšio tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų situacijos vertinimas.....	56
12 lentelė. Ekspertų nuomonė apie piliečių dalyvavimo rengiant tarybos ar administracijos įsakymus/sprendimus galimybes.....	59

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1 paveikslėlis. Darbo objektas, dalykas, problema.....	7
2 paveikslėlis. Demokratijos principai.....	16
3 paveikslėlis. Vietos savivaldos principai.....	22
4 paveikslėlis. Piliečių dalyvavimo kopėčios.....	28
5 paveikslėlis. Vietos demokratijos instrumentai, lemiantys demokratijos plėtojimą/ didinimą.....	33
6 paveikslėlis. Vietos demokratijos instrumentų teorinis tyrimo modelis.....	34
7 paveikslėlis. Vadybos fazės.....	35
8 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo skatinimo ir motyvavimo priemones per paskutiniuosius savivaldybės tarybos rinkimus, vidurkis.....	44
9 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo būdų/metodų taikymą savivaldybėje, vidurkis.....	46
10 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal posėdžių atvirumą visuomenei, vidurkis.....	49
11 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal informacijos apie savivaldybėje vykstančius posėdžius kanalus, vidurkis.....	50
12 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal naudojamus gyventojų apklausos metodus savivaldybėje, vidurkis.....	53
13 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal naudojamus būdus gyventojų nuomonių išsiaiškinimui, vidurkis.....	54
14 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal savivaldybės indėlio į piliečių dalyvavimo skatinimą vertinimas, vidurkis.....	57
15 paveikslėlis. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių aktyvumo ir dalyvavimo vietos savivaldoje būdų svarbumą, vidurkis.....	58

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Teorinis bendradarbiavimo tarp savivaldybės ir vietos bendruomenių modelis.....	75
2 priedas. Apklausos anketa gyventojams.....	76
3 priedas. Interviu klausimai ekspertams.....	81
4 priedas. Interviu transkripcija.....	83

IVADAS

Kiekvienas pilietis gyvenantis demokratinėje valstybėje nori būti saugus, išgirstas, turėti galimybę dalyvauti šalies valdyme, t. y. išreikšti savo nuomonę ir turėti įtakos sprendimams, kurie jiems aktualūs. Na, o patys svarbiausi (reikšmingiausi) sprendimai yra priimami arčiausiai žmogaus esančios institucijos, nagrinėjamu atveju – savivaldybėje. Joje pajuntame santykį su valstybe, t. y. per savivaldos institucijas ir savivaldybių viešųjų paslaugų įstaigas – ugdymo, medicinos įstaigas ir kitas, išmokstame demokratijos pamokas, užmezgame ryšius su verslo partneriais ir klientais, pajuntame bendruomeniškumo privalumus. Vietos savivalda turi būti grindžiama savivaldybės ir vietos gyventojų interesų derinimu, kad savivaldybės institucijų priimti sprendimai bendruomenės interesais nepažeistų įstatymų garantuotų atskirų gyventojų teisių. Šiais laikais labai dažnai išreiškiamas žmonių nepasitenkinimas vietos valdžios veikla, vis daugiau ir garsiau kalbama apie bendruomenės (piliečių) įsitraukimą į viešųjų reikalų svarstymą bei sprendimų priėmimo svarbą.

Temos aktualumas. Vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimo sėkmės rodiklius galima laikyti piliečių dalyvavimą, jų suvokiamas ir jiems sudaromas galimybes dalyvauti vietos savivaldos lygmeniu priimamų sprendimų įgyvendinime, vietos savivaldos institucijų taikomų instrumentų veiksmingumą didinant piliečių įsitraukimą.

Modernėjant technologijoms, atsiranda nauji demokratijos instrumentai, kurie padeda didinti vietos gyventojų suinteresuotumą dalyvauti vietos savivaldoje ir įsitraukti į politinių sprendimų priėmimo procesus.

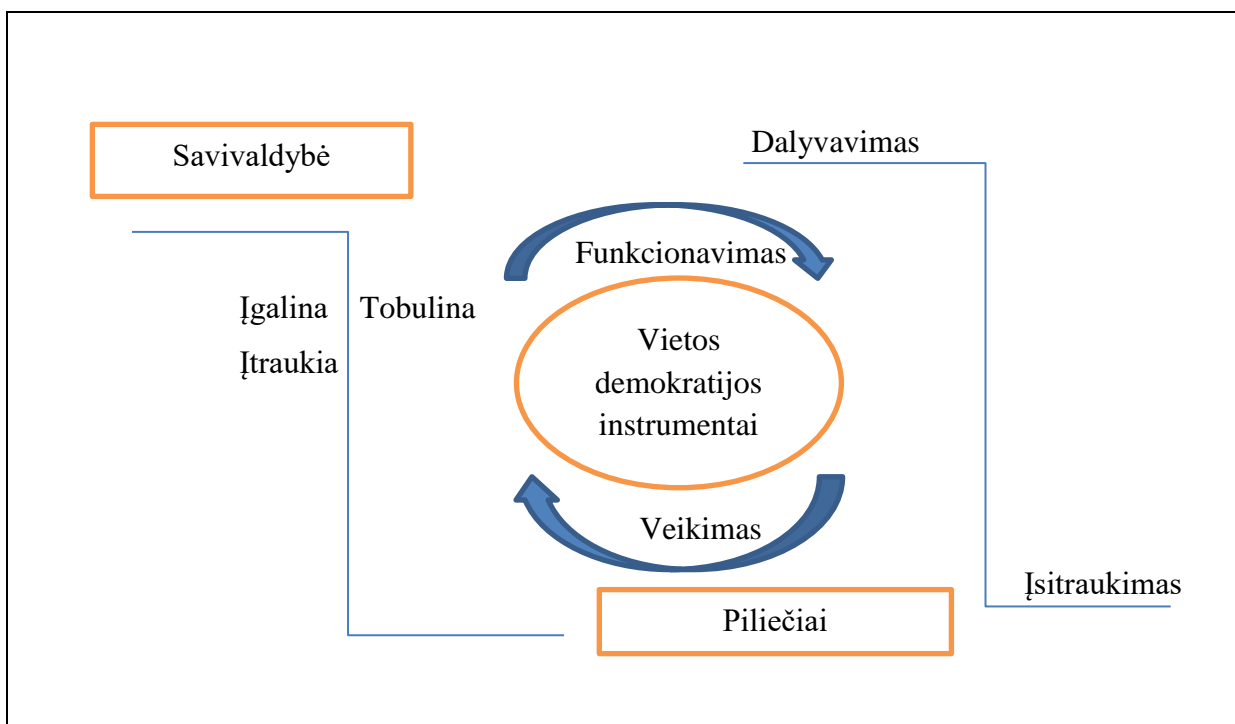
Keičiantis visuomenei, jos poreikiams, didėjant informacinių technologijų svarbai ir jų pritaikymo galimybėms bei vietos savivaldos institucijoms siekiant kuo didesnio visuomenės pasitikėjimo jomis, yra įgyvendinami skirtingi vietos demokratijos instrumentai, todėl svarbu vertinti, kaip konkretūs vietos demokratijos instrumentai funkcionuoja savivaldybėje. Atliekama išsami mokslinių šaltinių analizė bei empirinis tyrimas leis analizuoti esamą vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimo situaciją, identifikuoti probleminius šių instrumentų įgyvendinimo aspektus, vertinti alternatyvių instrumentų taikymo galimybes bei naudos aspektus. Gauti teoriniai ir empiriniai duomenys bei jų palyginimas naudingas mokslininkams, kurie ateityje sieks išsamiau vertinti demokratijos principų įgyvendinimą ir raišką vietos savivaldos lygmeniu. Taip pat šis darbas svarbus ne tik pasirinktos savivaldybės, bet ir kitų Lietuvos savivaldybių, vietos savivaldos institucijoms ir jų gyventojams, supažindinant su vietos demokratijos instrumentais, jų pritaikymo svarba, bei gauta esamos situacijos analizė padės užtikrinti sistemingesnę vietos demokratijos plėtrą.

Temos naujumas¹. Mokslinėje literatūroje yra nemažai straipsnių, mokslinių publikacijų, knygų, metodinių leidinių, atliktų tyrimų, parengtų rekomendacijų apie demokratiją ir pilietinę visuomenę, demokratinį piliečių (bendruomenės, seniūnaičių) dalyvavimą vietos savivaldoje, įtaką viešosios valdžios sprendimams (įsitraukimą) rengiant ir svarstant politinius sprendimus, apie viešąjį valdymą, valdžios ir visuomenės bendradarbiavimą. Šia tema rašė: I. Petronytė (2015), A. Šilinskytė (2015), A. Valackienė ir E. Žalnieriūnienė (2015), E. Vaidelytė, G. Žilinskas ir R. Rauleckas (2016), J. Vorevičienė (2018), R. Mikalauskaitė ir V. Vitkevičius (2018). S. Mellouli, L. F. Luna-Reyes ir, J. Zhang (2014), M.S. Chowdhury, M. Aktaruzzaman (2016), J. Grace, P. Grace (2017).

Darbo objektas. Vietos savivaldybė.

Darbo dalykas. Vietos demokratijos instrumentai.

Problema. Vietos savivaldos institucijos nuolat ieško naujų demokratijos principų įgyvendinimo būdų arba tobulina/pritaiko jau įgyvendinamus vietos demokratijos instrumentus, siekiant didinti piliečių dalyvavimą ir jų suvokiamą „galią“ (1 pav.).

1 pav. Darbo objektas, dalykas, problema

Sudaryta darbo autorės.

¹ Buvo išnagrinėtos šios visatekstės mokslinės DB (duomenų bazės): Lituaniaistika, MRU ebooks, EBSCO.

Tikslas. Išanalizavus demokratijos ir vietos demokratijos reikšmę bei identifikavus norminiuose teisės aktuose reglamentuojamus vietos demokratijos instrumentus, įvertinti vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimą Kelmės rajono savivaldybės atveju, siekiant didinti piliečių dalyvavimą.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti demokratijos ir vietos demokratijos sąvokas.
2. Išnagrinėti norminiuose teisės aktuose reglamentuojamus vietos demokratijos instrumentus.
3. Pagrįsti sudaryto vietos demokratijos instrumentų teorinio modelio reikšmę.
4. Išanalizuoti vietos demokratijos instrumentų Kelmės rajono savivaldybėje įgyvendinimo situaciją.

Darbo paradigma. Naujojo viešojo valdymo paradigma². Ši paradigma pasirinkta todėl, kad ji daugiau dėmesio kreipia į demokratiją, pilietiškumą, pliuralizmą, skaidrumą, korupcijos nebuvimą, atvirumą ir aktyvią nevyriausybinių organizacijų veiklą. Šios paradigmos prioritetas – visuomenės (bendruomenės) aktyvumas. Na, o su visuomenės aktyvumu yra susijęs ir demokratijos vystymasis (tobulinamasis). Kaip piliečiai įtraukiami į demokratijos procesus? Kaip ji formuoja savivaldą? Galima pagrįstai teigti, kad naujojo viešojo valdymo paradigma yra susijusi su nagrinėjama tema.

Pastebėta, jog tos pačios sąvokos Lietuvos bei užsienio mokslininkų interpretuojamos skirtingai, todėl siekiant išvengti neaiškumo, darbe bus laikomasi šių sąvokų sampratų:

Demokratija³ – valstybės valdymo forma, kai visa valdžia kyla iš valstybės piliečių valios.

Vietos savivalda⁴ reiškia, jog vietinės valdžios organai įstatymų nustatytose ribose turi teisę ir gebėjimą tvarkyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos visišką atsakomybę ir vadovaudamosi vietos gyventojų interesais.

Savivaldybė⁵ - įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per to valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų išrinktą savivaldybės tarybą,

Vietos demokratija⁶ – savivaldos valdymo procesas, kuris grindžiamas demokratijos instrumentų naudojimu, t. y. piliečių dalyvavimas vietos demokratijos procesuose, gebėjimas daryti įtaką politinei valdžiai bei ją kontroliuoti, ir gebėjimą patiems – nepriklausomai nuo valdžios – spręsti bendras politines, ekonomines ir vietines problemas.

² Vainius Smalskys, *Viešasis valdymas* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010), 137 psl.

³ „Istorija Tau“, *Demokratija*, žiūrėta 2021 m. sausio 15 d., <https://istorijatau.lt/rubrikos/zodynas/demokratija>.

⁴ „Europos vietos savivaldos chartija“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.48874?jfwid=191fum7tmy>

⁵ „Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas“, Infolex teisė, žiūrėta 2021 m. sausio 15 d., <https://www.infolex.lt/ta/65125>.

⁶ Saulius Nefas, „Vietos demokratijos funkcionavimo objektas – savivaldybė“, *Socialinių mokslų studijos* 4, 3 (2012): 841-844, <https://core.ac.uk/download/pdf/197250183.pdf>.

NVO⁷ – nevyriausybinė organizacija – tai nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų nepriklausomas savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra politinės valdžios siekimas arba vien tik religijos tikslų įgyvendinimas.

Darbo metodai. Darbe bus naudojami šie metodai:

- ✓ Literatūros šaltinių analizė⁸;
- ✓ Dokumentų analizė⁹;
- ✓ Apibendrinimo metodas¹⁰;
- ✓ Modeliavimo metodas¹¹;
- ✓ Logografinis¹² metodas;
- ✓ Anketinis metodas;
- ✓ Apklausos interviu būdu.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje darbo dalyje, remiantis mokslinių šaltinių analize, analizuojama demokratijos ir vietos demokratijos samprata, atskleidžiant šių sąvokų reikšmę bei demokratijos principus.

Antroji darbo dalis skirta vietos savivaldos sampratos ir vietos demokratijos instrumentų savivaldybėje analizei, paremta mokslinių šaltinių ir norminių teisės aktų analizės rezultatais. Šiame skyriuje apibrėžiama vietos savivaldos samprata, išskiriami ir apibūdinami vietos demokratijos instrumentai, analizuojama piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje reikšmė demokratijai. Taip pat sudarytas ir pristatomas vietos demokratijos instrumentų funkcionavimo savivaldybėje modelis.

Trečiasis darbo skyrius skirtas pristatyti atliktą empirinį tyrimą, pristatant tyrimo metodus bei atlikto kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatus.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, siūlymai, literatūros sąrašas ir priedai.

⁷ „Lietuvos Respublikos Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463439>.

⁸ Ji atliekama remiantis Kęstučiu Kardeliu, kuris teigia, kad „literatūros šaltinių analizė yra neatsiejama mokslinio darbo dalis, kuri tęsiasi per visą mokslinio tyrimo procesą“.

⁹ Pasak Rimantę Tidikį, „Dokumentų analizės metodas – tai pirminių duomenų rinkimas, kai dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai“.

¹⁰ Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003), 387-390.

¹¹ *Ibid*, 425-432.

¹² Logografija (gr. Logos – žodis, sąvoka + grapho – rašau, vaizduoju).

1. DEMOKRATIJOS IR VIETOS DEMOKRATIJOS SAMPRATA

1.1. Demokratijos ir vietos demokratijos sąvokų reikšmė

Pirmasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsnis skelbia, kad Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika. Antrasis sako, kad Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai¹³. Tačiau kas yra demokratija? Kokie yra jos požymiai? Kas yra Tauta? Pats žodis „demokratija“ yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *demokratia* = *demos* – liaudis + *kratos* – valdžia, graikai demokratiją suprato kaip liaudies viešpatavimą. Tačiau ne visi gyventojai graikiškame polyje galėjo dalyvauti valdyje, nes tik mažoji dalis gyventojų turėjo visateisio piliečio statusą¹⁴. Graikų filosofai Platonas ir Aristotelis demokratiją laikė valstybės forma. Platonas¹⁵ teigė, kad demokratija yra tautos susirinkimo valdymas vadovaujantis įstatymu ir priskyre gerosioms valstybės formoms. Tačiau Aristotelis¹⁶ demokratiją apibrėžė kitaip. Jis vengė demokratiją priskirti gerosioms valstybės formoms ir laikė demokratiją daugumos diktatūra bei priskyre ją netoleruotinai valstybės formai.

Demokratija - tai valstybės valdymo forma, kai visa valdžia kyla iš valstybės piliečių valios, o patį valdymą įgyvendina laisvais ir reguliariais rinkimais renkama ir veikianti pagal konstitucijoje nustatytus įgaliojimus vyriausybė¹⁷.

Nors demokratijos sąvoka Graikijoje atsirado beveik prieš 2500 metų, tačiau iki šiol nebuvo įmanoma nustatyti bendrai priimto demokratijos apibrėžimo. Demokratijos negalima apibūdinti vien kaip socialinės struktūros ar valdžios formos, kadangi norint sukurti ir plėtoti demokratiją visuomenėje, reikia užtikrinti tam tikrų politinių, individualių ir socialinių elementų buvimą¹⁸.

Linco universiteto prof. Herbertas Šembekas (Schambek) nurodo, kad demokratijos sąvoka priskirtina daugiaprasmių politinio mąstymo sąvokų¹⁹. Jis pastebi, kad demokratijos idėjos gali būti

¹³ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Valstybės žinios, žiūrėta 2021 m. kovo 7 d., <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.

¹⁴ Visateisio piliečio statusą turėjo tik laisvieji piliečiai (vyrai), turintys balsavimo teisę. Vergai, moterys ir svetimšaliai tokios teisės neturėjo.

¹⁵ Platonas, *Valstybė* (Vilnius: Pradai, 2000). Išanalizavęs ir atmetęs kaip netinkamus visus jam žinomus valstybės tipus - timokratiją, oligarchiją, demokratiją ir tironiją, Platonas sukūrė savo idealios valstybės modelį, pagrįsta teisingumo principu ir garantuojantį visų jos piliečių gerovę. Dialoge išsamiai aptariama valstybės santvarka, jos luomai ir jų pareigos, daug dėmesio skiriama jaunimo mokymui ir auklėjimui. Moksliskai konstruodamas savąją valstybę, Platonas kartu svarsto daugelį svarbiausių filosofijos problemų - idėjų kaip daiktų būties tikrųjų priežasčių, pažinimo, sielos, jos pažintinių galių, sielos ir kūno santykio ir kt. klausimus.

¹⁶ „Aristotelis“, žiūrėta 2021 m. kovo 13 d., <http://www.filosofija.info/ar-zinai/aristotelis/>. Aristotelis buvo Platono mokinys, kuris kritikavo jo doktriną. Aristotelis skiria 3 geras valstybės valdymo formas. Viena yra monarchija. Kad ši valdymo forma būtų gera, ji neturi virsti tironija. Kita gera valstybės forma – aristokratija, tik reikia saugotis, kad ji nevirstų nedaugelio valdžia.. Trečioji gera valdymo forma yra demokratija, tik ji nesunkiai gali išsigimti į minios valdžią..

¹⁷ „Istorija tau“, *supra note*, 3.

¹⁸ Anca Maria Slev, „Perceptions of Democracy and Democratic Principles Among Romanian Law Students“, *Revista academiei forțelor terestre*, 1 (2014):39, https://www.armyacademy.ro/reviste/rev1_2014/SLEV.pdf.

¹⁹ Herbert Schambeck, „Über den begriff, die idee, geschichte und entwicklung der demokratie in Europa“, 2008, žiūrėta 2021 m. kovo 5 d., <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12114/2567-5458-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

skirtingos sąvokos. Tai ir valstybės forma, atitinkanti respublikos sąvoką, ir politinė valdymo sistema, galinti būti įgyvendinama tiek respublikoje, kaip valstybės formoje, tiek ir monarchijoje. Taip pat jis daro prielaidą ir įrodinėja, kad demokratijos sampratą lėmė ir tuo metu vyravęs tikėjimas ar net konkreti religijos kryptis. Autorius pateikė kriterijus, būdingus demokratinei konstitucinei valstybei: demokratinė rinkimų teisė, konstitucija paremta valstybinė veikla, parlamento atsakomybė už įstatymų leidybą ir kontrolę, vyriausybės atsakomybė, vadovavimasis pagrindinėmis teisėmis, vyriausybės laikymasis teisėtumo, valdžių padalijimas, teismų nepriklausomumas, teisingumo veiksmingumas, ombudsmeno institucijos, kaip tiesioginės demokratijos institucijos, įtvirtinimas.

Politikos mokslų emerito profesorius David T. Koyzis apie demokratiją yra pasakęs „Democracy may indeed be good, but it is not god“ – „Demokratija iš tikrųjų gali būti gera, bet tai nėra dievas“²⁰.

Nigel Ashford teigė, kad šiuo metu demokratija yra ateities banga, mat vis daugiau ir daugiau šalių perima demokratinės sistemas. Demokratija buvo priešinama monarchijai (vieno valdymui), oligarchijai (keleto valdymui) ir aristokratijai (geriausiųjų valdymui)²¹. JAV prezidentas Abrahamas Lincolnas savo garsiajame Gettysburgo kreipimesi nevertodamas sąvokos „demokratija“ aiškiai apibūdino demokratinės valdžios esmę. Jis pateikė klasikinį demokratijos apibrėžimą. Demokratija yra „žmonių valdymas, valdymas per žmones ir valdymas žmonėms“^{22, 23}.

Vienas žymiausių XX a. pabaigos ir XXI a. pradžios demokratinio mąstymo tyrinėtojų Davidas Heldas pabrėžia, kad „demokratija laiduoja politinę bendruomenę, kurioje kokia nors forma egzistuoja politinė žmonių lygybė“²⁴.

Davidas Beethamas demokratiją apibūdino kaip sprendimų dėl visuotinai įpareigojančių taisyklių ir politikų priėmimo būdas, kurį kontroliuoja liaudis²⁵.

Toks demokratijos apibrėžimas yra paprastas, tačiau neduodantis atsakymų į esminius su demokratija ir jos plėtojimu susijusius klausimus:

- ✓ Ką reikėtų laikyti liaudimi?

²⁰ David T. Koyzis, *Political Visions & Illusions – A Survey & Christian Critique of Contemporary Ideologies* (Illinois: InterVarsity Press, 2003), 151, https://books.google.lt/books?id=4eIGvOrz-u4C&pg=PA151&lpg=PA151&dq=David+T.+Koyzis+Democracy+may+indeed+be+good,+but+it+is+not+god%22&source=bl&ots=51j0XxhWhV&sig=4caCuWbzJS5nZD8v52_YrfiQkEE&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwje1Yjrqr_ZAhULISwKHY6zCRcQ6AEIKTAA#v=onepage&q=David%20T.%20Koyzis%20Democracy%20may%20indeed%20be%20good%2C%20but%20it%20is%20not%20god%22&f=false.

²¹ Nigel Ashfor, *Laisvos visuomenės principai* (Aidai, 2003), https://www.hjalmarsonstiftelsen.se/wp-content/uploads/Principles_Lithuanian.pdf.

²² *Ibid.*

²³ Saulius Spurga, *Demokratija ir pilietinė visuomenė nacionalinėse valstybėse ir Europos sąjungoje: vidurio ir rytų Europos demokratizacija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), <https://repository.mruni.eu/handle/007/16857>.

²⁴ David Held, *Demokratijos modeliai* (Vilnius: Eugrimas, 2002).

²⁵ David Beetham, „Liberal Democracy and the Limits of Democratization“, iš *Democracy: A Reader*, Ricardo Blaug, John Schwarzmantel (New York: Columbia University Press, 2016), https://books.google.lt/books?id=WE5MDQAAQBAJ&pg=PR5&lr=&hl=lt&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false.

- ✓ Kaip įsivaizduojamas jos dalyvavimo pobūdis?
- ✓ Kiek privalu paklusti liaudies nustatytoms taisyklėms? Ar tinkama prieš nepaklūstančiuosius naudoti prievartą?
- ✓ Kiek plačiai demokratija turi būti taikoma, pavyzdžiui, kiek jos gali būti įdiegiama į privataus gyvenimo, ekonomikos, tarptautinių santykių sritis?
- ✓ Kokie vaidmenys paliekami tiems, kurie atvirai ir aktyviai sakosi nesą dalyviai?

Tokius ir kitus su „liaudies“ reikšme susijusius klausimus kelia D. Heldas²⁶ ir J. Grugel²⁷. Pasak profesoriaus V. Šlapkausko²⁸, tai ne visi galimi klausimai ir nesutarimai, bet šie ir daugybė kitų klausimų lėmė, kad demokratijos prasmė nėra ir niekada nebus iki galo aiški. Labai svarbu pabrėžti, kad pasirenkamus demokratijos sampratos požiūrius lemia skirtingi demokratijos pagrindimo būdai, kuriais siekiama vienos ar daugiau pamatinių vertybių arba gėrybių: politinės lygybės, laisvės, moralinės saviugdos, bendro intereso, sąžiningo moralinio kompromiso, įpareigojančių sprendimų, kuriais atsižvelgiama į visų interesus, visuomenės naudos, poreikių patenkinimo, veiksmingų sprendimų. Demokratija gali reikšti skirtingas liaudies valdžios rūšis arba gyvenimo formas – savivaldą, kuriai esant kurios nors bendruomenės nariai yra įsipareigoję save reguliuoti, ir valdymą, kuriam esant demokratija yra priemonė įteisinti kartkartėmis renkamus į valdžią „atstovus“ ir jų sprendimus. Todėl kyla ypač sunkūs demokratijos apimtys ir ribų klausimai, į kuriuos vienareikšmiškai atsakyti neįmanoma.

Pagrindiniai demokratijos bruožai yra politinis žmonių atstovavimas, taip pat parlamentinės valdžios apribojimas. Nepaisant to, demokratija taip pat apima įvairius socialinius ir ekonominius elementus, kadangi demokratija yra laikoma mąstymo būdu. Demokratijos šalių piliečiai nėra gimę iš esmės suvokdami pagrindines demokratines vertybes, tokias kaip laisvė, lygybė, tolerancija, pagarba ir žmogaus teisės. Vis dėlto demokratija reikalauja, kad šios vertybės būtų išmoktos ir perimtos individų, ir kad jie gyventų bendruomenėje, puoselėjančioje šias vertybes²⁹.

Aptarus demokratijos sąvoką galima pastebėti, kad konkretaus ir vieningo požiūrio, leidžiančio pateikti visuminį požiūrį į demokratiją, nėra. Šios sąvokos apibrėžimo sudėtingumas yra nulemtas to, kad demokratija yra daugialypė koncepcija, apimanti ne tik politinius, bet ir socialinius, ekonominius, technologinius ir kultūrinius elementus. Kadangi šiame magistro baigiamajame darbe pagrindinis dėmesys sutelkiamas į vietos demokratiją, būtina trumpai apibrėžti, kas yra vietos demokratija ir kuo ji skiriasi/siejasi su demokratija apskritai.

²⁶ Held, *supra note*, 25.

²⁷ Jean Grugel ir Matthew LKuis Bishop, *Democratization: A Critical Introduction* (London: Red Globe Press, 2001), https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=m1EdBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=democratization+a+critical+introduction&ots=VUByLNOx_b&sig=KEEnL3n4PB6rW9e-wPRqepros4I&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

²⁸ Saulius Nefas, Vainius Smalskys ir Vytautas Šlapkauskas, Vytautas. *Demokratija ir vietos bendruomenė Lietuvoje* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16819/9789955193708.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁹ Slev, *supra note*, 19:40.

Vietos valdžia užima ypatingą vietą demokratiname visuomenės ir valstybės valdymo mechanizme. Visų pirma reikia pažymėti, kad vietos savivalda turi ir specialų dalyką, tai yra gyventojai, piliečiai ir ypatingas visuomenės valdymas: vietinės svarbos klausimai. Be to, viena iš pagrindinių sąvokų, apibūdinančių vietos savivaldos, kaip organizacijos ir valdžios formas, esmė yra nepriklausomybė. Kaip ir bet kuri kita socialinės savivaldos forma, vietinė valdžia yra galinga priemonė aktyvuoti politinę sistemą, demokratines institucijas, atskirus piliečius ir kovoti su biurokratija bei formalizmu valstybės valdymo struktūroje. Vietos valdžios formavimas yra ilgas procesas, jo įgyvendinimas turėtų būti vykdomas sistemingai (planuotai), tačiau savivalda nėra tik demokratijos pagrindas. Savivalda ir savivaldos institucijos yra aukščiausia žmonių integracijos forma³⁰.

Reikia pažymėti, kad vietos valdžia turi „centrinę poziciją“ tarp valstybės ir visuomenės. Šioje pozicijoje ši socialinė ir politinė institucija vaidina pagrindinį vaidmenį išsaugant ir stiprinant valstybingumą. Pagal savo pobūdį vietos savivalda yra daug sudėtingesnis reiškinys nei jos oficialus teisinis statusas. Kaip pabrėžia V.Y. Lyubashits et al., ryšyje su valstybe vietos savivaldos institucija išreiškia teritorinių bendruomenių interesus. Santykiuose su bendruomenėmis jis yra valstybės interesų dirigentas, nes jis gina socialinės teritorinės erdvės vientisumą ir jos plėtrą. Susilpnėjęs vienas iš šių vietos savivaldos komponentų (visuomenės ar valstybės) lemia valstybės ir visuomenės interesų disbalansą³¹.

Analizuojant vietos demokratijos reikšmę ir bandant apibrėžti vietos demokratijos reikšmę svarbu atsižvelgti į tai, kad šiomis dienomis vis didesnis dėmesys skiriamas viešojo administravimo sistemos, paremtos demokratijos principais, modernizavimu. A. Guogis atkreipė dėmesį, kad viešojo administravimo sistemos modernizavimas šiuo metu yra paremtas Naujojo viešojo valdymo idėjomis, kurio įgyvendinimą galima sieti su „demokratijos“ ir „piliečių“ sąvokų apjungimu, priežastinio ryšio nustatymu bei pagrindimu. Analizuojant vietos demokratiją ir jos instrumentų įgyvendinimą vietos savivaldos lygiu, būtina nepamiršti Naujojo viešojo valdymo, kadangi būtent ši paradigma geriausiai atspindi demokratijos ir vietos demokratijos principus. A. Guogis pabrėžė, kad Naujasis viešasis valdymas remiasi demokratija ir tarnavimu visuomenei, todėl valstybės tarnautojai turi ne valdyti, o tarnauti. Siekiant užtikrinti kokybišką ir sėkmingą demokratijos plėtrą ne tik nacionaliniu, bet ir vietos savivaldos lygiu, labai svarbu užtikrinti piliečių dalyvavimą ir jų norą įsitraukti į sprendimų priėmimą. Būtent piliečių dalyvavimas yra laikomas esmine prielaida demokratiniam valdymui. Šiuo aspektu A. Guogis siūlo įtraukti ir dar vieną sąvoką – pilietiškumą, kuris reiškia ne vien individo asmeninių poreikių tenkinimą, tačiau individo siekį prisidėti prie bendrojo gėrio kūrimo ir socialinių vertybių plėtojimo³².

³⁰ Valentin Lyubashits ir kt., „Local Government as a Form of Democracy in Russia“, *Journal of History Culture and Art Research*, 8 (3) (2019), 353-365.

³¹ *Ibid.*

³² Arvydas Guogis, „Naujojo viešojo valdymo reikšmė (III)“, *Bernardinai*, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://www.bernardinai.lt/2009-10-22-arvydas-guogis-naujojo-viesojo-valdymo-reiksme-iii/>.

Toks požiūris leidžia pagrįsti, kad vietos demokratija yra neišsivaizduojama ir negalima be piliečių dalyvavimo, o siekiant užtikrinti vietos demokratijos veiksmingumą turi būti užtikrinamas socialinis teisingumas, lygybė ir etika, kurie yra trys pagrindiniai Naujojo viešojo valdymo „ramsčiai“. Vertinant vietos demokratijos funkcionalumą ir vietos demokratijos instrumentų tinkamumą, turi būti atsižvelgiama ne tik į vietos savivaldos lygiu dirbančiųjų valstybės tarnautojų požiūrį, tačiau turi būti vertinama piliečių nuomonė, galinti padėti identifikuoti vietos savivaldos darbuotojų „tarnavimo visuomenei“ kokybiškumą. Remiantis Naujosios viešosios vadybos paradigma ir mokslininkų pateikiamomis išvalgomis apie demokratijos apskritai ir vietos demokratijos vietą šios paradigmos įgyvendinime, baigiamojo darbo tolimesniuose skyriuose bus pristatomas tyrimas, kuriuo bus atskleista, vietos demokratijos instrumentų funkcionalumas bei probleminiai aspektai, susiję su Naujojo viešojo valdymo įgyvendinimu.

Demokratijos principų užtikrinimas ne tik nacionaliniu, bet ir vietos savivaldos lygiu susiduria su iššūkiais, kurie nulemti visuomenėje vykstančių pokyčių. Darbo autorė, analizuodama skirtingas mokslininkų išvalgas pastebėjo, jog demokratijos principų įgyvendinimui itin didelę reikšmę daro technologinė plėtra, paskatinusi naujų demokratijos instrumentų integravimą, susijusių su e. valdžios sistemos sukūrimu ir plėtojimu, padedančiu užtikrinti piliečių įsitraukimo didinimą ir jų dalyvavimui sudaromas palankesnes sąlygas. Tiesa, A. Raipa linkęs gana kritiškai vertinti decentralizacijos proceso įgyvendinimą, kuris turėjo užtikrinti atviresnę vietos valdžios institucijų darbą bei didinti piliečių įsitraukimą, taip užtikrinant veiksmingą demokratijos plėtotę. Autorius vis dėl to linkęs kritikuoti valdžios perdavimo vietos savivaldos institucijoms, kaip veiksmingos demokratijos plėtos priemonės, tinkamumą. Įžvelgiama, kad valdžios decentralizavimas gali lemti ne tik teigiamus, bet ir neigiamus padarinius, kurie nesudaro palankių prielaidų demokratijos principų įgyvendinimui. Pažymima, kad vietos savivaldos institucijoms sukuriamos palankios galimybės disponuoti joms perduota valdžia, todėl gali kilti grėsmė vietos demokratijai, kadangi atsiranda laisvė institucijoms manipuluoti valdžios priimamais sprendimais ir jų traktavimu, gali būti ignoruojami mažumos interesai³³. Būtina atkreipti dėmesį į mažumos interesų patenkinimą, kadangi jau ir ankščiau minėta, kad daugumos valdžios principas yra laikomas diskutuotinu. Atsižvelgiant į tai, darbo autorė sieks išsiaiškinti, kaip vietos valdžios institucijos užtikrina piliečių interesų atstovavimą taip, kad būtų patenkinami ne tik daugumos, bet ir mažumos interesai. Taip pat A. Raipos išskiriami kritiniai viešojo administravimo sistemos modernizavimo aspektai atskleidžia, kad būtina atkreipti dėmesį į vykusių ir vis dar besitęsiančių viešojo administravimo reformą ir jos poveikį demokratijos principų užtikrinimui bei plėtotei, ypač vertinant demokratijos įgyvendinimą vietos savivaldos lygiu.

³³ Alvydas Raipa, „Socialiniai pokyčiai ir modernus viešasis administravimas“, *Filosofija, Sociologija*, 2 (2001), <http://elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-54.pdf>.

Apibendrinant galima teigti, kad moksliniuose šaltiniuose vis dar trūksta vieningo požiūrio į demokratiją, kadangi demokratijos koncepcija yra daugialypė, apimanti tiek politinius, tiek socialinius, ekonominius ir net kultūrinius aspektus. Tačiau, atsižvelgiant į skirtingų mokslininkų pateikiamas išvalgas, galima teigti, kad demokratija turi būti suvokiama kaip valstybės valdymo forma, kuri paremta piliečių valia. O valia išreiškiama per piliečių dalyvavimą rinkimuose bei jų įsitraukimo į sprendimų priėmimo procesą. Vietos demokratija yra demokratijos mechanizmo dalis/ forma, kuri įgyvendinama konkrečiame teritoriniame darinyje. Tačiau nei demokratija, nei vietos demokratija yra neįsivaizduojama be piliečių įsitraukimo į vietos valdžios priimamus sprendimus.

1.2 Demokratijos principai

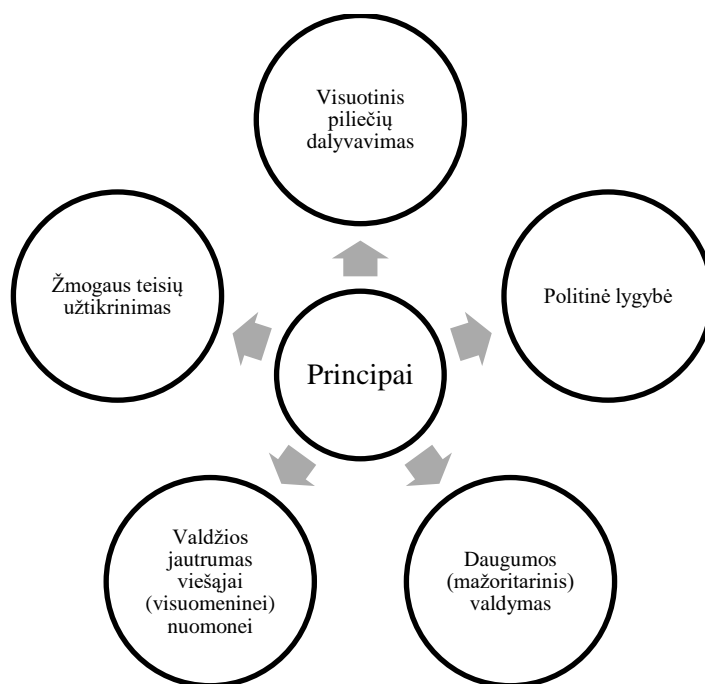
Demokratijos idealas remiasi asmenų gerovės ir gero valdymo principu. Demokratija atstovauja vyriausybės formai, kai politiniai sprendimai priimami dalyvaujant žmonėms bei balsų dauguma išrenkami atstovai, kurie priima sprendimus, susijusius su valstybės valdymu, atsižvelgiant į žmonių išreikštus interesus. Reikia pažymėti, kad demokratijos tęstinumas priklauso nuo užtikrinimo, kad „dauguma taptų mažuma ir kad mažuma taip pat abipusiškai taptų dauguma“³⁴.

Naujasis viešasis valdymas yra neatsiejamas nuo demokratijos tęstinumo ir principų užtikrinimo, kadangi Naujasis viešasis valdymas yra paremtas demokratijos principais, todėl vertinant demokratijos principus ir jų įgyvendinimą vietos savivaldos lygiu, svarbu neeliminuoti Naujojo viešojo valdymo koncepcijos, o priešingai – analizuoti kaip vieną iš būdų, kuris leidžia užtikrinti demokratijos plėtrą, ypač kalbant apie vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimą. Aida Dulinskienės magistro darbe pabrėžiama, kad Naujojo viešojo valdymo paradigma yra paremta tam tikrais principais: decentralizacija, dalyvavimas, privatizacija ir privačiojo sektoriaus valdymo metodų taikymu³⁵. Analizuojant demokratijos principus pastebima, kad tiesiogiai su demokratijos principais galima susieti dalyvavimą, kaip ryškiausią iš ne tik Naujojo viešojo valdymo, bet ir demokratijos principų. Taip pat reikėtų nepamiršti ir decentralizacijos, kuris atspindi lygybės ir komandinio darbo svarbą, kas iš tiesu svarbu įgyvendinant vietos demokratiją. Naujojo viešojo valdymo reikšmė demokratijai sąlygoja poreikį apžvelgti esminius demokratijos principus, aptarti jų teigiamus ir neigiamus aspektus.

Kiek platesnį požiūrį į demokratijos principus pateikia Lietuvos mokslininkai. Aiškinant ir bandant apibrėžti demokratijos principus yra remiamasi skirtingomis demokratijos teorijomis – „procedūrinės demokratijos teorija“ ir „turtinąja demokratijos teorija“. Aptariant šių teorijų pobūdį išryškėja pagrindiniai demokratijos principai (2 pav.).

³⁴ Slev, *supra note*, 19:39.

³⁵ Aida Dulinskienė, „Naujojo viešojo valdymo principų įgyvendinimas kraštovaizdžio monitoringo valdyme: Ventos regioninio parko atvejis“ (magistro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas, 2016), 15.

2 pav. Demokratijos principai

Sudaryta darbo autorės pagal S. Nefą, V. Smalskį ir V. Šlapkauską³⁶.

Remiantis S. Nefo, V. Smalskio ir V. Šlapkausko požiūriu, žmogaus teisių užtikrinimo principas yra priskiriamas turtingosios demokratijos teorijai, o likusieji – procedūrinės demokratijos teorijai. Tiesa, aptardami minėtuosius principus, autoriai identifikavo tam tikras problemas, susijusias su šių principų įgyvendinimu. Pagrindinė problema, kuri išvelgiama – valdžios jautrumo principo įgyvendinimas, kadangi valdžios atstovai šio principo įgyvendinimą traktuoja savaip, nenorėdami jo įgyvendinti³⁷. Valdžios jautrumo principo įgyvendinimo problematiką išryškino ir D. Beinoravičius, kuris nurodė, jog daugumos principo įgyvendinimą galima laikyti viena iš demokratijos kliūčių, kuris susijęs su skaičiavimu. Autorius paaiškino, kad įgyvendinant šį principą greta seka kitos problemos – daugumos spaudimas mažumai, rezultatų nestabilumas. Daugumos valia, kuri įtvirtinta minėtoju principu, atstovauja interesams, o tai sukelia diskusijas dėl šio principo suderinamumo su demokratijos idėja³⁸. Šiandieniniame politiniame pasaulyje, vadovavimasis daugumos nuomone gali lemti ir iškraipytos demokratijos mechanizmo atsiradimą, kadangi skirtingos visuomenės grupės gali susivienyti vedamos tam tikrų interesų, todėl bendrai jie sudaro dauguma ir lemia pokyčius valstybės valdyme, tačiau labai didelė dalis visuomenės lieka nuošalyje. Kyla iššūkis suderinti šių skirtingų piliečių interesus. Sutelkiant dėmesį į vietos demokratiją ir įgyvendinamus jos instrumentus svarbu identifikuoti,

³⁶ Nefas, Smalskys ir Šlapkauskas, *supra note*, 29.

³⁷ Nefas, Smalskys ir Šlapkauskas, *supra note*, 29.

³⁸ Darijus Beinoravičius, „Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės“, *Jurisprudencija* 10, 100 (2007):10, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2663>.

kokie demokratijos principai aiškiausiai išreikšti vietos savivaldoje, tačiau būtina atkreipti dėmesį į piliečių požiūrį apie vietos savivaldos institucijų gebėjimą patenkinti jų poreikius ir tinkamai atstovauti jų interesus. Šiuo atveju, atliekant vietos demokratijos instrumentų vertinimo tyrimus svarbu analizuoti, ar tinkamai įgyvendinamas minėtasis valdžios jautrumo principas. Tiesa, atliekant demokratijos principų įgyvendinimo vertinimą svarbu visus principus vertinti kaip visumą, taip iš dalies išmatuojant demokratijos instrumentų funkcionalumą.

S. Šiliauskas taip pat linkęs kritikuoti daugumos principo įgyvendinimą, pabrėždamas, kad vieno individo priimamas sprendimas yra perkeliamas visai visuomenei, o šio principo įgyvendinimas sukelia iššūkius, kadangi pažeidžiamas demokratinis legitimumas³⁹.

Analizuojant išskirtus principus galima teigti, kad žmogaus teisės labiau turėtų būti įvardinamos kaip demokratinėmis vertybėmis, o ne principais. Tokiu požiūriu vadovaujasi ir A. Raipa, žmogaus teises ir laisves atskirdamas nuo demokratijos principų⁴⁰.

Analizuojant demokratijos principus pastebima, kad mokslininkai pagrindinį dėmesį sutelkia į visuotinį piliečių dalyvavimą, kaip pagrindinį demokratijos principą. Dėl jo reikšmingumo, šio principo ir demokratijos sąveikai analizuoti skiriamas atskiras dėmesys sekančiame skyriuje. Tačiau vertėtų paminėti, kad Ieva Žilionienė, skirdama dėmesį elektroninės demokratijos analizei nurodė, jog panaudojamos informacinės technologijos keičia demokratijos formą, t. y. atstovaujamoji demokratija pereina į dalyvaujamąją, o tai keičia ir piliečių dalyvavimo struktūrą. Šiuo atveju autorė išryškino, kad demokratija pereina prie dalyvaujamosios, kai siekiama tiesioginio piliečių dalyvavimo valstybės valdyme⁴¹. Ypač šis aspektas svarbus vertinant demokratijos įgyvendinimą vietos valdžios lygmeniu, kadangi vietos demokratija siekia užtikrinti kuo didesnį piliečių dalyvavimą ir įsitraukimą, todėl didelį dėmesį sutelkia į tam tikrų demokratijos instrumentų įgyvendinimo kokybę bei veiksmingumą.

Jūratės Imbrasaitės nuomone, piliečių dalyvavimas politinio valdymo procese laikomas esmine demokratijos funkcionavimo ir visuomenės stabilumo užtikrinimo sąlyga. Politinio dalyvavimo kiekis ir kokybė yra labai svarbūs užtikrinant piliečių interesus, pageidavimus ir poreikius. Dalyvavimas – demokratijos vertybė. Dalyvavimas politiniame gyvenime skatina piliečių veiksmingumo ir atsakomybės jausmą, todėl ne tik dalyvavimo rezultatas, bet ir dalyvavimo patirtis yra labai svarbi remiant demokratinės sistemos gyvybingumą⁴².

Vertinant ir aptariant demokratijos principus, ypač kalbant apie piliečių dalyvavimo užtikrinimą, A. Raipa linkęs remtis Naujojo viešojo valdymo koncepcija, kurios vienas iš teigiamų

³⁹ Saulius Šiliauskas, „Demokratijos legitimumas ir paradoksalumas: Lietuvos atvejis“, *Tiltai* 3 (2013): 53, <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/458>.

⁴⁰ Alvydas Raipa, „Viešojo politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika“, *Viešojo politika ir administravimas* 1 (2002): 17, <https://repository.mruni.eu/handle/007/13347>.

⁴¹ Ieva Žilionienė, „Elektroninės demokratijos ir valdžios iniciatyvos Europos Sąjungos ir Lietuvos viešajame administravime“, *Viešojo politika ir administravimas* 9 (2004): 63, <https://repository.mruni.eu/handle/007/13739>.

⁴² Jūratė Imbrasaitė, „Issues of Developing a Civic and Democratic Society“, *Social Sciences* 2, 64 (2009): 67-78, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.482.5389&rep=rep1&type=pdf>.

aspektų išskiriamas viešųjų institucijų organizacinės kultūros ir elgsenos tobulinimas, įtraukiant piliečius – organizacijų narius⁴³. Pabrėžiamas inovatyvių bendradarbiavimo formų panaudojimas, kurį galima suprasti kaip informacines technologijas. Vienas iš ryškiausių Lietuvoje šio modernizavimo aspekto bruožų, kaip jau minėta anksčiau, yra e. valdžios sistemos sukūrimas ir paleidimas viešajam naudojimui. E. valdžia priartina visuomenės narius prie valstybinių institucijų veiklos, skatina skaidrumą ir valstybinių institucijų atskaitomybę piliečiams, leidžia optimizuoti bendradarbiavimo su visuomene kanalus. Visi šie įvardijami e. valdžios sistemos teigiami bruožai, darbo autorės nuomone, gali būti tapatinami su demokratija ir demokratijos principų įgyvendinimu. E. valdžios, kaip vieno iš vietos demokratijos instrumentų išsamesnis aptarimas bus pateikiamas sekančiame skyriuje.

Analizuojant skirtingų mokslininkų darbus pastebima, kad kiekvienas iš jų savitai išskiria demokratinius principus. Pavyzdžiui, Jurgitos Kavaliauskaitės magistro baigiamajame darbe išskiriami demokratijos principai:

1. Laisvi ir teisingi rinkimai;
2. Atvira ir atskaitinga vyriausybė;
3. Žodžio laisvė ir laisvė kurti visuomenines struktūras;
4. Demokratinė arba pilietinė visuomenė⁴⁴.

Su šiais autorės pateikiamais demokratijos principais, magistro baigiamojo darbo autorė yra linkusi nesutikti, kadangi pateikiami demokratijos principai labiau gali būti tapatinami su demokratijos instrumentais, kurie kiek išsamiau bus aptariami sekančiame magistro baigiamojo darbo skyriuje.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniais demokratijos principais galima laikyti piliečių lygiateisiškumą, jiems sudaromas galimybes dalyvauti valstybės valdyme. Demokratija kaip valstybės valdymo forma prisideda prie žmonių laisvių ir teisių užtikrinimo, atsižvelgia į piliečių interesus ir poreikius. Naujojo viešojo valdymo integravimas į viešojo administravimo sistemą ir šios sistemos modernizavimas turėtų skatinti vietos demokratijos plėtrą, todėl kyla poreikis vertinti, kaip Naujasis viešasis valdymas prisideda, o gal kenkia vietos demokratijai. Nors dalis Naujojo viešojo valdymo principų yra tapatūs demokratijos principams, tačiau dalis šios koncepcijos yra paremtas privačiojo sektoriaus valdymo patirtimi, kuri negali būti pilnai integruota viešajame sektoriuje. Analizuojant demokratijos principus ir siekiant nustatyti šių principų įgyvendinimą vietos savivaldos lygiu, darbo autorės nuomone, svarbu nustatyti, kurie iš aptartų demokratijos principų yra pastebimi piliečių ir kaip jie vertina šių principų įgyvendinimo situaciją, o tai leistų nustatyti vietos demokratijos būklę, identifikuojant ne tik problemas, tačiau ir galimybes tobulėti, didinant demokratijos plėtrą.

⁴³ Alvydas Raipa, „Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos“, *Viešoji politika ir administravimas*, 30 (2009), 25.

⁴⁴ Jurgita Kavaliauskaitė, „Demokratija ir vietos savivalda: Širvintų savivaldybės atvejis“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 16.

2. VIETOS SAVIVALDOS SAMPRATA IR VIETOS DEMOKRATIJOS INSTRUMENTAI SAVIVALDYBĖJE

2.1. Vietos savivaldos samprata

Vietos savivalda yra Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta kaip Lietuvos atskirų administracinių vienetų valdymas, todėl galima teigti, kad vietos savivalda turi konstitucinę apsaugą. Konstitucijos 120 str. nurodoma, kad savivalda veikia laisvai ir savarankiškai, tačiau sulaukdama finansinės paramos iš vyriausybės⁴⁵. Teisės aktuose pabrėžiama, kad vietos savivaldos svarba gali būti grindžiama tuo, kad ji laikoma demokratinės santvarkos pagrindu⁴⁶.

Europos vietos savivaldos chartijoje⁴⁷ nurodoma, kad vietos savivalda turi būti pripažįstama teisės aktais arba konstitucija, todėl net ir tarptautiniu lygiu savivalda yra konstitucionalizuojama. Remiantis Europos vietos savivaldos chartijos 3 str. galima apibrėžti vietos savivaldos sampratą – „vietos savivalda reiškia, kad vietinės valdžios organai įstatymų nustatytose ribose turi teisę ir gebėjimą tvarkyti ir valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos pilną atsakomybę ir vadovaudamosi vietos gyventojų interesais“⁴⁸. Šiame apibrėžime išryškėja, kad vietos savivaldos valdymas turi būti paremtas vietos gyventojų interesais.

Tiesa, kai 1985 m. buvo parengta ir nuo 1988 m. įsigaliojusi Europos vietos savivaldos chartija įtvirtino vietos savivaldos svarbą ir jos principus, Lietuvoje šis dokumentas dar nebuvo pasirašytas. Tik 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvo priimtas Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, kuriame buvo apibrėžta vietos savivaldos samprata – „tai Lietuvos Respublikos teritorijos administracinio vieneto gyventojų išrinktos vietos valdžios institucijų teisė ir reali galia pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus laisvai ir savarankiškai savo atsakomybe reguliuoti bei tvarkyti visuomenės reikalus ir tenkinti vietos gyventojų poreikius“⁴⁹. Galima pastebėti, kad įstatymo pateikiamoje vietos savivaldos sampratoje taip pat pabrėžiama, kad vietos savivaldos valdymas yra įtvirtintas ne tik įstatymuose, bet ir konstitucijoje. Šiuo įstatymu buvo įtvirtinta dviejų subjektų – vietos gyventojų ir savivaldybės valdžios institucijų laisva ir savarankiška veikla. Tačiau nebuvo konkrečiau apibrėžiama kaip tai turi būti įgyvendinama.

1993 m. Lietuva stodama į Europos tarybą įsipareigojo pasirašyti ir ratifikuoti Europos vietos savivaldos chartiją. Tačiau šie žingsniai buvo įgyvendinti tik 1996 m. ją pasirašant ir 1999 m. - ratifikuojant. Lietuva pasirašydama Europos vietos savivaldos chartiją įsipareigojo suderinti vietos

⁴⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 14.

⁴⁶ „Europos vietos savivaldos chartija“, *supra note*, 4: preambulė.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas“, Valstybės žinios, 1 str., žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.5884>.

savivaldą reglamentuojančius teisės aktus su Europos vietos savivaldos chartijoje pateikiamomis nuostatomis bei įsipareigojo laikytis chartijoje pateikiamų principų.

Pastebėtina, ir tai kad 1994 m. Lietuvos įstatymų leidėjas, nepaisant įvykių Europoje, priėmė naują Vietos savivaldos įstatymo redakciją⁵⁰, kurioje vietos savivalda buvo įvardijama, kaip „Lietuvos Respublikos teritorijos administracinio vieneto gyventojų išrinktos vietos valdžios institucijų teisė ir reali galia pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus laisvai ir savarankiškai savo atsakomybe reguliuoti bei tvarkyti visuomenės reikalus ir tenkinti vietos gyventojų poreikius“. Vietos savivaldos samprata išliko mažai pakitusi, lyginant su ankstesniąja, nustatyta Vietos savivaldos pagrindų įstatyme.

Chartijos ratifikavimas yra laikomas labai svarbiu žingsniu Lietuvai, kadangi „dokumente įtvirtinti konstitucinio ir teisinio pagrindo principai, nustatyti vietos savivaldos masto, bendruomenės teritorijos ribų apsaugos, savivaldos institucijų administracinės struktūros, vietos valdymo institucijų administracinės priežiūros bei kiti svarbūs vietos savivaldos organizavimo ir veiklos principai“⁵¹.

Po Europos vietos savivaldos chartijos ratifikavimo, 2000 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriame pateikiama nauja savivaldos samprata. Įstatymo 3 str. nurodoma, kad vietos savivalda turi būti suvokiama kaip „valstybės teritorijos administracinio vieneto – savivaldybės teisė laisvai ir savarankiškai tvarkytis pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus per gyventojų tiesiogiai išrinktų atstovų savivaldybės tarybą bei jos sudarytas vykdomąsias institucijas“⁵². Mokslininkai atkreipia dėmesį, kad įtvirtinant vietos savivaldos valdymą ir pagrindinius jos principus, pirmisiais nepriklausomos Lietuvos dešimtmečiais pasigendama vietos bendruomenių vaidmens įtvirtinimo ir reglamentavimo, kadangi jos itin svarbios įgyvendinant ir plėtojant demokratijos principus⁵³.

Nors bėgant metams vietos savivaldos samprata, principinės nuostatos šiek tiek kito, tačiau tiek Europos vietos savivaldos chartijoje, tiek Lietuvos Respublikos savivaldos įstatyme įtvirtintos savivaldai suteikiami įgaliojimai tvarkytis laisvai ir savarankiškai – nekito. P.A. Watt analizuodamas vietos valdžios principus pažymėjo, kad savivaldai suteikta savarankiškumo teisė ir galia leidžia įgyvendinti pagrindinę savivaldos funkciją – teikti viešąsias paslaugas kuo labiau suderintas su vietos gyventojų poreikiais ir interesais. Pažymima, kad nedidelės vietos valdžios institucijos kur kas veiksmingiau tvarko viešuosius reikalus, negu tai būtų vykdoma centrinės institucijos, o gyventojams suteikiama laisvė migruoti suteikia galimybę laisvai pasirinkti savivaldybę, kuri labiausiai atitiktų jų poreikius⁵⁴. Toma Birmontienė taip pat pagrindžia savivaldos savarankiškumą, siūlydama atkreipti

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas“, *supra note*, 50.

⁵¹ Vytautas Pilipavičius ir Inga Vaidrevičienė, „Vietos savivalda ir kaimo savivaldumo formavimas“, *Management studies for Rural Business and Infrastructure Development*, Vol. 36 (2014), No 4, 940.

⁵² „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas“, Valstybės žinios, 3 str., žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327811>.

⁵³ Pilipavičius ir Vaidrevičienė, *op. cit.*

⁵⁴ Peter A. Watt, „Principles and Theories of Local Government“, *Economic Affairs*, March (2006), žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/upldeconomicAffairs311pdfSummary.pdf>.

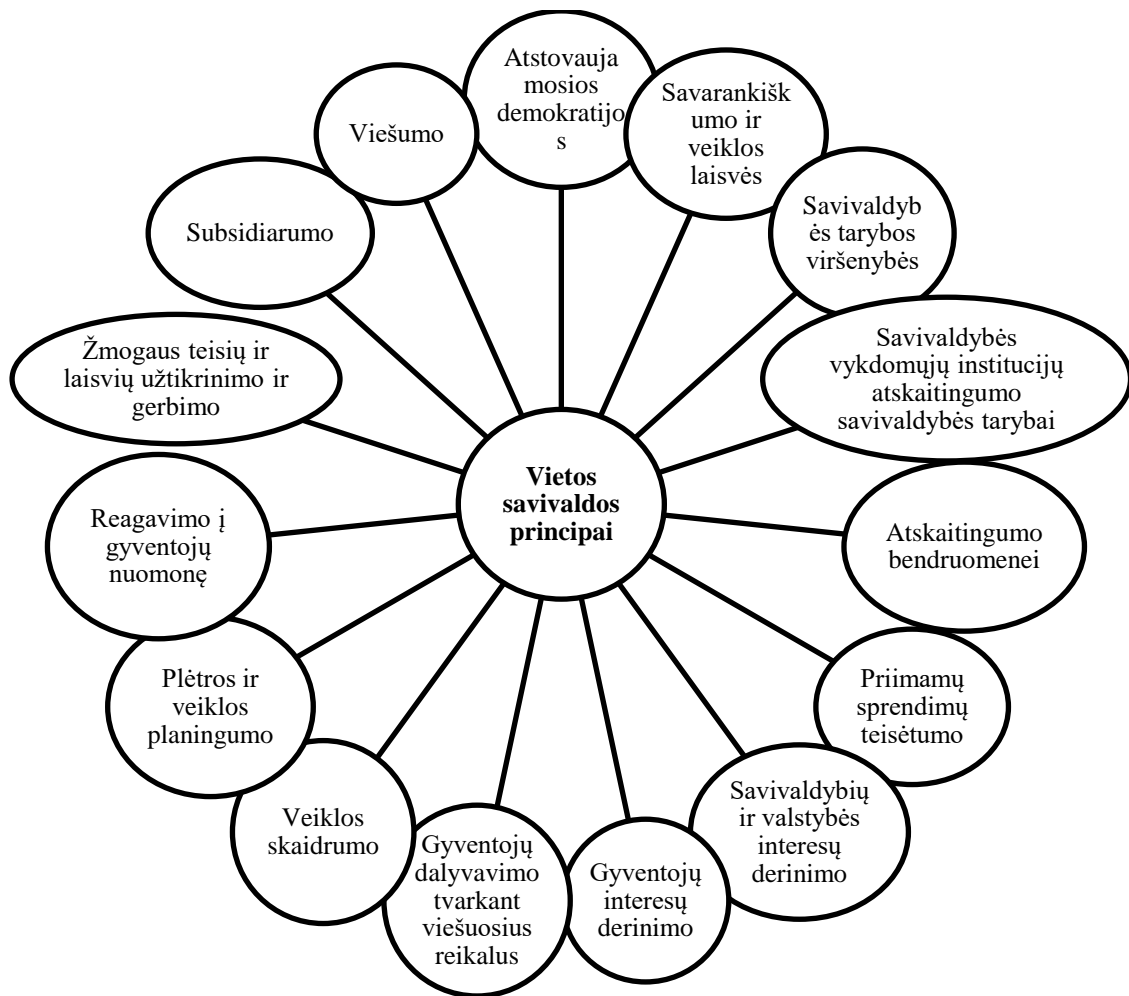
dėmesį į institucinę struktūrą, kuri rodo, kad vietos savivaldos institucijos nėra pavaldžios centrinei institucijai, todėl institucinė struktūra nėra hierarchinė⁵⁵. Būtent pasirinkimo laisvės, vietos gyventojų interesų atstovavimas yra vieni iš demokratijos plėtojimo sąlygų.

Apibrėžiant vietos savivaldos sampratą ir siekiant kuo daugiau suvokti vietos savivaldos vaidmenį ne tik nacionaliniu lygiu, tačiau ir demokratijos plėtros kontekstu, darbo autorės nuomone, svarbu apibrėžti pagrindinius vietos savivaldos principus. 1994 m. priimtame Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 2 str. pateikiami principai: „savivaldybės ir valstybės interesų derinimo; tiesioginio toje savivaldybėje gyvenančių Lietuvos Respublikos piliečių dalyvavimo savivaldybės tarybos rinkimuose, apklausose, gyventojų sueigose ir peticijose; savivaldos institucijų bei jų pareigūnų atskaitingumo gyventojams; viešumo ir reagavimo į gyventojų nuomonę; teisėtumo ir socialinio teisingumo; ekonominio savarankiškumo“⁵⁶. Ratifikavus Europos socialinę chartiją⁵⁷ ir priėmus Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymą vietos savivaldos principai buvo išdėstyti kur kas plačiau ir detaliau (3 pav.).

⁵⁵ Toma Birmontienė ir kt., *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 821.

⁵⁶ „Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas“, *supra note*, 50:2 str.

⁵⁷ „Europos socialinė chartija“, Valstybės žinios, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260>.

3 pav. Vietos savivaldos principai

Sudaryta darbo autorės pagal LR vietos savivaldos įstatymą⁵⁸.

Analizuojant 3 paveiksle pateikiamus principus galima pastebėti, kad jų iš viso yra 15. Analizuojant principų turinį išryškėja būtinybė savivaldybės institucijoms bendrauti ir bendradarbiauti su vietos bendruomenėmis, vietos gyventojais, pabrėžiama piliečių dalyvavimo reikšmė, savivaldybės institucijų atsakomybė veiklą vykdyti skaidriai, gerbti žmogaus teises ir laisves bei būti atskaitingoms savo rinkėjams. Taip pat pabrėžiamas savivaldybių ir valstybės interesų derinimas, visos bendruomenės ir atskirų individų interesų derinimas, savivaldybės institucijų atskaitingumas ne tik prieš kitas institucijas, bet ir prieš vietos gyventojus. Vienas iš principų taip pat nurodo, kad savivaldybių tarybos turi viršenybę prieš jai pavaldžias vykdomąsias institucijas, tačiau sprendžiant viešuosius reikalus būtinas tarpusavio bendradarbiavimas. Kadangi šiame baigiamajame darbe pagrindinis dėmesys koncentruojamas į vietos demokratijos instrumentus savivaldybėje, labai svarbiu principu tampa gyventojų dalyvavimo užtikrinimo principas, apibrėžiantis, jog taikant įvairias priemones turi būti užtikrinamas piliečių dalyvavimas vietos savivaldoje. Šio darbo empiriniame tyrime bus patikrinta,

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas“, *supra note*, 50:4 str.

kokie savivaldybių principai yra įgyvendinami, kokie pastebimiausi gyventojų bei išsamiau analizuojamas gyventojų dalyvavimo tvarkant viešuosius reikalus principo įgyvendinimas. Kadangi suteikiamos priemonės, didinant gyventojų dalyvavimą, gali būti laikomos vienais iš vietos demokratijos instrumentų.

Apibendrinant vietos savivaldos sampratos analizę galima teigti, kad vietos savivalda yra konstitucinės santvarkos dalis, kadangi konstitucijoje įtvirtinta vietos savivaldos laisvė ir savarankiškumas tvarkant viešuosius reikalus. Vietos savivalda prisideda prie demokratijos principų įgyvendinimo ir plėtojimo bei gyventojų poreikių patenkinimu. Iš teisės aktuose pateikiamos vietos savivaldos sampratos išryškėjo, jog vietos savivaldos samprata pabrėžia kelis pagrindinius elementus – administracinį teritorinį vienetą bei tame administraciniame vienete veikiančios vietos savivaldos atstovų, kurie išrinkti gyventojų laisva valia, sprendimų priėmimo visumą.

2.2. Vietos demokratijos instrumentai

Apibrėžiant vietos savivaldos sampratą ir atliekant teisės aktų analizę buvo galima pastebėti, kad pabrėžiamas vietos gyventojų interesų atstovavimo svarbumas bei piliečių dalyvavimas, kuris turi būti užtikrinamas įgyvendinant tam tikras dalyvavimo galimybes ir formas. Europos vietos savivaldos chartijoje galima pastebėti minimumus tokius „demokratijos instrumentus“, leidžiančius užtikrinti demokratijos principų įgyvendinimą vietos savivaldos lygiu: tarybų ar kitų aktyvių visuomenės grupių susirinkimai, slaptas balsavimas, referendumas⁵⁹.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatyme, pristatant gyventojų dalyvavimo užtikrinimo principą, išdėstomi savivaldybių įsipareigojimai užtikrinti šio principo įgyvendinimą, taikant tam tikras priemones, kurias galima laikyti vietos demokratijos instrumentais: „Savivaldybės institucijos sudaro sąlygas gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, skatina kitas pilietinės iniciatyvos formas“⁶⁰. Taigi, kaip galima pastebėti, priemonių, kuriomis gali būti įgyvendinamas vienas iš pagrindinių vietos savivaldos principų, o tuo pačiu ir demokratijos principų, yra gausu ir jos įtvirtintos teisės aktuose.

Piliečių dalyvavimas turi būti pripažįstamas kaip procesas, kurio metu piliečiai gali daryti poveikį sprendimų priėmimui, jų kokybei, gerinant viešojo administravimo turinį. Analizuojant mokslinę literatūrą galima pastebėti, kad yra išskiriamos kelios pagrindinės piliečių dalyvavimo koncepcijos, kuriose yra apibrėžiamos dalyvavimo formos (1 lentelė).

⁵⁹ „Europos vietos savivaldos chartija“, supra note, 4: 3 str.

⁶⁰ „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas“, supra note, 53:4 str.

1 lentelė. Piliečių dalyvavimo koncepcijos

Dalyvavimo koncepcijos	Dalyvavimo formos
Politinis dalyvavimas	Balsavimas rinkimuose ir referendumuose, lobistinė veikla, kreipimasis į politikus ir valstybės tarnautojus dėl piliečių interesų.
Socialinis dalyvavimas	Narystė savanoriškoje asociacijoje, asociacijos tarnyboje, kitose veiklose.
Ekonominis dalyvavimas	Indėlis į gamybos procesą – darbas, narystė organizacijos darbuotojų tarnyboje.
Kultūrinis dalyvavimas	Kova prieš diskriminaciją ir atskirtį, socialinės sanglaudos rėmimas.

Sudaryta darbo autorės pagal R. Petrauskienę ir G. Žilinską⁶¹.

Taigi, piliečių dalyvavimą reikia vertinti kur kas platesniame kontekste, nei apsiribojant vien politinio dalyvavimo formomis. Pateiktos skirtingos dalyvavimo formos leidžia daryti prielaidą, kad piliečių dalyvavimas didžiaja dalimi priklauso nuo pačių piliečių noro įsitraukti į skirtingas dalyvavimo formas. Pavyzdžiui, balsavimas rinkimuose yra kiekvieno piliečio asmeninė pasirinkimo laisvė, kadangi balsavimas rinkimuose nėra privalomas, o nedalyvavimas nesukelia neigiamų pasekmių pačiam piliečiui. Socialinis dalyvavimas taip pat apima tokias veiklas, kuriose apsisprendžia dalyvauti tik tie piliečiai, kurie suinteresuoti dalyvauti. Narystės pagrindu paremtas dalyvavimas įvairiose grupėse priklauso nuo tam tikrų asociacijų deklaruojamų vertybių, tikslų, kuriuos kiekvienas pilietis bando sutapatinti su savo interesais, poreikiais ir vertybėmis. Ekonominis ir kultūrinis dalyvavimas taip pat kaip ir anksčiau aptartos dalyvavimo formos, nėra privalomos piliečiams, jiems suteikiama savarankiško apsisprendimo laisvė dalyvauti.

Piliečių dalyvavimas vietos politikoje apima dalyvavimą rinkimuose, taip pat tiesioginį dalyvavimą formuojant vietos politiką, pavyzdžiui dalyvaujant gyventojų apklausose, diskutuojant bendruomenės susitikimuose ir pan. Vykdam tiesioginę demokratiją praktikuojamos tokios dalyvavimo formos: referendumai, piliečių iniciatyvos, gyventojų apklausos, forumai, priešiniai pasiūlymai ir kiti. Vis labiau populiarėja diskusinės demokratijos mechanizmai, pabrėžiantys individualaus požiūrio pranašumus norint išaiškinti nuomones⁶².

C. Bentley et al. pažymi, kad pastaraisiais metais atsirado svarstytinis visuomenės dalyvavimo formos, pavyzdžiui viešos konsultacijos su visuomene dėl tam tikrų politinių sprendimų. Siūlytina

⁶¹ Rūta Petrauskienė ir Gintautas Žilinskas, „Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje“, *Viešojo politika ir administravimas*, 12 (2013), Nr. 1, 51, https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewivx_XUgZ_vAhUVPOwKHZ0EDeEQFjAAegQIARAD&url=https%3A%2F%2Fvpa.ktu.lt%2Findex.php%2FFPPA%2Farticle%2Fview%2F4012%2F2428&sg=AOvVaw0eT6ww4NG3oQNCmDYK8zfq.

⁶² Lilita Seimuskane, Inga Vilka ir Biruta Sloka, „Evaluation of Citizen Participation in Local Governments of Latvia“, *Journal of Economics and Management Research*, Vol. 3 (2014), 87-101, https://www.bvef.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Journal-E_MR_3_.pdf.

suprasti, kad sąmoningas visuomenės įsitraukimas suartina visuomenės narius mokymosi ir dialogo mainų procese, orientuotas į kolektyvinį problemų sprendimą, kuris yra grindžiamas bendru sutarimu⁶³.

A.R. Hays, M.A. Kogl siūlo piliečių dalyvavimą suprasti kaip individualias ar kolektyvines veiksmų formas. Piliečių dalyvavimo veiksmingumas priklauso nuo piliečių noro dalyvauti viešose diskusijose ir nuo to, ar jų dalyvavimas yra nuoseklus bei turi teigiamą poveikį jų bendruomenei⁶⁴. Galima išskirti du pagrindinius piliečių dalyvavimo plėtojimo veiksnius:

1. pačių piliečių kylantį poreikį dalyvauti;
2. vietos vadovų, pareigūnų ir valstybės tarnautojų siekį sudaryti kuo palankesnes sąlygas piliečių dalyvavimui, jų įtraukimui⁶⁵.

Piliečių dalyvavimo svarba ir paminėti dalyvavimo plėtojimo aspektai bus apžvelgiami ir empiriniame tyrime, nustatant įgyvendinamus vietos demokratijos instrumentus, jų įgyvendinimo poveikį piliečių aktyvumui, kuris, remiantis Naujojo viešojo valdymo paradigma, yra svarbus demokratijos plėtojimui ir jos didinimui. Piliečių dalyvavimo plėtojimo veiksniai bus tiriami kaip visuma, leidžianti nustatyti, kaip vietos savivaldybės atstovai geba sudaryti sąlygas piliečiams dalyvauti, taip didinant piliečių įtraukimą į viešųjų reikalų sprendimą.

Labai svarbus piliečių dalyvavimui tampa valdžios institucijų tarnautojų požiūris į visuomenės interesus, tarnautojų turimi gebėjimai bendrauti ir suprasti piliečių išreikštą nuomonę, išklauskas piliečių problemų, tinkamų sprendimų priėmimas, kad tos problemos būtų išspręstos, taip patenkinant piliečių poreikius. Svarbu, kad piliečiai būtų atviri, drąsiai išreikštų savo požiūrį, ypač diskusijų metu.

K. Yang, K. Callahan nurodė, kad piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese labai svarbiais yra laikomi išrinkti pareigūnai, vyriausybės agentūros, piliečiai, vietos žiniasklaida ir ne pelno siekiančios organizacijos. Visų šių suinteresuotųjų pusių bendradarbiavimas gali lemti sėkmingą piliečių dalyvavimą⁶⁶. Piliečių dalyvavimas yra laikomas priemone, galinčia kurti tokias demokratines vertybes kaip atsakomybė⁶⁷. Analizuojant Korėjos valstybės pavyzdį galima teigti, kad šioje valstybėje

⁶³ Colene Bentle ir kt., „Addressing the affordability of cancer drugs: using deliberative public engagement to inform health policy“, *Health Research Policy and Systems*, 17 (2019), 17-27.

⁶⁴ R. Allen Hays ir Aleksandra M. Kog, „Neighborhood attachment, social capital building, and political participation: A case study of low- and moderate-income residents of waterloo, iowa“, *Journal of Urban Affairs*, 29 (2) (2007), 183, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9906.2007.00333.x>.

⁶⁵ Laurence Bherer, „Successful and unsuccessful participatory arrangements: Why is there a participatory movement at the local level?“, *Journal of Urban Affairs*, 32 (3) (2010), 289, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9906.2010.00505.x>.

⁶⁶ Kaifeng Yang ir Kathe Callahan, „Citizen involvement effort and bureaucratic responsiveness: Participatory values, stakeholder pressures and administrative practicality“, *Public Administration Review*, 67 (2) (2007), 249, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2007.00711.x>.

⁶⁷ Tina Nabatchi, „Putting the Public Back in Public Values Research: Designing Participation to Identify and Respond to Values“, *Public Administration Review*, 72(5) (2012), 701, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2012.02544.x>.

piliečių dalyvavimo didinimui skiriamas intensyvus dėmesys, todėl pasiekti sėkmingi piliečių dalyvavimo rezultatai, pritaikius elektroninės valdžios koncepciją⁶⁸.

Skirtingų šalių lyderiai deda daug pastangų, siekdami didinti valstybinių institucijų darbo skaidrumą. Viena iš pagrindinių priemonių – didesnis informacijos apie valstybinių institucijų darbo rezultatus viešinimas visuomenėje bei piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą⁶⁹.

Vienas iš piliečių dalyvavimo būdų, kuris gali lemti prasmingą ir naudingą jų įsitraukimą – piliečiams suteikiamos informacijos kiekis. Informacijos suteikimas piliečiams turi vykti laipsniškai ir tikslingai, siekiant užtikrinti, kad gaunamas informacijos kiekis ir kokybė padės užtikrinti norimą rezultatą⁷⁰. Informacijos suteikimas svarbus įgyvendinant gyventojų apklausas, kaip vieną iš dalyvavimo formų. Gyventojų apklausos yra laikomos viena iš tiesioginio piliečių dalyvavimo formų, kuri pasižymi laisvu piliečių apsisprendimu ir iniciatyvomis išreikšti pilietines teises, todėl tolimesniame darbe išskirtinis dėmesys skiriamas būtent gyventojų apklausoms. Gyventojų apklausų aspektui taip pat bus skiriamas dėmesys empiriniame tyrime, kadangi mokslininkų pabrėžiamas šio vietos demokratijos instrumento reikšmingumas rodo, kad būtina vertinti šio instrumento įgyvendinimą detaliau.

Visuomenės vaidmuo formuojant politikos nuostatus yra nepaprastai svarbus, nes visuomenė gali nustatyti, ar vyriausybė priima jų siūlomą politiką, o tiksliau tam tikras politikos kryptis. Mažos piliečių grupės, dalyvaudamos viešuosiuose tyrimuose, organizuojamose apklausose, gali daryti reikšmingą poveikį didesnėms piliečių grupėms. Mažos visuomenės grupės yra tam tikros piliečių grupės, kurioms suteikiama daug informacijos ir kurios paprašomos pasvarstyti apie politikos kryptis ir pateikti rekomendacijas. Didžioji dalis tyrimų yra sutelkta į tai, kaip dalyvaujantys piliečiai keičiasi patirtimi⁷¹. Siekiant nustatyti, kokios gyventojų nuomonių ir interesų išsiaiškinimo priemonės yra taikomos vietos savivaldos lygiu, šiame darbe pristatomame empiriniame tyrime atskiras dėmesys bus skiriamas gyventojų nuomonių ir interesų išsiaiškinimo būdų nustatymui. Dėl pastaraisiais metais susidariusios situacijos pasaulyje, vertinant gyventojų nuomonėms išsiaiškinti savivaldybių naudojamas priemonės, bus atkreipiamas dėmesys į informacinių technologijų pritaikymą šiuo aspektu.

Kai piliečiai išgirsta apie kitus piliečius, dalyvaujančius priimant sprendimus vietos savivaldos lygmeniu, jie ima tikėti, kad jie patys gali daryti įtaką. Kitaip tariant, tie, kuriuos „sužavėjo“ tokios

⁶⁸ Soonhee Kim, Junesoo Lee ir Jooho Lee, „Citizen participation and public trust in local government: The Republic of Korea case“, *OECD Journal on Budgeting*, No. 1 (2018), 75, https://www.researchgate.net/publication/329402153_Citizen_participation_and_public_trust_in_local_government_The_Republic_of_Korea_case.

⁶⁹ Kangwon Kim ir kt., „A Study of Factors Affecting Decrease in the Government Corruption and Mediating Effects of the Development of ITC and E Government – A Cross Country Analysis“, *Journal of Open Innovation: Technology, Market and Complexity*, 4(41) (2018), 3, <https://ideas.repec.org/a/gam/joitmc/v4y2018i3p41-d167411.html>.

⁷⁰ Sehl Mellouli, Luis F. Luna-Reyes ir Jing Zhang, „Smart government, citizen participation and open data“, *Information Polity*, 19 (2014), 1-4, <https://www.deepdyve.com/lp/ios-press/smart-government-citizen-participation-and-open-data-ik80qWucQB>.

⁷¹ John Gastil, Katie Knobloch ir Meghan Kelly, *Evaluating Deliberative Public Events and Projects* (Oxford: Oxford University Press, 2012), žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., https://www.researchgate.net/publication/290000717_Evaluating_Deliberative_Public_Events_and_Projects.

pastangos, gali pajusti, kaip stiprėja jų pačių gebėjimas paveikti valdžios institucijų darbą. Kalbant apie pasitikėjimą, piliečių dalyvavimas viešosios nuomonės tyrimuose gali padidinti suvoktą politinės sistemos teisėtumą. Piliečių nuomonės tyrimai/apklauskos yra plačiai paplitusios. Juos vykdo tokie subjektai kaip vyriausybės, žiniasklaida, universitetai, ne pelno siekiančios organizacijos ir įmonės, ir apie jų rezultatus praneša ir (arba) juos panaudoja vidiniais tikslais. Iš esmės apklauskos yra naudojamos siekiant įvertinti visuomenės požiūrį, nuomones ir suvokimą, informuoti įvairias visuomenės grupes ir sprendimų priėmėjus bei kartais bandyti paveikti juos⁷². Pastebima, kad skirtingi mokslininkai pabrėžia gyventojų apklausų atlikimo reikšmingą vaidmenį demokratijos plėtojimui vietos savivaldos lygmeniu. Galima pažymėti, kad gyventojų apklauskos turi būti suvokiamos kaip būdas, leidžiantis minimaliomis investicijomis skatinti piliečių/gyventojų aktyvumą, o šis aspektas svarbus Naujojo viešojo valdymo paradigmos šalininkams, kurie pagrindine demokratijos plėtojimo sąlyga laiko būtent piliečių įsitraukimą ir jų aktyvumą.

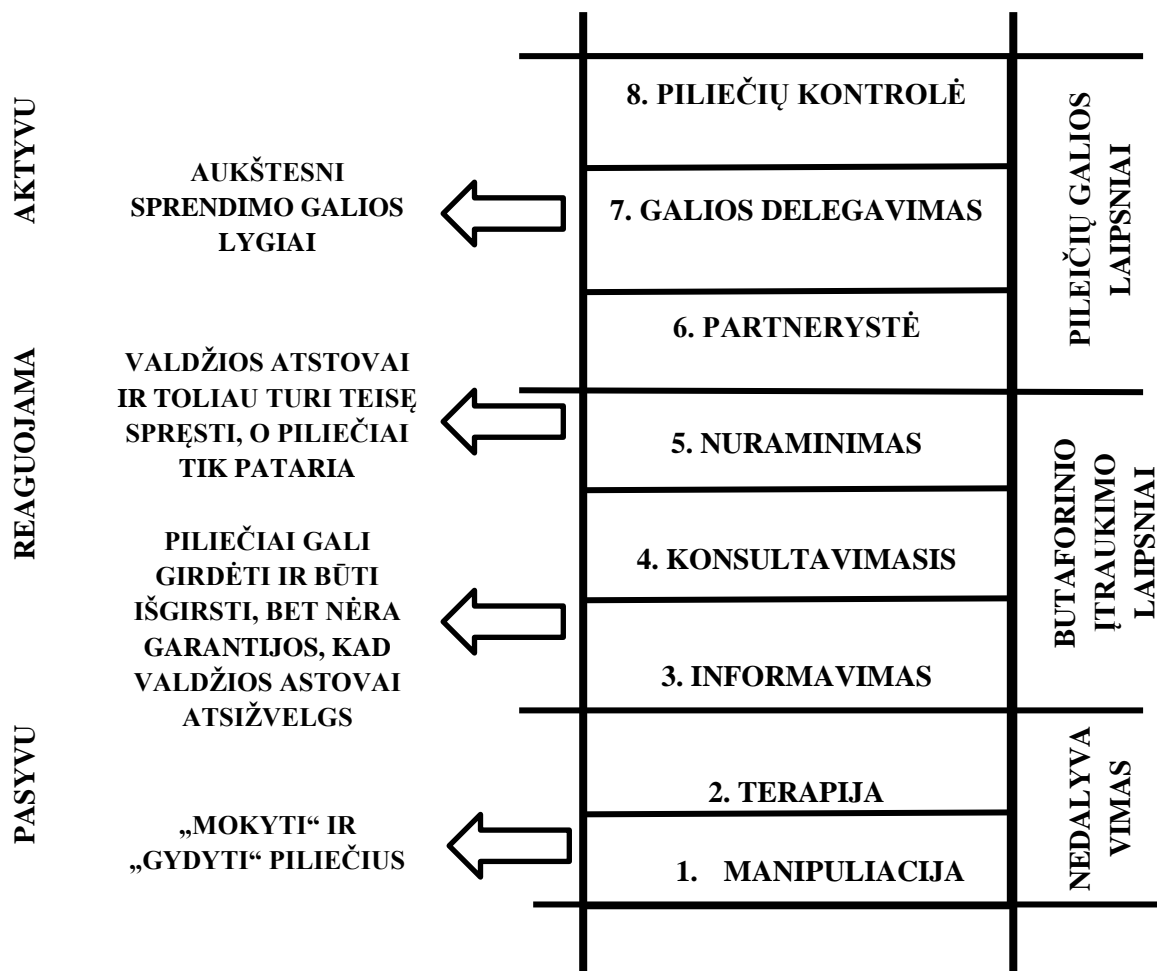
E.F. Klor, E. Winter pažymi, kad apklausa gali būti panaudojama rinkimuose. Pavyzdžiui, visuomenės prieš rinkimus teiraujamasi apie jų galimą pasirinkimą rinkimuose, o gauti apklauskos rezultatai atskleidžia, kad rinkėjai gana tolygiai vertina kandidatus. Pilietis, kuris turi galimybę išreikšti savo interesus, atsižvelgdamas į gana nežymų skirtumą tarp kandidatų ir siekdamas užtikrinti, kad jo interesai būtų patenkinti rinkimų metu, yra labiau motyvuotas dalyvauti rinkimuose ir išreikšti savo balsą⁷³. Darbo autorės atliktame empiriniame tyrime taip pat vertinama, ar savivaldybių lygių politinės partijos įtraukia piliečius į kandidatų pasirinkimo procesus. Įtraukimas šiuo atveju vertinamas kaip tam tikros rinkėjų nuomonės gavimas, taikant diskusijų, susitikimų su gyventojais ar gyventojų apklausų priemones.

Analizuojant piliečių dalyvavimo aspektus svarbu apžvelgti Arnstein⁷⁴ pristatomas piliečių įtraukio pakopas, kitaip vadinamas „piliečių dalyvavimo kopėčiomis“, kurios gali būti suprantamos kaip dalyvavimo modelis apibrėžiantis veiksmų eiga, kurių pagalba galima užtikrinti piliečių aktyvumą priimančiam tam tikrus politinius ir vadybinius sprendimus. Šiame modelyje taip pat išryškėja ir vietos demokratijos instrumentai bei jų vaidmuo (4 pav.).

⁷² Robert Peterson, „On the myth of reported precision in public opinion polls“, *International Journal of Market Research*, 60(2) (2018), 147–155, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1470785317752044>.

⁷³ Esteban F. Klor ir Eyal Winter, „On public opinion polls and voter’s turnout“, *Journal of Public Economic Theory*, No. 20 (2018), 239–256, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jpet.12274>.

⁷⁴ Sherry R. Arnstein, „A Ladder of Citizen Participation“, *Journal of the American Institute of Planners*, July (2007), žiūrėta 2021 m. m kovo 21 d., https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj31u_NoK3vAhUH_qQKHQoJAV_gQFjABegQIBRAD&url=https%3A%2F%2Fedisciplinas.usp.br%2Fpluginfile.php%2F3421739%2Fmod_folder%2Fcontent%2F0%2FParticipation%2520-%2520Arnstein%25201969%2520-%2520A%2520Ladder%2520of%2520Citizen%2520Participation.pdf%3Fforcedownload%3D1&usg=AOvVaw24KgIBuZAGoqAztJjfDwkr.

4 pav. Piliečių dalyvavimo kopėčios

Sudaryta darbo autorės pagal J. Grace, P. Grace⁷⁵.

4 paveiksle pateikiamos pakopos vertinamos kaip būdas, palaikant teigiamus piliečių ir valdžios atstovų santykius. Kiekvienoje pakopoje galima apibrėžti ne tik veiksmus, kurie lemia (ne) dalyvavimą, tačiau ir galios turėtojus. Norint suvokti piliečių dalyvavimo kopėčių esmę, būtina aptarti pakopas kiek plačiau:

✓ **„Manipuliacija“ ir „Terapija“**: šios dvi pakopos reiškia nedalyvavimą, kadangi šių būdų tikslas yra mokyti ir ugdyti dalyvius, sutelkiant dėmesį į tai, kad valdžios siūlomas planas yra geriausias. Šiuo atveju, pasitelkiant viešuosius ryšius, yra įgyjamas piliečių pasitikėjimas ir pritarimas valdžios struktūrų priimamiems sprendimams.

✓ **„Informavimas“**: pirma ir labai svarbi pakopa, kuria siekiama tikrojo dalyvavimo. Tačiau šiuo atveju turi būti atkreipiamas dėmesys į informacijos suteikimo procesą, kad būtų užtikrinamas grįžtamasis ryšys, o informacija nebūtų pateikiama tik iš vienos suinteresuotosios pusės. Tik įgyvendinant informacijos pasidalijimo tarp abiejų pusių sistemą gali būti užtikrinamas kokybiškas

⁷⁵ John Grace ir Pauline Grace, *Dalyvavimo vadovas*, 2007, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/dalyvavimo_vadovas_-_online_versija.pdf.

piliečių dalyvavimas. Informuojant gyventojus ir supažindinant su aktualia informacija, svarbiu „instrumentu“ gali tapti gyventojų apklausa, diskusijų organizavimas, susitikimai su vietos bendruomenėmis ir pan. Atsižvelgiant į informavimo svarbą, atliktame empiriniame tyrime darbo autorė atkreipė dėmesį į skirtingus informacijos suteikimo kanalus ir jų pagalba suteikiamos informacijos pobūdį gyventojams. Šių aspektų vertinimas leis nustatyti, kaip su informavimu sietini vietos demokratijos instrumentai yra pritaikomi ne tik teoriniu, bet ir praktiniu lygiu.

✓ **„Konsultavimasis“**: tai esminė pakopa, kuria pasiekiamas piliečių įsitraukimas. Šioje pakopoje svarbios tokios piliečių dalyvavimo formos: gyventojų apklausa (raštu ar žodžiu); socialinių tinklų projektai; kaimynų susitikimai; viešos konsultacijos. Konsultavimasis laikomas vienas iš būdų organizacijai parodyti piliečių įsitraukimą, tačiau pasirenkamos dalyvavimo formos neįpareigoja priimti sprendimus, kurie atitiktų išreikštus požiūrius. Toks neįpareigojimas iš dalies iškraipo piliečių dalyvavimo koncepcijos esmę. Šio darbo empiriniame tyrime bus tiriama, ar savivaldybių atstovams yra aktualios minėtosios konsultavimosi su gyventojais priemonės ir kokios priemonės yra taikomos pasirinktos savivaldybės atveju.

✓ **„Nuraminimas“**: ši pakopa leidžia pasyviai aktyviems piliečiams išsakyti patarimus ar planuoti, tačiau galia vis dar išlieka valdžios institucijų rankose, kadangi pasiliekiama teisė spręsti, ar pateikiamais piliečių patarimais ir rekomendacijomis pasinaudoti.

✓ **„Partnerystė“**: šioje pakopoje turima „galia“ yra paskirstoma tarp piliečių ir valdžios atstovų pasitelkiant derybų procesą. Derybų procese yra aiškiai apibrėžiami vaidmenys ir atsakomybės, leidžiančios užtikrinti abiem interesų grupėms naudingų sprendimų priėmimą, jų teisėtumą.

✓ **„Delegavimas“**: galia sutelkiama piliečių rankose, kadangi piliečių atstovai dažnai turi daugumą įvairiose darbo grupėse, komitetuose, o į jų išreikšiamus požiūrius yra atsižvelgiama kaip į lygiaverčius sprendimų priėmėjus.

✓ **„Piliečių kontrolė“**: ši pakopa yra laikoma galios lygmeniu, kai užtikrinama, kad dalyviai ar patys gyventojai galėtų valdyti tam tikrus projektus ar instituciją, būti atsakingi už politinius ir vadybinius sprendimus.

Apibendrinant galima teigti, kad piliečių dalyvavimas apima įvairius aspektus. Skatinant piliečių dalyvavimą turi būti siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas jiems dalyvauti. Piliečių dalyvavimas neatsiejamas nuo piliečių ir valdžios atstovų bendradarbiavimo stiprinimo, kuris padeda užtikrinti suinteresuotųjų pusių poreikių patenkinimą, taip pat ir dalyvavimo veiksmingumą. Piliečių dalyvavimo būdus galima suskirstyti pagal įvairius kriterijus, kuriems priskiriamas balsavimas rinkimuose, gyventojų apklausa ir nuomonių tyrimai bei diskusijos. Visi šie būdai ir jų įgyvendinimas svarbus plėtojant demokratiją, taip pat užtikrinant ir piliečių įsitraukimą, jų aktyvumą vietos savivaldos lygiu priimamuose sprendimuose. Šių piliečių dalyvavimo būdų akcentavimas leidžia pagrįsti, jog darbe

tikslingai pasirinkta Naujojo viešojo valdymo paradigma, kurios pagrindinė idėja – piliečių įsitraukimo didinimas.

2.3. Piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje reikšmė demokratijai

Mokslininkai ir praktikai sutaria, kad piliečių dalyvavimas demokratinėje politikoje yra svarbus. Vis dėlto yra didelių nesutarimų ir diskusijų dėl piliečių dalyvavimo proceso, struktūros, jį lemiančių veiksnių ir kliūčių, ypač dėl to, kad kultūrinės ir politinės situacijos įvairiose valstybėse labai skiriasi⁷⁶. Galima išgirsti visuomenėje susiformavusį požiūrį, kad piliečių dalyvavimas yra vykdomas tik tada, kai vyksta rinkimai. Tačiau, toks požiūris neatspindi piliečių dalyvavimo koncepcijos esmės.

Europos vietos savivaldos chartijos preambulėje pažymima, kad piliečiai turi teisę dalyvauti tvarkant viešuosius reikalus, o ši teisė gali būti tiesiogiai įgyvendinama per vietos savivaldos institucijas⁷⁷. Beje, piliečių dalyvavimas yra laikomas vienu iš demokratijos principų, todėl labai svarbu vertinti, kaip vietos savivaldos lygiu užtikrinamas šio principo įgyvendinimas.

Vita Juknevičienė pažymi, kad dalyvavimas valstybės valdyme yra viena iš pagrindinių demokratijos įgyvendinimo valstybėje formų. Autorės teigimu „didžiausia demokratijos stiprybė yra piliečiams teikiama laisvė, dėl kurios kiekvienas pilietis turi galimybę dalyvauti politiniuose procesuose (eiti į rinkimus, dalyvauti partinėje veikloje ir pan.) bei rūpintis ir vykdyti tam tikrą kontrolę, kai tvarkomi viešieji reikalai viešojo administravimo institucijose“⁷⁸. Galima pastebėti, kad dalyvavimas suprantamas kaip demokratiškos valstybės suteikiama teisė jos piliečiams, todėl piliečiai turi būti suinteresuoti domėjimusi valstybės viešojo administravimo funkcijų vykdymu. „Dalyvavimas – daug reikšmių turintis terminas. Šiuo terminu galima apibūdinti daugelį skirtingų veiksmų: balsavimas, rinkiminės aukos, demonstracijos ir kt.“⁷⁹. Pastebima, kad autorius dalyvavimą suvokia ne tik kaip piliečių dalyvavimą rinkimuose, tačiau ir jų įsitraukimą į valdžios institucijų darbą.

Piliečių dalyvavimas jau seniai yra politinių mokslų dalykas. Politikos moksluose dalyvavimas suprantamas kaip procesas, kurio metu visuomenės nariai dalijasi galia su valstybės pareigūnais priimdami ar darydami įtaką esminiems sprendimams. Politikos moksluose dalyvavimas dažniausiai

⁷⁶ Dchris Skelcher ir Jacob Torfing, „Improving democratic governance through institutional design: Civic participation and democratic ownership in Europe“, *Regulation and Governance*, 4 (1) (2010), 71–91, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1748-5991.2010.01072.x>.

⁷⁷ „Europos vietos savivaldos chartija“, supra note, 4: preambulė.

⁷⁸ Vita Juknevičienė, „Kintamas viešojo administravimo žmoniškųjų išteklių šiuolaikiniuose demokratijos vystymo procesuose“, *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 23 (2008), 78, https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj0w4LHuK3vAhU_EWMBHTSpArEQFjAAegQIAxAD&url=https%3A%2F%2Fvpa.ktu.lt%2Findex.php%2FPFA%2Farticle%2Fview%2F26969%2F13975&usq=AOvVaw2DBEjneY3a2kAmhn0bwVye.

⁷⁹ Remigijus Riekašius, *Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija* (Klaipėda, 2011), <https://www.yumpu.com/lt/document/read/23983827/riekaaius-r-2011-politinis-dalyvavimas-samprata-ir-tipologija->.

laikomas piliečių galimybe paveikti ar siekti politinių sprendimų, paskatinti piliečius balsuoti rinkimuose ar įsitraukti į politinius veiksmus⁸⁰.

Piliečių dalyvavimas – mechanizmas, padedantis plėtoti vietos valdymą. Yra įvairių būdų įtraukti piliečius į valdymo procesą įskaitant visapusiškos informacijos teikimą, suteikiant piliečiams galimybę dalyvauti priimant sprendimus, juos įgyvendinant ar vertinant⁸¹. Piliečių dalyvavimas turi būti pripažįstamas kaip procesas, kurio metu piliečiai gali daryti poveikį sprendimų priėmimui, jų kokybei, gerinti viešojo administravimo turinį.

S. Mellouli, L.F. Luna-Reyes, J. Zhang piliečių dalyvavimą apibūdina kaip naują demokratijos formą, kur piliečiai tampa sprendimų priėmimo dalimi. Piliečių įsitraukimą/dalyvavimą taip pat siūloma suprasti kaip interaktyvų procesą tarp piliečių ir vyriausybės atstovų, siekiant prisidėti prie viešosios politikos skaidrumo ir institucijų atsakomybės didinimo⁸².

Analizuojant mokslinius šaltinius galima pastebėti, kad vertinant piliečių dalyvavimo reikšmę, kai kurie mokslininkai geba įžvelgti ne tik teigiamus, bet ir neigiamus aspektus. A. Michels, L.D. Graaf atliktas tyrimas dviejose Nyderlandų savivaldybėse atskleidė, kad piliečių dalyvavimas gali būti vertinamas teigiamai, kadangi galima pasiekti tokių rezultatų, kaip: piliečių atsakomybės jausmo didinimas, žmonių skatinimą įsiklausyti į skirtingas nuomones; priimamų sprendimų teisėtumo užtikrinimas⁸³. Kituose tyrimuose taip pat nustatyta, kad ilgalaikės savarankiško dalyvavimo ir kolektyvinių veiksmų tradicijos padeda užtikrinti aktyvų piliečių įsitraukimą ir plėtoti jų suinteresuotumą dalyvauti priimant sprendimus. Aktyvūs piliečiai vietos savivaldoje yra pajėgūs valdžios atstovams diktuoti savo reikalavimus, o vietos valdžios institucijos užtikrina, kad būtų patenkinti piliečių reikalavimai⁸⁴.

Vertinant neigiamus piliečių dalyvavimo aspektus galima remtis J. Wiseman atlikto tyrimo rezultatais, kurie leido suformuoti išvadą, jog piliečių dalyvavimas vietos savivaldoje negali būti grindžiamas tik socialiniais ryšiais ir įsitraukimu, kuris pabrėžiamas kaip aukščiausias siektinas rezultatas. Autorius pažymėjo, kad toks pabrėžiamas dalyvavimo rezultatas yra perteklinis, kadangi kiekvienos teritorijos atžvilgiu skiriasi piliečių įsitraukimo lygis ir jų politinės situacijos suvokimas, o kai kuriais atvejais yra susiduriama su struktūrine nelygybe. Šiuo atveju struktūrinė nelygybė reiškia

⁸⁰ Susie Suh, „Citizen Participation in e-Government“, 2005, žiūrėta 202m. kovo 24 d., <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan020076.pdf>.

⁸¹ Kaifeng Yang ir Sanjay K. Pandey, „Further dissecting the black box of citizen participation: When does citizen involvement lead to good outcomes?“, *Public Administration Review*, 71 (6) (2011), 880–892, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2011.02417.x>.

⁸² Seh Mellouli, Luis F. Luna-Reyes ir Jing Zhang, „Smart government, citizen participation and open data“, *Information Polity*, 19 (2014), 1-4.

⁸³ Ank Michels ir Laurens de Graaf, „Examining citizen participation: Local participatory policy-making and democracy“, *Local Government Studies*, 36 (4) (2010), 477–491, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03003930.2010.494101>.

⁸⁴ Melanie Lombard, „Citizen participation in urban governance in the context of democratization: Evidence from low-income neighbourhoods in Mexico“, *International Journal of Urban and Regional Research*, 37 (5) (2013), 135–150, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2427.2012.01175.x>.

sudaromas nevienodas galimybes piliečiams įsitraukti į sprendimų priėmimą, vietos valdžios atstovų suinteresuotumą įtraukti tik jiems naudingus piliečius į politines iniciatyvas ir pan.⁸⁵.

Galima išskirti įvairias veiksmingo dalyvavimo kliūtis, įskaitant piliečių laiko trūkumą, nepasitikėjimą vyriausybe, informacijos stoką, kompetencijos stoką, netinkamą vyriausybės ir piliečių komunikaciją, netinkamai apibrėžtus tikslus ir kai kurių socialinių grupių atskirtį. Be to, vyriausybės darbuotojai ir visuomenės atstovai gali kliudyti piliečiams dalyvauti, nes piliečiai gali bijoti pasipriešinimo ir „susidorojimo“ su jais dėl aktyvaus įsitraukimo į kai kurių problemų sprendimą⁸⁶. Susisteminti teigiami ir neigiami piliečių dalyvavimo aspektai pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Piliečių dalyvavimo teigiami ir neigiami aspektai

Teigiami piliečių dalyvavimo aspektai	Neigiami piliečių dalyvavimo aspektai
Piliečių poreikių ir interesų išreiškimas	Laiko stoka
Demokratiškumo puoselėjimas/didinimas	Informacijos stoka
Teisėtumo principų įgyvendinimas ir plėtojimas	Piliečių kompetencijos trūkumas
Konfliktų valdymas tarp piliečių ir valdžios atstovų	Struktūrinė nelygybė
Grįžtamojo ryšio sukūrimas ir išlaikymas	Socialinių grupių atskirtis
Valdžios institucijų atskaitomybės visuomenei didinimas	Valdžios institucijų darbuotojų nenoras bendradarbiauti su piliečiais
Valdžios institucijų darbo skaidrumas	Dėl neatsižvelgimo į piliečių išreikštus interesus, kylantis nepasitikėjimas valdžios institucijomis

Sudaryta darbo autorės pagal J. Wiseman, 2006⁸⁷; M.S. Chowdhury, M. Aktaruzzaman, 2016⁸⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad piliečių dalyvavimas vietos savivaldoje turi tam tikrų privalumų ir trūkumų. Vertinant piliečių dalyvavimo reikšmę demokratijai būtina pažymėti, kad piliečių dalyvavimo užtikrinimas mokslininkų laikomas viena iš esminių sąlygų, užtikrinančių demokratijos plėtrą. Vertinant teigiamus piliečių dalyvavimo vietos savivaldoje aspektus galima pastebėti, kad piliečių dalyvavimas padeda išsiaiškinti tiek bendruomenės, tiek atskirų jos individų interesus, skatina vietos savivaldos institucijų atskaitingumą ir veiklos skaidrumą, padeda užtikrinti teisėtumo principo įgyvendinimą, o šie principai yra ne tik demokratijos plėtojimo vienos iš sąlygų, tačiau ir vietos savivaldos institucijų veiklos principai, kurie įtvirtinti teisės aktuose. Nenaudojant arba tinkamai neįgyvendinant vietos demokratijos instrumentus gali būti neužtikrinamas demokratijos plėtojimas, o

⁸⁵ John Wiseman, „Local heroes? Learning from recent community-strengthening initiatives in Victoria“, *Australian Journal of Public Administration*, 65 (2) (2006), 95–107, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8500.2006.00485.x>.

⁸⁶ Mohammad Shahjahan Chowdhury ir Md Aktaruzzaman, „Citizen participation in urban local government: a case study of Kanaighat Paurashava in Bangladesh“, *Commonwealth Journal of Local Governance, Issue 19* (2016), 119-125, https://www.researchgate.net/publication/316320486_Examining_citizen_participation_in_urban_local_government_a_case_study_of_Kanaighat_Paurashava_in_Bangladesh.

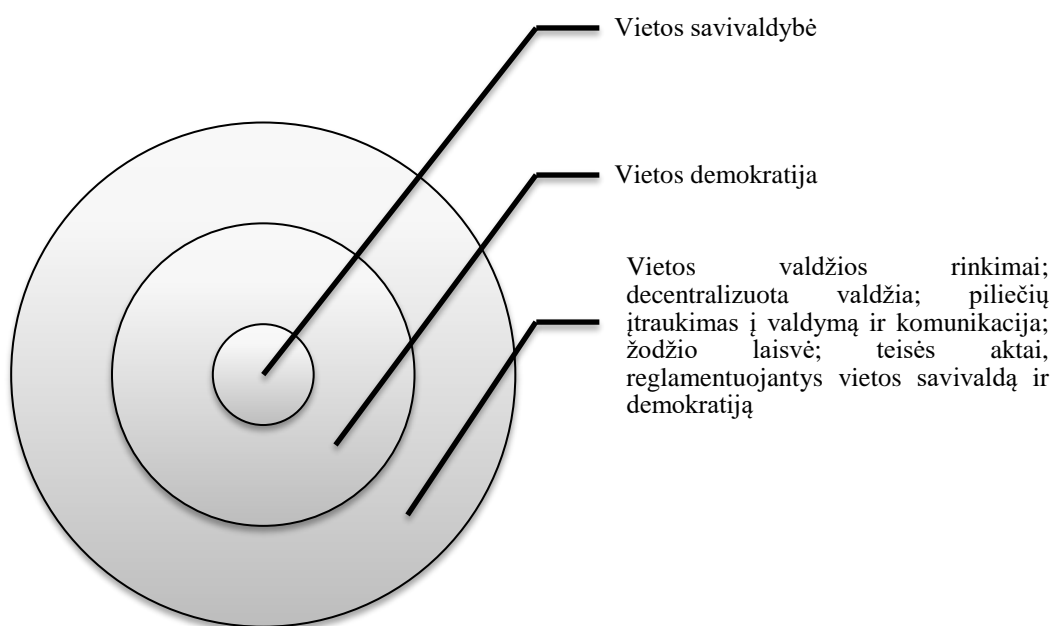
⁸⁷ Wiseman, *supra note*, 86:95–10.

⁸⁸ Chowdhury ir Aktaruzzaman, *supra note*, 87:119-125.

aptarti dalyvavimą ribojantys veiksniai gali lemti kylantį piliečių nepasitenkinimą, kuris lemia jų mažą aktyvumą, dalyvaujant tvarkant viešuosius reikalus. Atsižvelgiant į tai labai svarbu užtikrinti, kad savivaldybėse būtų sistemingai ir apgalvotai įgyvendinami vietos demokratijos instrumentai, leidžiantis pasiekti, jog būtų vykdoma demokratijos plėtotė ne tik nacionaliniu, bet ir vietos savivaldos lygiu. Sekančiame poskyryje, atsižvelgiant į aptartus vietos demokratijos instrumentų vietos savivaldoje teorinius aspektus, suformuotas teorinis tyrimo modelis. Kuris atskleis: kokie aspektai svarbūs demokratijos plėtotei vietos savivaldos lygiu bei kokie vietos demokratijos instrumentai turi būti įgyvendinami, kad būtų pasiekta visapusiško piliečių įsitraukimo į vietos savivaldos viešųjų reikalų tvarkymą.

2.4. Vietos demokratijos instrumentų funkcionavimo savivaldybėje teorinis modelis

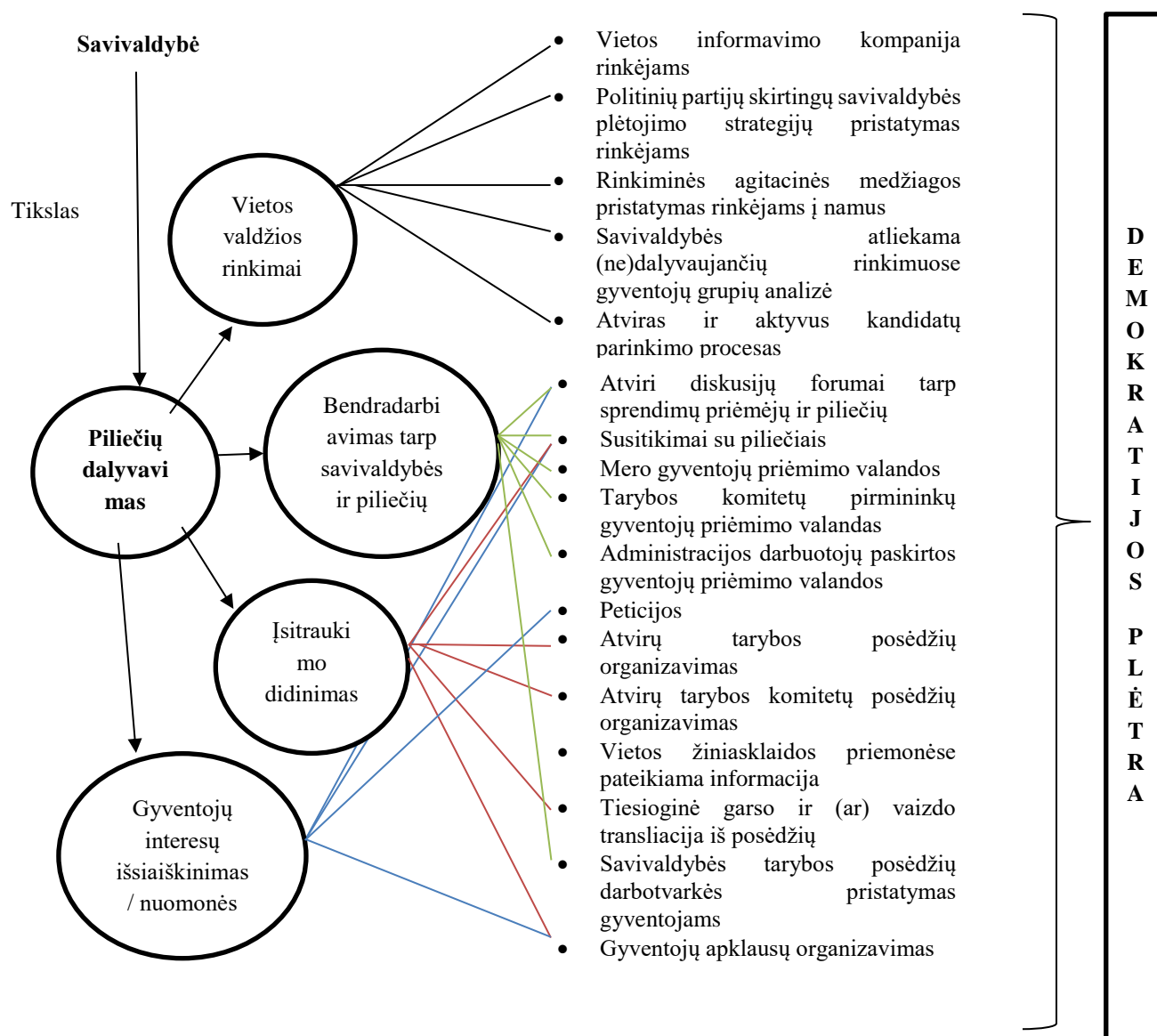
Šioje darbo dalyje, atsižvelgiant į analizuotus teorinius ir teisinius vietos demokratijos instrumentų, aspektus, suformuotas teorinis tyrimo modelis, atskleidžiantis, kokie vietos demokratijos instrumentai ir jų įgyvendinimo situacija bus vertinama atliekamu empiriniu tyrimu. Pirmiausia pristatomas bendras modelis, kuriame atskleidžiama, kaip ir kokie vietos demokratijos instrumentai daro poveikį demokratijos plėtojimui vietos savivaldos lygmenyje (5 pav.).

5 pav. Vietos demokratijos instrumentai, lemiantys demokratijos plėtojimą/didinimą

Sudaryta darbo autorės.

5 paveiksle pateikiama bendrinė schema atskleidžia, kad plėtojant demokratiją vietos savivaldos lygiu, pagrindinis ir svarbiausias vaidmuo tenka vietos savivaldybei, kuri priima sprendimus dėl vietos demokratijos instrumentų taikymo. Išorinis žiedas atskleidžia, iš kokių vietos demokratijos instrumentų susideda vietos demokratija, o jų sistemingas ir veiksmingas įgyvendinimas leidžia pasiekti demokratijos plėtojimo tikslo. Kadangi šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas pačių vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimo vertinimui, todėl būtina detalizuoti vertinamuosius vietos demokratijos instrumentus (6 pav.).

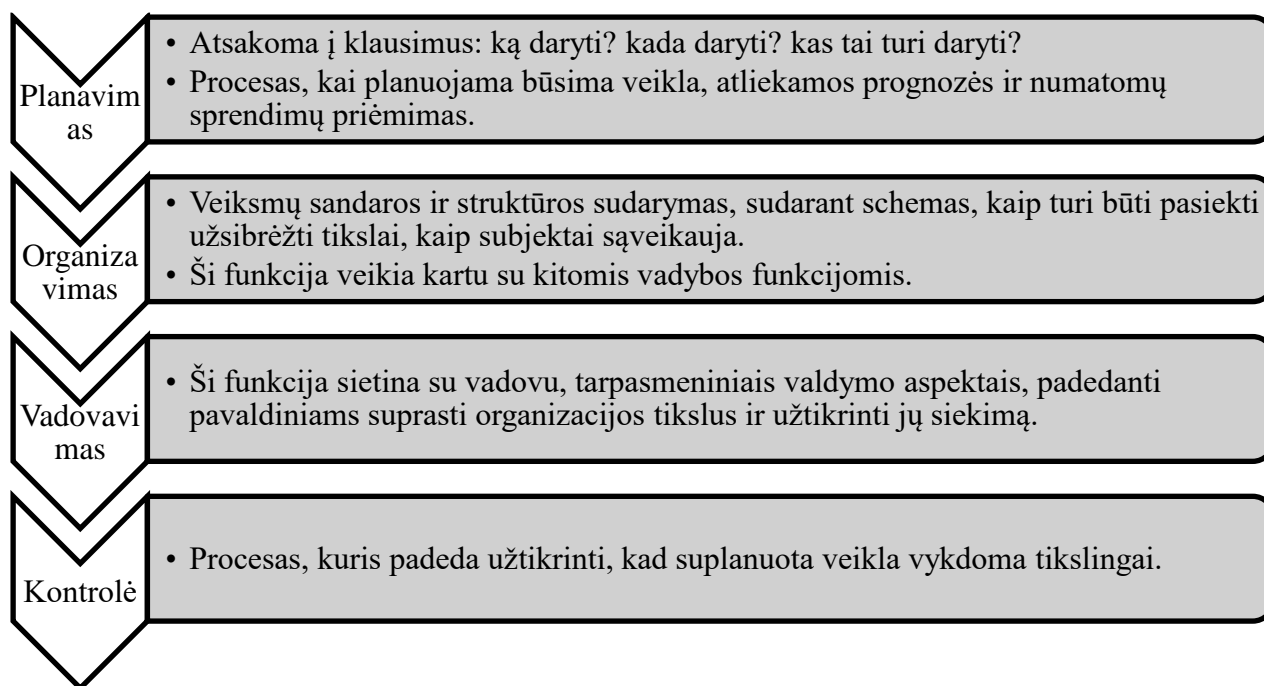

6 pav. Vietos demokratijos instrumentų teorinis tyrimo modelis

Sudaryta darbo autorės.

Pagal 6 paveiksle pateikiamą schemą galima matyti, kad vienas iš pagrindinių tikslų siekiant sėkmingo demokratijos plėtojimo, yra piliečių dalyvavimo užtikrinimas, kuris, pagal skirtingus vietos demokratijos instrumentus, gali būti vykdomas taikant skirtingas priemones. Galima pastebėti, kad kai kurios įvardintos priemonės yra priskiriamos prie kelių grupių. Pagrindinė šios schemos pateikimo idėja yra pristatyti empirinio tyrimo modelį taip, kad būtų išryškunami pagrindiniai vietos demokratijos instrumentų analizės aspektai, taip pat pabrėžiant jų reikšmingumą vietos demokratijos lygmens plėtojime.

Sudarant teorinį vietos demokratijos instrumentų funkcionavimo modelį atsižvelgta į tai, kad užtikrinant vietos demokratijos instrumentų funkcionalumą ir veiksmingumą, turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, kad šis procesas sudarytas iš daugelio sudedamųjų dalių. Kadangi plėtojant demokratiją vietos savivaldos lygmeniu sąveikauja savivaldybė, vietos bendruomenės ar atskiri jos individai ir nevyriausybinės organizacijos (toliau - NVO), siekiant užtikrinti vietos demokratijos instrumentų funkcionalumą, į šį procesą būtina pažvelgti iš vadybinės pusės, t. y. atsižvelgti į moksliniuose šaltiniuose pateikiamas vadybos fazes – planavimą, organizavimą, vadovavimą ir kontrolę⁸⁹ (7 pav.).

7 pav. Vadybos fazės

Sudaryta darbo autorės pagal R. Vanagą, L. Vyšniauskienę⁹⁰.

Remiantis 7 paveiksle pateikiamomis vadybos funkcijomis gali būti užtikrinamas visų suinteresuotų šalių (savivaldybės, vietos bendruomenių/atskirų individų, NVO) bendradarbiavimas,

⁸⁹ Ramūnas Vanagas ir Lina Vyšniauskienė, *Vadybos pagrindai* (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012), <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16840/9789955194118.pdf?sequence=1>.

⁹⁰ *Ibid.*

kuris svarbus užtikrinant demokratijos plėtrą per vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimą. Būtent bendradarbiavimas tarp minėtųjų subjektų yra svarbus užtikrinant bendruomenės ar atskirų jos narių norą įsitraukti į vietos savivaldos lygiu priimamus sprendimus. Vertinant bendradarbiavimo procesą per vadybos fazių kontekstą, svarbu apibrėžti, kaip sąveikauja savivaldybė, vietos bendruomenės ar atskiri jų nariai bei NVO (žr. 1 priedą).

Kaip jau minėta ankščiau ir pagal 1 priede pateikiamą teorinį modelį, atskleidžiantį skirtingų subjektų sąveiką, būtina aptarti bendradarbiavimą tarp savivaldybės, vietos bendruomenės ir NVO per vadybos fazes:

✓ **Planavimas** – pirmoji vadybos fazė, kurioje sudaromas trumpalaikis arba ilgalaikis veiklos planas. Šiame plane pateikiami pagrindiniai tikslai ir uždaviniai, kurie turi būti įgyvendinami per tam tikrą laikotarpį. Šioje vadybos fazėje labai svarbus vietos bendruomenės, bendruomenės lyderio ir seniūnijos bendradarbiavimas. Sudarant veiklos planą yra organizuojamas vietos bendruomenės ir vietos bendruomenės lyderio susitikimas, kurio metu išgryninamos problemos, aptariama esama situacija, bendruomenės norimi pokyčiai ir lūkesčiai. Taip pat numatomi vietos bendruomenės lyderio susitikimai su seniūnu, kurių metu perduodama visa informacija apie bendruomenėje kylančius iššūkius, organizuojamos apklausos ar gyventojų nuomonių tyrimai. Yra situacijų, kai vietos bendruomenės lyderis yra pats seniūnas, todėl seniūnas jau iš karto supažindinamas su situacija bendruomenėje. Tokių susitikimų metu taip pat aptariami suplanuoti savivaldybės ar komitetų posėdžiai, jų metu numatomos aptarti ir spręsti problemos, todėl vietos bendruomenės lygiu vykstančių susitikimų metu aptariama seniūno dalyvavimo tokiuose posėdžiuose poreikis ir reikalingumas. Pirminio susitikimo metu planuojami ir tolimesni valdžios atstovų ir vietos bendruomenių lyderių susitikimai, kurių metu yra aptariami tarpiniai veiklos plano įgyvendinimo rezultatai, kylantys iššūkiai, numatomos galimybės veiksmingiau spręsti šias problemas. Šios vadybos fazės įgyvendinimo metu sąveikauja ir bendradarbiauja ne tik vietos bendruomenės, vietos bendruomenių lyderiai ir seniūnas, tam tikrus veiksmus atlieka ir savivaldybė bei jos atstovai. Savivaldybės administracija taip pat sudaro veiklos planus, kuriuose numatomi išvažiuojamieji valdžios atstovų susitikimai su seniūnais, vietos bendruomenių lyderiais. Tokių susitikimų metu jie ne tik gauna informaciją apie atskirų seniūnijų teritorijose kylančias problemas, tačiau supažindina seniūnus bei vietos bendruomenės lyderius su aktualiais teisės aktų pakeitimais, savo tikslais, uždaviniais ir priemonėmis tų tikslų pasiekimui tam tikru laikotarpiu. Būtent šioje vadybos fazėje yra vykdomas aktyvus bendruomenės narių įtraukimas į vietos savivaldos priimamus sprendimus. Šiame etape atskiri veikiantys subjektai parengia veiklos planus/strategijas, kurios suderintos tarpusavyje bei vykdo šių planų/strategijų pristatymą visuomenei (vietos gyventojams).

✓ **Organizavimas** – yra antroji vadybos fazė, kuri glaudžiai susijusi su planavimo faze. Jau planavimo fazėje, sudarant veiklos planus ir strategijas yra numatomi atsakingi asmenys/ institucijos už

tam tikrų uždavinių įgyvendinimą, numatomos priemonės, reikalingos finansinės investicijos tikslų pasiekimui. Jau anksčiau paminėta, kad organizavimo fazėje svarbus vaidmuo tenka vadovui. Atsižvelgiant į 1 priede pateikiamą teorinį modelį galima teigti, kad bendradarbiaujant tarp vietos valdžios atstovų, bendruomenės ir NVO, svarbiausi vadovo vaidmenys tenka vietos bendruomenės lyderiams ir seniūnams. Vietos bendruomenės lyderiai organizuoja susitikimus su seniūnu, konkrečioje bendruomenės teritorijoje veikiančiomis NVO, perduoda gautą informaciją. Seniūnas tuo metu yra atsakingas už sudaryto veiklos plano ir tarpinių ar galutinių įgyvendinimo ataskaitų pristatymą bendruomenės lyderiams. Seniūnijoje sprendžiant problemas seniūnas dažniausiai paveda tam tikros problemos sprendimą konkrečiam seniūnijos darbuotojui, tačiau jei seniūnija yra nepajėgi išspręsti kilusios problemos, seniūnas perduoda informaciją savivaldybės administracijai, kuri ir priima sprendimą dėl galimų veiksmų. Šioje vadybos fazėje, atsižvelgiant į vietos demokratijos instrumentų funkcionalumo užtikrinimo kontekstą, labai svarbus vaidmuo tenka vietos bendruomenių lyderių, seniūnų ir savivaldybės administracijos bendradarbiavimas, kuris turi būti vykdomas taip, kad būtų užtikrinamas vietos lygiu kylančių problemų sprendimas. Norint, jog vietos bendruomenės nariai įsitrauktų į vietos savivaldos lygiu priimamus sprendimus, svarbu, kad organizuojant veiklos planų ir strategijų įgyvendinimą bei numatant prioritетines sritis, būtų atsižvelgiama dar planavimo fazėje pateiktomis gyventojų nuomonėmis, numatomos spręsti gyventojų išgrynintos problemos. Bendruomenės lyderių įtraukimas į organizavimo procesą padeda užtikrinti, kad būtų plėtojama demokratija vietos savivaldos lygiu.

✓ **Vadovavimas** – trečioji vadybos fazė, kurioje vėl pagrindinis dėmesys skiriamas vadovams (bendruomenės lyderis, seniūnas, meras/administracijos direktorius), kurie paskirsto darbus jiems pavaldiems žmonėms. Ši fazė neatsiejama nuo kontrolės fazės, kuri bus aptarta šiek tiek vėliau. Pagrindinė sąsaja su kontrolės faze yra ta, kad vadovaujant ir paskirstant užduotis darbuotojams/bendruomenės nariams, turi būti vykdomas inicijavimo procesas, užtikrinantis jų įsitraukimą į užduočių atlikimą. Taip pat vadovas atlieka ir koordinatoriaus funkciją, kuri neatsiejama nuo kontrolės. Taigi, šioje fazėje vadovas yra atsakingas už veiklos plano ar strategijos tikslų bei uždavinių įgyvendinimą.

✓ **Kontrolė** – paskutinė vadybos fazė, kuri, kaip minėta anksčiau, neatsiejama nuo vadovavimo. Seniūnas šioje fazėje yra atsakingas už seniūnijos darbuotojų veiklos kontrolę, meras/administracijos direktorius yra atsakingas už savivaldybės darbuotojų veiklą, tačiau bendruomenės lyderio ir bendruomenės narių santykis yra specifiskesnis, kadangi tarp bendruomenės narių ir lyderio nėra darbdavio ir darbuotojų santykio. Kadangi kontrolės funkcija susijusi su informacijos keliavimu aukštyn, t. y. pavaldiniai perduoda informaciją apie veiklos planų/strategijų įgyvendinimo eigą, kylančius iššūkius, savo vadovui, tai šiame kontekste galima teigti, jog

bendruomenės nariai suteikia lyderiui informaciją apie jų savanoriškai prisiimtą vykdyti užduočių įgyvendinimą.

Apibendrinant galima teigti, kad vietos demokratijos instrumentų funkcionalumo užtikrinimas yra neatsiejamas nuo piliečių dalyvavimo ir jų įsitraukimo į vietos savivaldos priimamus sprendimus, jų vykdymą. Aptarus vietos bendruomenių, seniūnijų, savivaldybės ir NVO bendradarbiavimo aspektus per vadybos fazes (planavimas, organizavimas, vadovavimas ir kontrolė), galima teigti, kad vietos bendruomenės narių didžiausias įsitraukimas stebimas vykdant planavimo funkciją, kurią įgyvendinant yra organizuojami susitikimai, diskusijos su vietos bendruomene, jos lyderiais, organizuojamos apklausos, sukuriama grįžtamasis ryšys. Organizavimo ir vadovavimo vadybos fazėse vietos bendruomenės nariams (piliečiams) tenka labiau stebėtojo vaidmuo, tačiau jų interesus atstovauja vietos bendruomenių lyderiai, kurie intensyviau dalyvauja įgyvendinant organizavimo ir vadovavimo vadybos fazes. Kontrolės vadybos fazėje vietos bendruomenės nariai taip pat atlieka stebėtojo funkciją, tačiau šioje fazėje svarbu užtikrinti valdžios institucijų veiklos skaidrumą, kuris prisideda prie pasitikėjimo valdžios institucijomis kūrimo bei demokratijos principų įgyvendinimo užtikrinimo.

3. DARBO METODAI IR EMPIRINIO TYRIMO ANALIZĖ

3.1. Tyrimo metodai

Darbe naudoti skirtingi metodai:

1. Literatūros šaltinių analizė⁹¹. Šis metodas įgyvendinamas analizuojant mokslinius straipsnius, tyrimų duomenis, pranešimų ir konferencijų medžiagą bei kitus nagrinėjamus temai aktualius informacijos šaltinius. Remiantis literatūros šaltinių analize, darbe buvo atskleista vietos demokratijos instrumentų reikšmė, jų svarba bei nauda (efektyvumas).

2. Dokumentų analizė⁹². Šis metodas buvo įgyvendinamas nagrinėjant teisės aktus, reglamentuojančius vietos savivaldą: Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą, Europos savivaldos chartiją, Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymą, Pilietinės visuomenės instituto⁹³ parengtas rekomendacijas savivaldybėms dėl NVO ir valdžios bendradarbiavimo, aktyvesnių piliečių ir NVO dalyvavimo viešųjų sprendimų priėmimo; Kelmės rajono savivaldybės tarybos reglamentą, strateginio planavimo tvarkos aprašą, vidaus tvarkos taisykles ir t.t.

3. Apibendrinimo metodas⁹⁴ nusako bendruosius teiginius, dėsningumus, principus. Jie išvedami induktyviai (remiantis empirinio patyrimo ar tyrimo duomenimis) arba deduktyviai (pagal taisykles). V. Martišius apibendrinimą traktuoja ne tik kaip metodą, bet ir kaip vieną iš pagrindinių mokslinių tyrimo stadijų. Mokslininkas, iškėlęs problemą, formuluoja hipotezę, sudaro tyrimo planą, renka duomenis, juos analizuoja, pagaliau apibendrina ir tuo pagrindu kuria teoriją⁹⁵. Šiuo metodu buvo apibendrinama naudota literatūra, gauti empiriniai tyrimo duomenys, daromos išvados poskyriuose.

4. Modeliavimo metodas, pasak Rimantą Tidikį⁹⁶, - tai tam tikrų objektų, objektų sistemų arba procesų santykių ir elgsenos atskleidimas sudarant ir tyrinėjant modelius. Jo esmė, kad tyrinėtojas sukuria tam tikrą jį dominančio objekto pavidalą – modelį ir atlieka su juo tokias pažintines operacijas, kurių neįmanoma būtų atlikti su pačiu objektu. O gauti duomenys apie modelį sudaro pagrindą išvadoms apie prototipą daryti. Vėliau į modelius įtraukiama papildoma informacija, prieš tai moksliskai įvertinta, ir kuriami scenarijai. Tai baigiamasis modeliavimo etapas, ir todėl jų

⁹¹ Ji atliekama remiantis Kęstučiu Kardeliu, kuris teigia, kad „literatūros šaltinių analizė yra neatsiejama mokslinio darbo dalis, kuri tęsiasi per visą mokslinio tyrimo procesą“.

⁹² Pasak Rimantą Tidikį, „Dokumentų analizės metodas – tai pirminių duomenų rinkimas, kai dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai“.

⁹³ „Pilietinės visuomenės institutas“, *supra note*, 10.

⁹⁴ Tidikis, *supra note*, 11:387-390.

⁹⁵ *Ibid*, 390.

⁹⁶ *Ibid*, 425-432.

turinys akumuliuoja viso darbo rezultatus. Priklausomai nuo kokybinių kintamųjų kiekio, jų parinkimo ir tarpusavio veikimo, dinaminių eilučių analizės rezultatų, yra sukuriami scenarijiniai variantai⁹⁷.

Arvydas Guogis modeliavimo metodą apibūdina, kaip egzistuojančių arba kuriamų objektų tyrimas naudojantis jų modeliais, sociologinių modelių kūrimas. Modeliuojant abstrakčiai parodomi socialinių reiškinių ryšiai. Modeliavimas yra naudojamas tiek kiekybinėse, tiek kokybinėse tyrimo strategijose. Kiekvienu atveju siekiama atsakyti į klausimus: kas, jei? kodėl? kaip?, kas?⁹⁸. Šiame darbe modeliavimas taikomas kuriant teorinį tyrimo modelį, kuriame nurodomi priežastiniai ryšiai tarp kintamųjų (piliečių dalyvavimo, piliečių socialinių-demografinių charakteristikų, vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimo).

5. Logografinis⁹⁹ metodas – duomenų grafinis vaizdavimas, kuris padės glaustai pateikti turimą informaciją lentelių, paveikslų, schemų ir kt. pavidalu. Pasak autorių¹⁰⁰, šis metodas atliekamas siekiant vaizdinių priemonių pagalba susipažinti su mokslinio tyrimo logikos ir metodologijos specifika, procedūriniais reikalavimais ir esminiais mokslo principais tuo pat metu ugdant gebėjimą taikyti tyrimo strategiją konkrečių socialinių reiškinių analizei. Tomáš Lukša¹⁰¹ nurodo, kad informacijos vizualizavimas yra skirtas pagerinti žmonių sugebėjimą suprasti jiems pateikiamą informaciją, panaudojant jų vaizdinį suvokimą. Jo teigimu, tyrėjas duomenis turi pateikti tokia forma, kad ne tik skaitytojas, bet ir jis pats galėtų juos suprasti, daryti išvadas. Šio metodo pagrindu darbe pavaizduoti darbo objektas, dalykas, problema, gauti tyrimo duomenys ir kt. Logografinio metodo pagalba galima pateikti schemas ir lenteles, kurios leidžia vaizdžiau parodyti darbo esmę.

6. Anketinis metodas – klausimų lapas tam tikroms žinioms surinkti. Jį pagal nurodytas taisykles užpildo klausiamasis¹⁰². Šis metodas yra tinkamiausias pasirinktos problemos sprendimui, kadangi leidžia išsamiai vertinti didelės grupės asmenų požiūrį į tam tikrus reiškinius. Šiuo atveju, siekiant išanalizuoti Kelmės rajono savivaldybės gyventojų požiūrį į vietos demokratijos instrumentus, jų įgyvendinimą, funkcionalumą. Metodo pasirinkimą lėmė tai, kad iškeltą probleminį klausimą galima analizuoti plačiau. Be to, gauti duomenys gali būti pateikiami skaičiais, o skaitinės reikšmės leidžia gautus duomenis statistiškai vertinti pagal pasirinktus kriterijus, nustatant tarpusavio sąsajas. Anketinės apklausos instrumentas pasirinktas norint išsiaiškinti tam tikros visuomenės grupės sąmonės elementus (poreikius, interesus ar požiūrius), tinkamiausia taikyti anketinės apklausos metodą, kuris nereikalauja

⁹⁷ Tidikis, *supra note*, 11:429.

⁹⁸ „Visuotinė lietuvių enciklopedija“, žiūrėta 2021 m. kovo 8 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/modeliavimas/>.

⁹⁹ Logografija (gr. Logos – žodis, sąvoka + grapho – rašau, vaizduoju).

¹⁰⁰ Rimantas Prakapas ir Tomas Butvilas, *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms* (Vilnius. Mykolo Romerio universitetas, 2011), 5.

¹⁰¹ Tomáš Lukša, *Informacijos vizualizavimo būdai ir metodai* (magistro baigiamasis darbas, Lietuvos Edukologijos universitetas, 2014), žiūrėta 2021 m. kovo 28 d., https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/117919/1/tomas_luksa_md.pdf.

¹⁰² Tidikis, *op. cit.*, 474.

didelių kaštų, o tyrimas gali būti atliekamas greitai, jei pasirenkama apklausą atlikti internete¹⁰³. Atsirenkant tyrimo dalyvius taikomas netikimybinės tikslinės atrankos principas, pagal kurį tyrimui dalyviai atrenkami tik tie, kurie atitinka atrankos kriterijus: tiriamieji turi būti pilnamečiai; sutinka dalyvauti apklausoje; turi būti Kelmės rajono savivaldybės gyventojai.

Siekiant tyrimo reprezentatyvumo, buvo apskaičiuota reikalinga imtis. Norint išsiaiškinti reikalingų apklausos dalyvių skaičių, kuris tinkamai reprezentuotų tyrimą, pirmiausia reikia išsiaiškinti tyrimo populiaciją. Šiuo atveju pasirinkta vertinti Kelmės rajono savivaldybės gyventojų, turinčių 18 ir daugiau metų požiūrį analizuojamu klausimu. Remiantis 2020 m. duomenimis¹⁰⁴, Kelmės rajono savivaldybėje gyvena 25382 gyventojai, tačiau ne visi jie yra sulaukę 18 metų, todėl buvo pasirinkta, kad generalinę aibę skaičiuoti pagal rinkimų teisę turinčių balsuoti¹⁰⁵, t. y. 24802. Nustatant tyrimo imties dydį panaudota www.apklausa.lt imties skaičiuoklė, pagal kurią, taikant 95 proc. tikimybę su 0,5 paklaida, gauta, jog siekiant tyrimo reprezentatyvumo turi būti apklausiami 379 Kelmės rajono savivaldybės gyventojai. Per tyrimo atlikimo laikotarpį (2021 m. kovo 21 d. – 2021 m. balandžio 9 d.) apklausos anketą užpildė 141 Kelmės rajono gyventojas, o tai sudaro 37,20 proc. planuotos imties. Šiuo atveju susidurta su tyrimo atlikimo ribotumu, kadangi tyrėja negalėjo kontroliuoti norinčiųjų dalyvauti skaičiaus. Negalėjimas bendrauti su tyrimo dalyviais tiesiogiai dėl COVID-19 lėmė tai, kad tyrime sutiko dalyvauti tik tokia dalis Kelmės rajono gyventojų.

Tyrimo dalyviams buvo pateikiama apklausos anketa (2 priedas), sudaryta iš uždaro tipo klausimų. Buvo siekiama išvengti „Taip/Ne“ pasirinkimo variantų, o atsakymai į klausimus buvo formuojami teiginiais, kuriuos tyrimo dalyviai turėjo įvertinti 5 balų sistemoje (Likerto skalė) pagal sutikimo lygį. Tokių klausimų numatymą lėmė tai, kad Likerto skalės panaudojimas leidžia išsamiau vertinti tyrimo dalyvių pateiktų atsakymų skirtumus. Be to, siekiant, jog būtų išsiaiškinta tam tikrų Kelmės rajono savivaldybės gyventojų grupių nuomonių skirtumai, apklausos anketos pabaigoje buvo pateikiami socialiniai-demografiniai klausimai (amžius, išsilavinimas, socialinis statusas), kurie leido vertinti, ar vietos demokratijos instrumentų vertinimui poveikį gali daryti tam tikros gyventojų charakteristikos. Taip pat skirtingų grupių nuomonių vertinimas prisidėjo formuojant rekomendacijas dėl galimai identifikuojamų problemų sprendimo, suformuojant priemones/būdus, kurie leidžia užtikrinti kuo didesnio gyventojų skaičiaus poreikių patenkinimo. Dėl esamos situacijos šalyje apklausos anketa buvo patalpinta platformoje www.apklausa.lt, o nuoroda į anketą buvo platinama Kelmės rajono socialinėse grupėse, prašoma bendradarbiauti savivaldybės ir seniūnijų dalinant šia vykdoma apklausa. Šios apklausos atlikimas reikšmingas ir savivaldybei, kadangi tokiu būdu yra išsiaiškinama, kaip

¹⁰³ Jovilė Kurmanskytė, *Personalo valdymo veiklų gerinimas baldų parduotuvės pavyzdžiu* (magistro baigiamasis darbas, Vilniaus Didžiojo universitetas, 2015).

¹⁰⁴ „Wikipedia“, žiūrėta 2021 m. balandžio 1 d., https://lt.wikipedia.org/wiki/Kelm%C4%97s_rajono_savivaldyb%C4%97.

¹⁰⁵ „Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija“, žiūrėta 2021 m., kovo 28 d., <https://www.vrk.lt/>.

įgyvendinami vietos demokratijos instrumentai, kokias problemas išvelgia gyventojai, nustatyti, kaip būtų galima padidinti gyventojų įsitraukimą į savivaldybės veiklą per šiuos instrumentus.

7. Apklausa interviu būdu. Interviu paprastai apibrėžiamas kaip sistemingas duomenų rinkimas tiesioginio ar netiesioginio pokalbio tarp interviuotojo ir interviuojamojo metu. Tyrėjas yra iš anksto pasiruošęs pokalbiui, numatęs jo struktūrą, procedūrą ir, kai tai numato tyrimo pobūdis, netgi turinį (pasirengęs interviu klausimus)¹⁰⁶ (3 priedas). Kitaip tariant – tai tyrėjo pokalbis su tiriamuoju, siekiant surinkti tyrimui reikalingos informacijos.

Pagal procedūrų lankstumą arba griežtumą interviu galima skirstyti į griežtai struktūruotus, pusiau struktūruotus ar nestruktūruotus. Buvo pasirinkta atlikti pusiau struktūruotą interviu. Šis metodas leido tyrimo organizatoriui iš anksto pasirengti temas/problemas, kurios bus aptariamoms interviu metu. Pusiau struktūruoto interviu pagrindinis privalumas, kad tyrėjas neturi „prisirišti“ prie klausimų, jų pateikimo tvarkos, todėl jam suteikiama galimybė užduoti ir papildomų klausimų, jei atsiranda poreikis tą padaryti¹⁰⁷. Tyrėjas, taikydamas šį tyrimo metodą, gali būti laisvesnis, o interviu metu gali būti sutelkiamas dėmesys į subjektyvius tiriamųjų atsakymus, atsižvelgti į tyrėjui jau žinomą situaciją, kadangi prieš interviu tyrėjas susipažįsta su informacija, reikalinga interviu vykdyme¹⁰⁸. Pusiau struktūruoto interviu dalyviai buvo atsirenkami taikant tikslinės atrankos principus. Siekiant įvertinti ne tik Kelmės rajono savivaldybės gyventojų požiūrį, bet ir savivaldybės darbuotojų nuomonę, pusiau struktūruoto interviu klausimai buvo pateikiami 4 ekspertams (mero pavaduotojas, kaip politikas, jaunimo reikalų koordinatorė, Kelmės krašto partnerystės vietos veiklos grupės pirmininkė bei Kelmės krašto bendruomenių sąjungos pirmininkė (taip pat ji dirba Kelmės r. savivaldybės administracijos „X“ seniūnijoje). Pagal R. Tidikį, kad tyrimas būtų reprezentatyvus reikalinga pakalbinti 6 asmenis, tačiau kadangi buvo atliekamas kiekybinis tyrimas (anketinis) – tai, kaip papildymas anketinio tyrimo rezultatams užtvirtinti buvo pasirinkta apklausti tik 4 Kelmės rajono savivaldybės darbuotojai, asociacijos nariai (ekspertai), kurių atliekamos funkcijos yra susijusios su bendravimu/bendradarbiavimu su vietos gyventojais (3 lentelė).

3 lentelė. Interviu dalyvių charakteristika

Eksperto (-ės) Nr.	Ekspertas	Užimamos pareigos	Darbo stažas
1	E1	Kelmės krašto bendruomenių sąjungos pirmininkė	20 m.
2	E2	Mero pavaduotojas, laikinai einantis maro pareigas	12 m.

¹⁰⁶ „Mokslo medis“, žiūrėta 2021 m. kovo 28 d., <http://www.mokslomedis.lt/strukturuotas-ir-nestrukturuotas-interviu/>.

¹⁰⁷ Bronislovas Bitinas, Liudvila Rupšienė, ir Vilma Žydžiūnaitė, *Kokybinių tyrimų metodologija* (Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2008).

¹⁰⁸ Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Šiauliai: Liucijus, 2007).

3	E3	Kelmės rajono savivaldybės administracijos Jaunimo reikalų koordinatore	10 m.
4	E4	Kelmės krašto partnerystės vietos veiklos grupės pirmininkė	12 m.

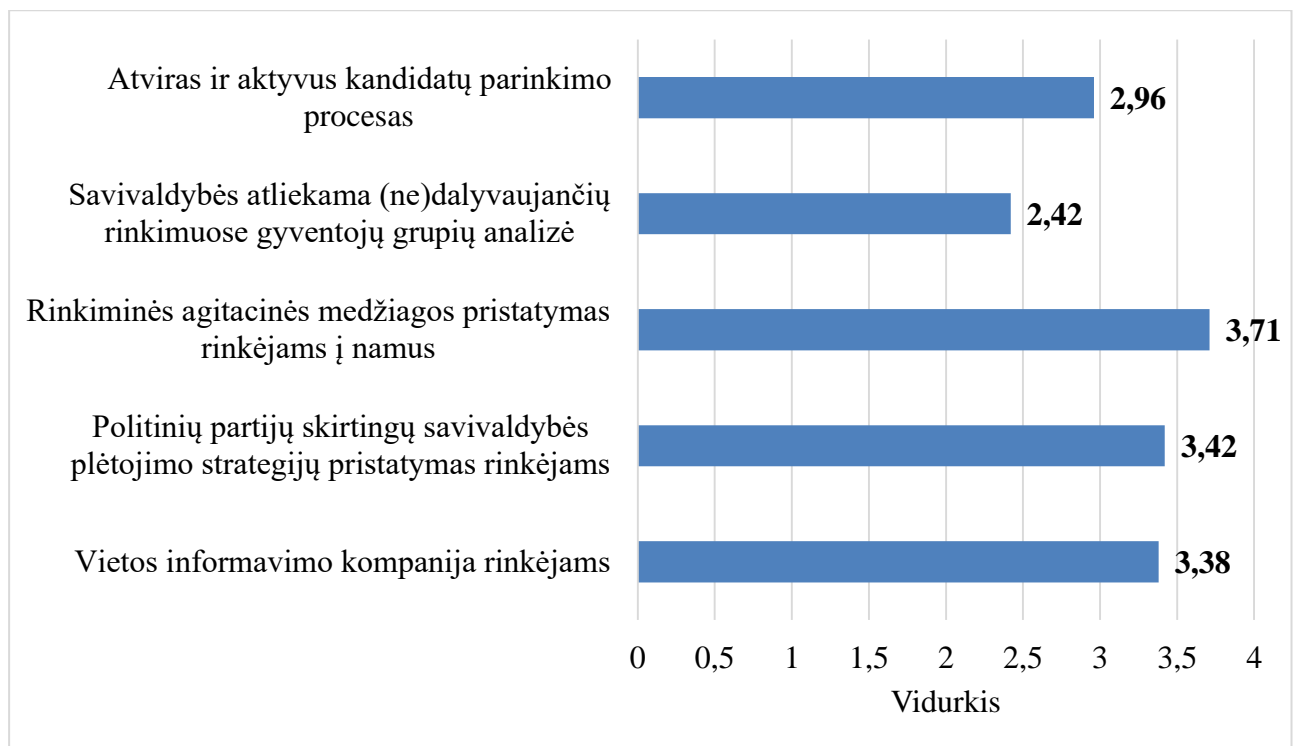
Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Analizuojant vietos demokratijos instrumentų savivaldybėje įgyvendinimą (veiklumą) toks tyrimas yra priimtinausias, kadangi leidžia nustatyti ne tik esminius situacijos aspektus, keliamos problemos sprendimo galimybes, tačiau sudaroma galimybė aptarti ir papildomus aspektus, pavyzdžiui, alternatyvių vietos demokratijos instrumentų pritaikomumą konkrečioje savivaldybėje, numatyti šių instrumentų įgyvendinimo naudą/reikšmę. Galimybė papildomai užduoti klausimus leido tyrimo organizatorei patikslinti interviu metu gautą informaciją. Interviu metodas padėjo papildyti apklausos raštu (anketinius) duomenis.

3.2. Vietos demokratijos instrumentų funkcionavimo Kelmės rajono savivaldybėje vertinimas

Vietos demokratijos instrumentų funkcionavimo Kelmės rajono savivaldybėje vertinimo tyrime dalyvavo 141 Kelmės rajono gyventojai, kurie tyrimo rezultatų aptarime yra įvardinami kaip „respondentai“.

Pirmuoju tyrimo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip per paskutiniuosius rinkimus į savivaldybės tarybą, pasireiškė piliečių dalyvavimo skatinimas ir motyvavimas. Kaip jau minėta ankščiau, iš pateiktų teiginių vertinimui respondentai galėjo pasirinkti 1 iš 5 atsakymo variantų, kurie prilyginami skaitinėms reikšmėms: 1 – visiškai nesutinku, <...>, 5 – visiškai sutinku. Vertinant respondentų požiūrį apie naudotas skatinimo ir motyvavimo priemones buvo vertintas vidurkis, kuris atskleidė, kad nė vienas iš galimai nurodytų skatinimo ir motyvavimo priemonių nesulaukė respondentų pritarimo (8 pav.).

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo skatinimo ir motyvavimo priemones per paskutiniuosius savivaldybės tarybos rinkimus, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Pagal 8 paveiksle pateikiamus tyrimo duomenis galima pastebėti, kad labiau pritarimo nei dvejojimo sulaukė šios priemonės: rinkiminės agitacinės medžiagos pristatymas rinkėjams į namus ($x=3,71$), politinių partijų skirtingų savivaldybės plėtojimo strategijų pristatymas rinkėjams ($x=3,42$), vietos informavimo kompanija rinkėjams ($x=3,38$). Kitos įvardintos priemonės sulaukė respondentų dvejojimo, o tai rodo, kad minėtųjų priemonių įgyvendinimas nebuvo vykdomas ir (ar) nebuvo pastebimas. Taip pat tokį vertinimą gali lemti ir tai, kad minėtosios priemonės nėra aktualios ir pastebimos tam tikrai respondentų grupei.

Siekiant patikrinti, ar ekspertų ir respondentų nuomonė, dėl įgyvendintų piliečių dalyvavimo ir skatinimo priemonių, sutampa, ekspertų buvo prašoma įvardinti, kokias jie priemones gali nurodyti, kurios buvo taikytos, skatinant piliečių dalyvavimą savivaldybės tarybos rinkimuose (4 lentelė).

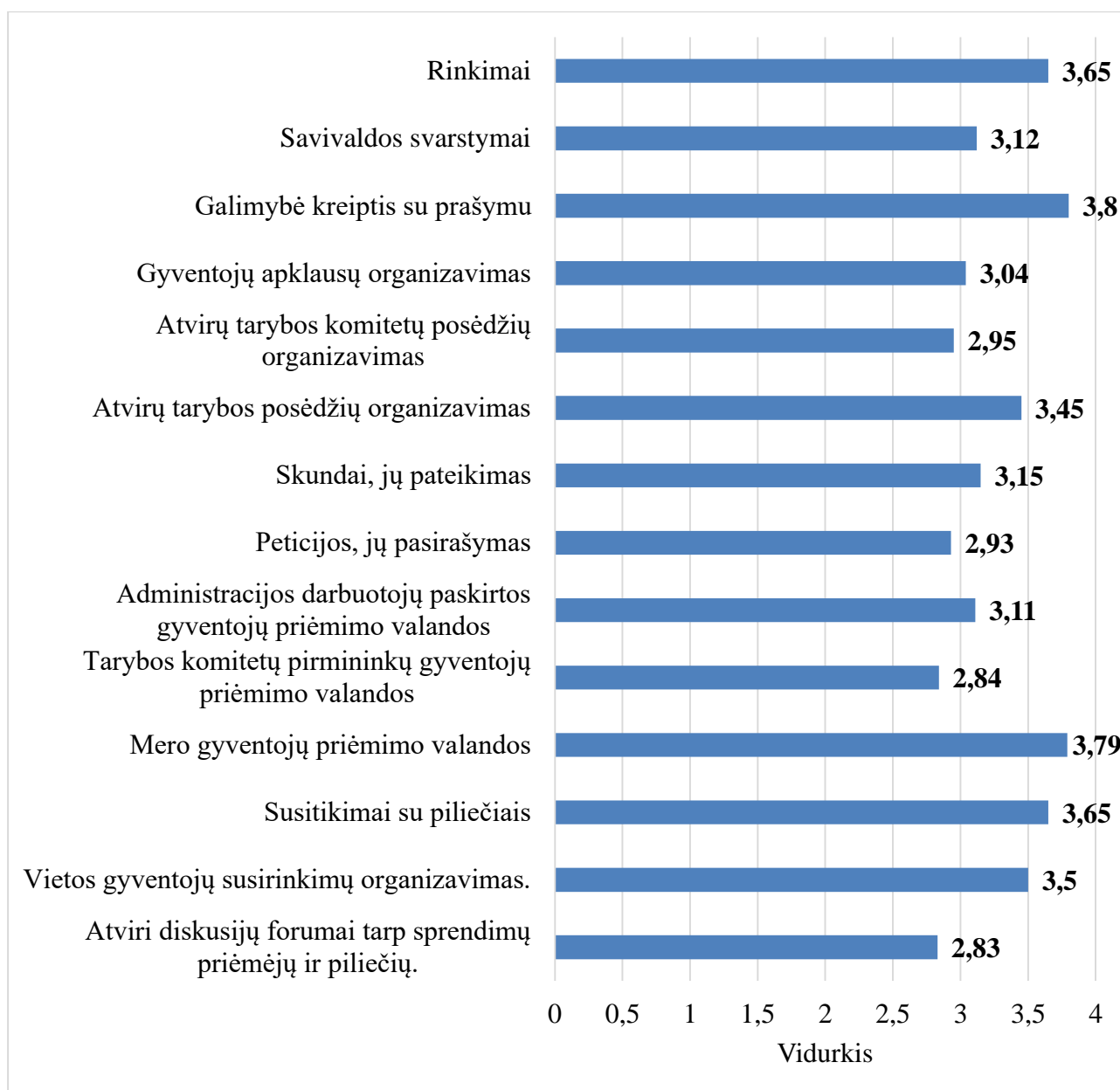
4 lentelė. Ekspertų nuomonė apie piliečių dalyvavimo skatinimo ir motyvavimo priemonės, įgyvendintas per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą

Kategorija	Subkategorija	Pasisakiu siūjų sk.	Nuomonė
Piliečių dalyvavimo skatinimo ir motyvavimo priemonės per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą	Informacijos apie rinkimus/ kandidatus vietos žiniasklaidos priemonėse	1	„Bendro pobūdžio informacija <...> rajono laikraštyje apie vykstančius rinkimus į savivaldybės tarybą“ (E 4).
	Informacijos publikavimas savivaldybės skelbimų lentose ir internetiniame puslapyje	2	„Rinkimų informacija skelbimų lentose, internetiniuose psl.“ (E 1); „Bendro pobūdžio informacija savivaldybės puslapyje <...> apie vykstančius rinkimus į savivaldybės tarybą“ (E 4).
	Gyventojams suteikiama galimybė iškelti savo kandidatūras	2	„Atsirado tai, kad patys gyventojai galėjo laisvai iškelti savo kandidatūras“ (E 2); „Dalyvaujant savivaldos rinkimuose yra aktyvūs tik tie kurie patys dalyvauja savivaldos Rinkimuose“ (E 3)

Sudaryta autorės pagal interviu metu gautus duomenis, 2021

Analizuojant ekspertų pasisakymus (4 lentelė) pastebima, kad nuomonės šiuo klausimų išsiskyrė. Respondentai nurodė tam tikrus piliečių dalyvavimo skatinimo būdus, kurie nebuvo įvardinti apklaustų ekspertų.

Siekiant detaliau analizuoti piliečių dalyvavimo skatinimo situaciją, tyrimo metu respondentų buvo prašoma įvardinti, kokie piliečių dalyvavimo būdai/metodai yra naudojami savivaldybėje (9 pav.).

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo būdų/metodų taikymą savivaldybėje, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Pagal 9 paveikslėlyje pateikiamus tyrimo duomenis galima pastebėti, kad respondentų absoliutaus pritarimo nesulaukė nė vienas iš pateiktų piliečių dalyvavimo būdų/metodų, tačiau galima išskirti daugiau pritarimo, nei nepitarimo sulaukusius būdus/metodus: galimybė kreiptis su prašymu ($x=3,8$); mero gyventojų priėmimo valandos ($x=3,79$); rinkimai ($x=3,65$); susitikimai su piliečiais ($x=3,65$); vietos gyventojų susirinkimų organizavimas ($x=3,5$); atvirų tarybos posėdžių organizavimas ($x=3,45$); skundai, jų pateikimas ($x=3,15$); savivaldos svarstymai ($x=3,12$); administracijos paskirtos gyventojų priėmimo valandos ($x=3,11$); gyventojų apklausų organizavimas ($x=3,04$).

Analizuojant, ar piliečių dalyvavimo būdų/metodų pasirinkimas statistiškai reikšmingai skyrėsi pagal respondentų socialines-demografines charakteristikas, nustatyta, kad amžius kai kurių dalyvavimo būdų/metodų išskyrimo turėjo reikšmingos įtakos respondentų pritarimui. Atliktas Kruskal-Wallis testas leidžia identifikuoti nuomonių skirtumus pagal respondentų amžių (5 lentelė).

5 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo būdus/metodus ir jų amžių, rangų vidurkis

Piliečių dalyvavimo būdai/ metodai	18-29 m.	30-39 m.	40-49 m.	50-59 m.	60 m. ir daugiau	Kruskal-Wallis
Atviri diskusijų forumai tarp sprendimų priėmėjų ir piliečių	56,08	59,28	69,32	81,90	73,86	P<0,05
Vietos gyventojų susirinkimų organizavimas	43,62	64,13	77,86	77,27	73,70	P<0,05
Susitikimai su piliečiais	58,27	60,51	76,08	80,03	65,23	P<0,05
Mero gyventojų priėmimo valandos	73,92	73,47	67,08	73,55	61,39	P>0,05
Tarybos komitetų pirmininkų gyventojų priėmimo valandos	65,00	63,01	63,34	75,89	82,18	P<0,05
Administracijos darbuotojų paskirtos gyventojų priėmimo valandos	51,31	61,78	63,50	78,97	85,57	P<0,05
Peticijos, jų pasirašymas	77,35	66,71	66,94	69,27	78,93	P>0,05
Skundai, jų pateikimas	88,96	75,18	73,58	64,13	62,18	P<0,05
Atvirų tarybos posėdžių organizavimas	64,12	62,07	71,66	76,68	73,05	P>0,05
Atvirų tarybos komitetų posėdžių organizavimas	68,42	59,50	56,44	83,07	78,43	P<0,05
Gyventojų apklausų organizavimas	68,12	76,12	63,52	68,38	75,59	P>0,05
Galimybė kreiptis su prašymu	78,85	71,09	61,42	71,60	72,68	P>0,05
Savivaldos svarstymai	56,77	70,81	64,08	76,09	73,75	P>0,05
Rinkimai	52,77	65,76	63,78	81,50	72,93	P<0,05

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Galima pastebėti, kad respondentų amžius daugeliu piliečių dalyvavimo būdų/metodų vertinimui darė statistiškai reikšmingą įtaką. Vyresnio amžiaus respondentai buvo labiau linkę pritarti savivaldybės įgyvendinamiems dalyvavimo būdams/metodams. Tokie rezultatai leidžia teigti, kad vyresni respondentai labiau linkę pritarti išskirtiems piliečių dalyvavimo būdams/metodams, kadangi jie, šių būdų/metodų pagalba, dalyvauja savivaldybės veikloje.

Ekspertams taip pat buvo pateikiamas šis klausimas, siekiant palyginti, ar respondentų ir ekspertų nuomonė šiuo klausimu sutampa (6 lentelė).

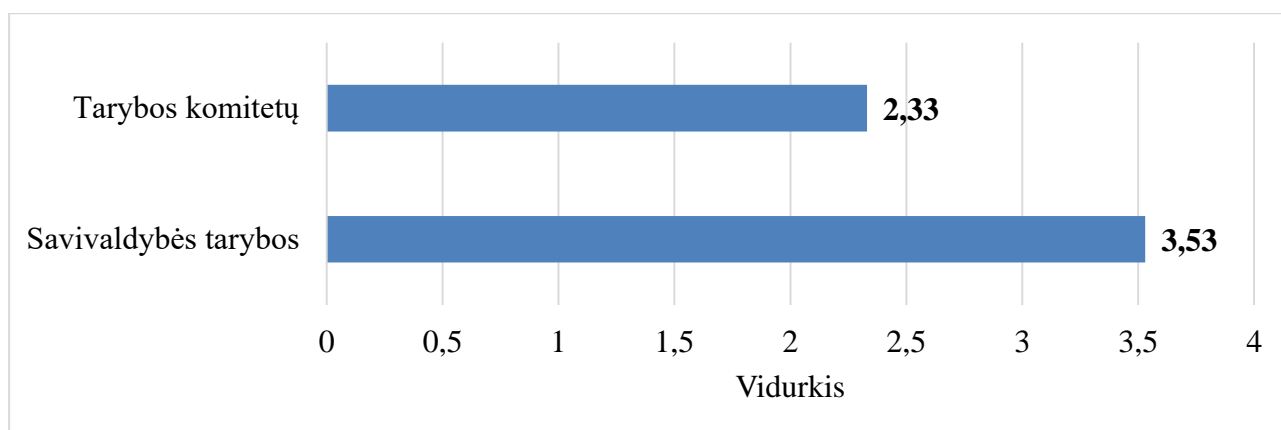
6 lentelė. Ekspertų nuomonė apie savivaldybėje naudojamus piliečių dalyvavimo būdus/metodus

Kategorija	Subkategorija	Pasisakiu siųjū sk.	Nuomonė
Piliečių dalyvavimo būdai/metodai	Netiesioginis bendravimas	3	„Forumai“ (E 1); „Buvo organizuotos apklausos gyventojams, tačiau gaila, kad mažas žmonių aktyvumas“ (E 2); „Piliečiai teikia savivaldybei prašymus, skundus“ (E 2); „<...> rajoninė spauda ir pan.“ (E 3).
	Tiesioginis bendravimas	4	„Susitikimai su gyventojais“ (E 1); „Buvo organizuojami susitikimai su gyventojais. Aiškintasi kas jiems rūpi, su kokiomis problemomis gyvena, susiduria. Taip pat keletas specializuoti susitikimų su gyventojais dėl vėjo jėgainių“ (E 2); „Mero gyventojų priėmimo valandos“ (E 2); „Susitikimai su gyventojais gyvai“ (E 3); „Rajono tarybos narių susitikimai su gyventojais“ (E 4).

Sudaryta autorės pagal interviu metu gautus duomenis, 2021

Analizuojant ekspertų išreikštą nuomonę (6 lentelė) galima pastebėti, kad iš dalies ekspertų ir respondentų nuomonės sutampa. Viena pagrindinių piliečių dalyvavimo būdų/metodų yra nurodomi susitikimai su gyventojais, padedantys išsiaiškinti, kokie gyventojų lūkesčiai, kokios problemos vyrauja, kokias sprendimo alternatyvas vietos savivaldos politikai galėtų pasiūlyti. Tiesa, įvardinami ir tokie netiesioginio bendravimo būdai, kaip forumai, gyventojų apklausos, kurie taip pat yra svarbus vietos demokratijos instrumentai, leidžiantys piliečiams labiau įsitraukti į savivaldybės veiklą.

Valdžios institucijų atvirumas yra svarbus, siekiant užtikrinti demokratijos plėtotę, todėl tolimesnio tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai savivaldybėje organizuojami posėdžiai yra atviri visuomenei (10 pav.).

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal posėdžių atvirumą visuomenei, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Pagal 10 paveiksle pateikiamus tyrimo duomenis galima pastebėti, kad respondentai nurodo, kad gana dažnai būna atviri savivaldybės tarybos posėdžiai, tačiau vertinant tarybos komitetų posėdžių atvirumą pastebima, kad respondentai nurodo, jog jie atviri tik kartais. Ekspertų nuomone, organizuojami posėdžiai yra atviri visuomenėje ir yra užtikrinamos įvairios priemonės, leidžiančios stebėti tokių posėdžių eigą (7 lentelė).

7 lentelė. Ekspertų nuomonė apie posėdžių atvirumą gyventojams

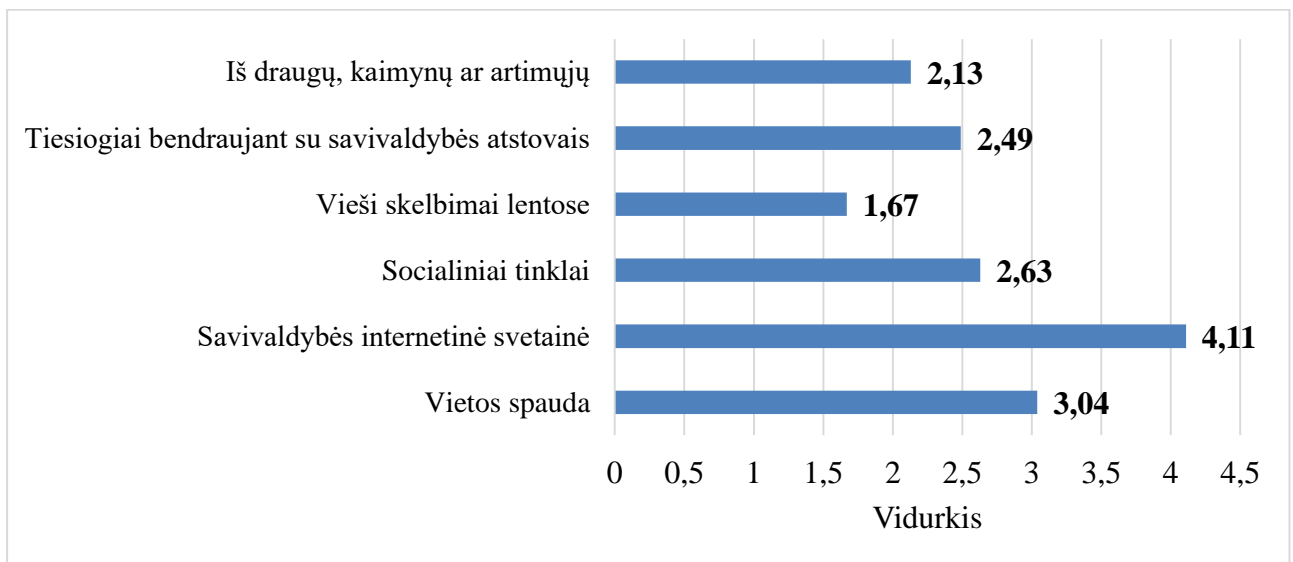
Kategorija	Subkategorija	Pasisakiu siųjų sk.	Nuomonė
Posėdžių atvirumas gyventojams	Informacinės technologijos	4	„Forumai“ (E 1); „Buvo organizuotos apklausos gyventojams, tačiau gaila, kad mažas žmonių aktyvumas“ (E 2); „Šiuo metu tarybos posėdžiai vyksta nuotoliniu būdu, tiesiogine transliacija per Yuotube kanalą. Visi norintys gali tiesiogiai stebėti. Posėdžių datos būna paskelbtos savivaldybės internetiniame puslapyje“ (E 2); „<...> gyventojai gali stebėti tik internete kai yra transliuojamas posėdis arba posėdžio įrašą yra galimybė pasižiūrėti“ (E 3); „Rajono savivaldybės tarybos posėdžiai transliuojami tiesiogiai internetu“ (E 4).
	Gyventojų tiesioginis dalyvavimas posėdžiuose	1	„Iki pandemijos savivaldybės tarybos posėdžiai buvo atviri. Galėjo ateiti bet kuris, kuris tik nori“ (E 2).
	Infrastruktūros problemos	1	„Susirinkti gyventojams vietos nėra“ (E 2).
	Piliečių nenoro dalyvauti	1	„Formaliai yra sudarytos galimybės dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose, tačiau praktikoje retai piliečiai dalyvauja.“ (E 1).

	posėdžiuose problemos		
	Tobulinimo galimybės	1	„Savivaldybė turi planų pastatyti iš laikinų konstrukcijų savivaldybės tarybos salę“ (E 2).

Sudaryta autorės pagal interviu metu gautus duomenis, 2021

Analizuojant ekspertų pasisakymus dėl posėdžių atvirumo pastebima, kad jie nurodo, jog savivaldybės tarybos posėdžiai yra atviri, tačiau kiek mažesnis atvirumas yra tarybos komitetų posėdžių. Gyventojams yra suteikiamos visos galimybės dalyvauti, iki pandemijos, bet kuris gyventojas galėjo dalyvauti posėdžiuose, tačiau tam padaryti pačių patalpų išplanavimas buvo netinkamas. Esant pandemijos situacijai pabrėžiama, kad piliečių įtraukimui pasitelkiamos informacinių technologijų galimybės, leidžiančios užtikrinti, jog tiesiogiai, ar posėdžių įrašai būtų pasiekiami nuotoliniu būdu. Tiesa, galima pastebėti, kad savivaldybėje yra suvokiama atvirumo visuomenei svarba ir jų įsitraukimo skatinimas, kadangi numatoma gerinti infrastruktūrą, įrengiant posėdžiams skirtas patalpas, kuriose galėtų dalyvauti patys gyventojai.

Tyrimo metu buvo siekiama vertinti, iš kur respondentai gauna informaciją apie savivaldybėje vykstančius posėdžius ir galimybę juose dalyvauti (11 pav.).

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal informacijos apie savivaldybėje vykstančius posėdžius kanalus, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Pateikti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad pagrindiniu informacijos šaltiniu galima laikyti savivaldybės internetinę svetainę ($x=4,11$), kurioje respondentai dažnai randa informaciją apie

vykstančius posėdžius ir galimybę juos stebėti. Labai retai informacijos gaunama iš informacijos skelbimų lentose ($x=1,67$), bendraujant su savivaldybės atstovais ($x=2,49$), iš draugų, kaimynų ar artimųjų ($x=2,13$), o kartais informacija gaunama iš vietos spaudos ($x=3,04$). Tokie tyrimo rezultatai, kai pirmoje vietoje yra iškeliamos informacinės technologijos, gali būti nulemtos esamos situacijos šalyje, kuomet nėra galimas tiesioginis bendradarbiavimas nei su savivaldybės atstovais, nei su artimaisiais. Taip pat informacinėms technologijoms įgaunant vis didesnę reikšmę, jų panaudojimas didėja, todėl ir informacijos pateikimas bei gavimas yra vykdomas būtent per šiuos kanalus. Taip pat informacinių technologijų pasitelkimas informacijos gavimui gali būti nulemtas ir tam tikrų respondentų socialinių-demografinių charakteristikų. Atlikus koreliacinę analizę nustatyta, kad tarp respondentų amžiaus ir informacijos gavimo kanalų yra nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai, tačiau respondentų socialinis statusas reikšmingos įtakos respondentų pasirinkimui neturėjo. Atsižvelgiant į tai, 8 lentelėje pristatomi atlikto Kruskal-Wallis testo rezultatai.

8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių dalyvavimo būdus/metodus ir jų amžių, rangų vidurkis

Informacijos kanalai	18-29 m.	30-39 m.	40-49 m.	50-59 m.	60 m. ir daugiau	Kruskal-Wallis
Vietos spauda	46,65	65,65	70,32	77,99	76,64	$P<0,05$
Savivaldybės internetinė svetainė	53,38	65,51	69,48	82,39	64,61	$P>0,05$
Socialiniai tinklai	59,19	67,44	58,70	78,97	77,61	$P<0,05$
Vieši skelbimai lentose	60,35	72,40	55,16	77,89	75,55	$P>0,05$
Tiesiogiai bendraujant su savivaldybių atstovais	47,38	67,93	67,46	74,64	82,93	$P<0,05$
Iš draugų, kaimynų ar artimųjų	76,88	64,24	53,26	73,64	89,43	$P<0,05$

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Pagal 8 lentelėje pateikiamus Kruskal-Wallis testo rezultatus galima matyti, kad gaunamos informacijos dažnis kai kuriais aspektais priklauso nuo amžiaus, kadangi vyresnio amžiaus gyventojai kur kas dažniau pasinaudoja tokiais informacijos gavimo kanalais, kaip vietos spauda, tiesiogiai bendraujant su savivaldybės atstovais ar informacija gaunama iš draugų, artimųjų ar kaimynų. Tokius skirtumus gali sąlygoti ir tai, kad vyresni respondentai yra kur kas suinteresuotesni gauti informaciją apie savivaldybėje vykstančius posėdžius nei jaunimas.

Bendradarbiavimas yra svarbus veiksnys, galintis lemti veiksmingesnių sprendimų priėmimą. Informacijos pasidalijimas tarp suinteresuotųjų šalių leidžia užtikrinti, kad būtų sukurtas grįžtamasis ryšys. Ne ką mažesnis vaidmuo tenka ir bendruomenės, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimui, todėl ekspertų buvo prašoma nurodyti, kaip jie vertina šių suinteresuotųjų pusių bendradarbiavimą ir kokiais būdais jis atliekamas (9 lentelė).

9 lentelė. Ekspertų nuomonė apie bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą

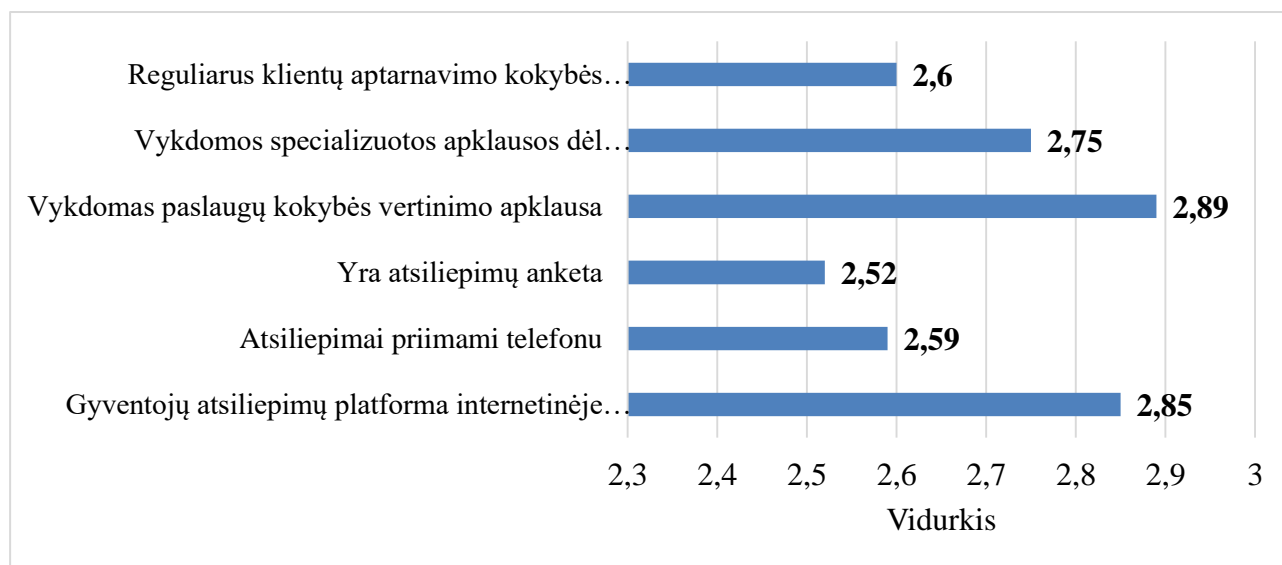
Kategorija	Subkategorija	Pasisakiu siųjū sk.	Nuomonė
Bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimas	Bendradarbiavimo trūkumas	2	„<...> trūksta bendradarbiavimo savivaldybės tarybos posėdžiuose svarstant savivaldybės, seniūnijų metų biudžetus, priimant visuomenei aktualius klausimus“ (E 1); „Kažin ar tai galima laikyti bendradarbiavimu. Vis dėlto seniūnijos yra savivaldybės administracijos padaliniai (filialai), jų darbas toks yra“ (E 2).
	Bendradarbiavimo metodai/ būdai	4	„<...> organizuojant susitikimus su vietos bendruomenėmis rajono ir seniūnijų lygmeniu, taip pat yra seniūnijose sudarytos seniūnaičių, NVO ir bendruomenių atstovų tarybos, kuriose visuomenės atstovai turi galimybę kelti ir spręsti jiems svarbius klausimus“ (E 1); „Nevyriausybinių organizacijos, bendruomenės yra skatinamos finansine parama, t. y. bendruomenės teikia paraišką dėl būtiniausių ūkinių išlaidų padengimo (patalpų draudimas, šildymas, elektros, interneto, komunalinių išlaidų kompensavimas)“ (E 2); „Bendruomenės skatinamos dalyvauti per finansinę paramą gaunančių iš savivaldybės biudžeto, nes bendruomenė tai Nr.1.“ (E 3); „Savivaldybėje sudaryta bendruomeninių organizacijų taryba, kuri sprendžia aktualius bendruomenės kylančius klausimus ir Nevyriausybinių organizacijų taryba, į kurios veiklą įtraukiami bendruomenių ir kitų nevyriausybinių organizacijų atstovai. Seniūnijose bendradarbiavimas vykdomas organizuojant seniūnaičių sueigas“ (E 4).

Sudaryta autorės pagal interviu metu gautus duomenis, 2021

Galima pastebėti (9 lentelė), kad ekspertai tik patenkinamai vertina bendruomenių atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą. Dalis jų net išreiškia abejones, ar toks iš viso egzistuoja. Tai atskleidžia, kad nėra sukurto bendradarbiavimo mechanizmo, kuris leistų efektyviai vykdyti informacijos pasidalinimą, o tai gali lemti kylančias problemas. Pavyzdžiui, jei bendruomenių atstovai nebendradarbiauja su seniūnais ir (ar) savivaldybe, tokiu atveju nėra galimybės išreikšti nuomonės apie bendruomenėje kylančias problemas, spręsti bendruomenei aktualių klausimų, o tai sąlygoti gali

atsirandanti gyventojų nenorą įsitraukti į savivaldos veiklą, jų pasitikėjimo valdžios institucijomis mažėjimą bei tuo pačiu pilietiškumo mažėjimą.

Gyventojų apklausa yra vienas iš vietos demokratijos instrumentų, kuris naudojamas didinti piliečių įsitraukimą į vietos savivaldos lygiu sprendžiamus klausimus, išsiaiškinti jų nuomonę apie priimtus sprendimus, esamas ar sprendžiamas problemas. Atsižvelgiant į tai, tyrimo metu respondentų buvo prašoma nurodyti, kokie gyventojų apklausos metodai yra naudojami Kelmės rajono savivaldybėje (12 pav.).

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal naudojamus gyventojų apklausos metodus savivaldybėje, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Pagal 12 paveiksle pateikiamus tyrimo rezultatus galima pastebėti, kad visi nurodyti gyventojų apklausos metodai buvo įvertinti „nei sutinku, nei nesutinku“. Tai atskleidžia, kad Kelmės rajono savivaldybėje gyventojų apklausos yra vykdomos itin retai arba respondentai nežino apie jas, todėl negali sutikti su nurodomų gyventojų apklausos metodų naudojimu savivaldybėje.

Sekančiu tyrimo klausimu buvo siekiama patikslinti, kokiose apklausose respondentai dalyvavo per 2020-2021 m. Analizuojant pateiktus respondentų atsakymus išryškėjo, kad didžioji dalis jų nedalyvavo apklausose, o tie kurie dalyvavo nurodė, jog dalyvavo:

- ✓ Apklausoje dėl paslaugų kokybės vertinimo;
- ✓ Dėl korupcijos savivaldybėje vertinimo;
- ✓ Maisto ir veterinarijos tarnybos organizuotoje apklausoje;
- ✓ Studentų-absolventų organizuojamose apklausose;
- ✓ Apklausoje dėl strateginio planavimo;
- ✓ Jaunimo iniciatyvoje dėl viešųjų erdvių grąžinimo pasiūlymų;

- ✓ Dėl Kelmės rajono veiklos plano/strategijos sudarymo;
- ✓ Darbo rinka, biudžeto formavimas;
- ✓ Apklausoje apie kultūrinius renginius;
- ✓ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių tyrime;
- ✓ Apie socialinių paslaugų teikimą Kelmės rajono savivaldybėje.

Tyrimo metu siekta nustatyti, kokius būdus seniūnijos/savivaldybės atstovai naudoja, siekdami išsiaiškinti gyventojų nuomones. Šiuo atveju gauti tyrimo rezultatai (13 pav.) atskleidė, kad didžiausio respondentų pritarimo sulaukė teiginys apie susitikimus su gyventojais ($x=3,76$).

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal naudojamus būdus gyventojų nuomonių išsiaiškinimui, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Vertinant 13 paveikslėlyje nurodytus kitus būdus, naudojamus seniūnijos/savivaldybės atstovų išsiaiškinant gyventojų nuomonę, pastebima, kad nuomonės buvo gana tolygios ir respondentai nenorėjo nei sutikti, nei nesutikti. Abejojimas atskleidžia, kad galbūt nurodytos priemonės ir yra įgyvendinamos, tačiau dvejotama, ar jos yra skirtos išsiaiškinti gyventojų nuomonę. Siekiant išsiaiškinti, ar 13 paveiksle pateikti būdai yra taikomi Kelmės rajono savivaldybėje, ekspertams buvo užduodamas tapatus

klausimas, prašant jų įvardinti, jų nuomone, naudojamas priemonės gyventojų nuomonės išsiaiškinimui (10 lentelė).

10 lentelė. Ekspertų nuomonė apie seniūnijos/savivaldybės atstovų naudojamus būdus gyventojų nuomonės išsiaiškinimui

Kategorija	Subkategorija	Pasisakiu siųjū sk.	Nuomonė
Seniūnijos/savivaldybės atstovų naudojami būdai gyventojų nuomonės išsiaiškinimui	Gyventojų apklausa	2	„Anketinės apklauros“ (E 1); „vykdomos apklauros <...> labai mažai jose dalyvauja. Kaip, pvz., neseniai mano iniciatyva buvo skelbta apklausa jaunimui dėl viešųjų erdvių pagerinimo, pagerinimo, tačiau aktyvumas buvo mažas.“ (E 2).
	Gyventojų prašymai, skundai	2	„gyventojų pateikiami prašymai, skundai“ (E 2); „Yra gaunama anoniminių laiškų“ (E 2); „Gyventojai labiau linkę yra skųstis raštu.“ (E 3).
	Diskusijos	1	„Kai vyksta rajono tarybos narių ataskaitiniai, kai galima užduoti įvairius klausimus“ (E 3).
	Susitikimai su gyventojais	2	„tarybos narių susitikimai su gyventojais“ (E 2); „Rajono vadovų ir tarybos narių susitikimai su gyventojais, gyventojų priėmimas Savivaldybėje“ (E 4).

Sudaryta autorės pagal interviu metu gautus duomenis, 2021

Pagal pateiktas ekspertų nuomones (10 lentelė) galima pastebėti, kad pagrindinėmis priemonėmis, kurių pagalba siekiama išsiaiškinti gyventojų nuomonę, yra laikomos vykdomos apklauros, pačių gyventojų pateikiamos iniciatyvos, prašymai ir (ar) skundai raštu, gyventojams kreipiantis į savivaldybės atstovus, patiems atstovams organizuojant susitikimus. Atrodo, kad galimybių gyventojams išreikšti savo pozicijas įvairiais klausimais yra suteikiama nemažai, tačiau ekspertų pasisakymuose išryškėjo ir problemiškas, kuris siejamas su jaunimo aktyvumo stygiu.

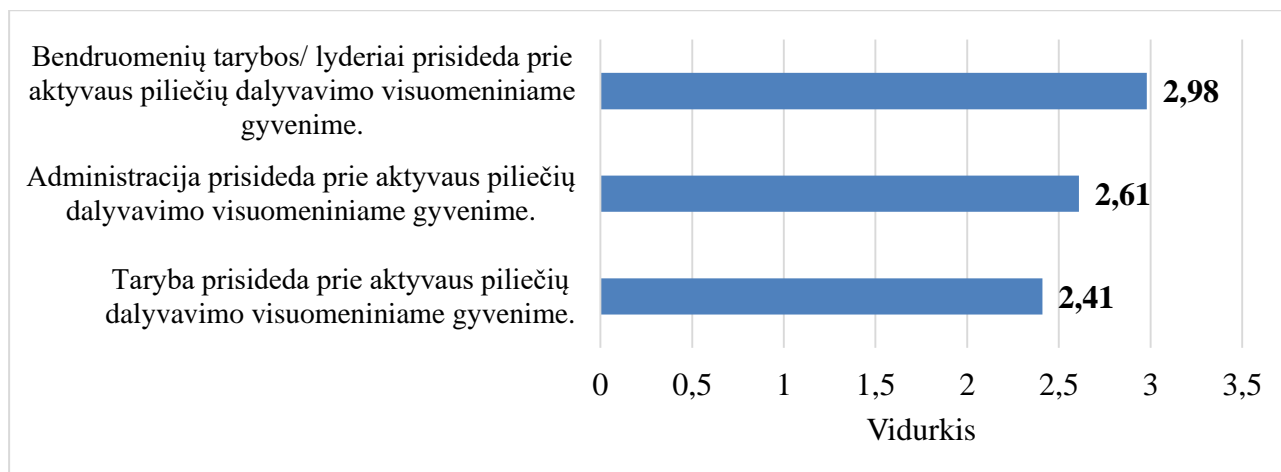
Tęsiant ekspertų interviu apie bendradarbiavimo situaciją tarp seniūnijos/savivaldybės atstovų ir gyventojų, taip pat buvo prašoma ekspertų nurodyti, kaip jie vertina grįžtamojo ryšio kūrimo procesą (11 lentelė). Pagal lentelėje pateikiamas ekspertų nuomones galima pastebėti, kad jų nuomone grįžtamasis ryšys kuriamas pasitelkiant tokias priemones, kaip organizuojamus susitikimus su gyventojais, užtikrinant savivaldybės veiklos skaidrumą per pateikiamas veiklos ataskaitas. Taip pat, gyventojams suteikiama galimybė pateikti raštu skundus ir prašymus, gali būti laikoma kaip grįžtamojo ryšio kūrimo priemone.

11 lentelė. Ekspertų nuomonė apie grįžtamojo ryšio tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų situacijos vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Pasisakiu siųjū sk.	Nuomonė
Grįžtamais ryšis tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų	Ilgai vykdomų procedūrų problema	1	„Viešajame sektoriuje dėl procedūrų proceso ilgai užtrunka bet kokios veiklos, todėl ir grįžtamasis ryšys nėra veiksmingas“ (E 1).
	Ataskaitos	1	„Jis vyksta per tarybos atsiskaitymus gyventojas.“ (E 2); „Visada yra leidžiamas leidinys Kelmės rajono savivaldybės X metų atliktų darbų panorama. Ne išimtis ir 2020 m. metai. Šiuo metu leidinys yra rengiamas, bus išleistas ir platinamas gyventojams. Taip pat mero bei tarybos narių ataskaitos patalpintos savivaldybės internetiniame puslapyje.“ (E 2).
	Susitikimai su gyventojais	2	„išvykstamieji posėdžiai, susitikimai su gyventojais, t. y., mes, savivaldybės administracija, tarybos nariai (pasiskirsto tarybos nariai kur vyksta. Daroma taip kad būtų iš skirtingų komisijų tarybos nariai) vyksta į visas 11 seniūnijų susitikti su gyventojais prieš biudžeto svarstymą (rudeni)“ (E 2); „Savivaldybės tarybos nariai vyksta susitikti su gyventojais, kad ir kartą per metus, bet vyksta. Tuomet tiek gyventojai gali išsakyti savo problemas, tiek tarybos nariai išgirsta“ (E 4).
	Bendravimas raštu	1	„Taip pat galima pateikti savo raštiškus prašymus, siūlymus, į kuriuos gaunami vienoki ar kitokie atsakymai“ (E 4).

Sudaryta autorės pagal interviu metu gautus duomenis, 2021

Ekspertų nuomonės vertinimas dėl gyventojų nuomonių išsiaiškinimo, grįžtamojo ryšio sukūrimo atskleidė, kad, bent iš ekspertų pozicijų, savivaldybė geba užtikrinti veiksmingą darbą šiais klausimais ir taip užtikrina priemones, kuriomis piliečiai būtų ne tik išgirsti, tačiau ir patys galėtų labiau įsitraukti į savivaldybės sprendžiamus klausimus. Atsižvelgiant į tai, tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, kaip gyventojai vertina savivaldybės indėlį į piliečių aktyvumo skatinimą (14 pav.).

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal savivaldybės indėlio į piliečių dalyvavimo skatinimą vertinimas, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Vertinant gyventojų nuomonę apie savivaldybės indėlį skatinant piliečių dalyvavimą išryškėjo, kad tik bendruomenių tarybos/lyderių vaidmuo yra vertinamas kaip pakankamas, prisidedant prie aktyvaus piliečių dalyvavimo visuomeniniame gyvenime, tačiau savivaldybės administracijos ir tarybos vaidmuo yra vertinamas neigiamai. Tai atskleidžia, kad savivaldybės administracija ir taryba, gyventojų akimis, nepakankamai prisideda prie piliečių įtraukimo į visuomeninį gyvenimą, o tai sudaro kliūtis plėtojant demokratiją vietos savivaldos lygiu.

Kadangi išryškėjo, kad savivaldybės administracijos ir tarybos vaidmuo yra vertinamas neigiamai, o bendruomenių lyderių vaidmuo vertinamas vos patenkinamai, respondentų buvo prašoma nurodyti, kokie būdai yra svarbiausi, siekiant piliečių aktyvumo ir dalyvavimo vietos savivaldoje (15 pav.). Svarbiais būdais buvo išskirtos: nuolatinis informacijos teikimas gyventojams ($x=4,29$); reguliarių susitikimų su vietos bendruomenės nariais ir lyderiais organizavimas ($x=4,13$); vietos žiniasklaidoje nuolat pateikiama informacija apie vietos savivaldos institucijų veiklą, numatomus susitikimus, posėdžius, apklausas ir t.t. ($x=4,09$); aktyvių piliečių įtraukimas į ruošiamus savivaldybės tarybos ar administracijos įsakymus/sprendimus ($x=3,98$); organizuojami forumai/ diskusijos tarp vietos valdžios atstovų ir gyventojų.

15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal piliečių aktyvumo ir dalyvavimo vietos savivaldoje būdų svarbumą, vidurkis

Sudaryta autorės pagal tyrimo duomenis, 2021

Analizuojant respondentų pateikiamus vertinimus pagal piliečių aktyvumo ir įsitraukimo į vietos savivaldą skatinimo būdų svarbumą galima pastebėti, kad kai kurie būdai, kurie išskiriami kaip

svarbiausi, yra įgyvendinami ir šiuo metu. Tiesa, atkreiptinas dėmesys, kad respondentai svarbiu būdu laiko informacijos pasidalinimą per vietos žiniasklaidos priemones. Vietos žiniasklaidos priemonės šiuo metu yra labiau naudojamos dėl informacijos talpinimo apie vykstančius rinkimus, tačiau išreikštas poreikis gali būti formuojamas kaip rekomendacija, siekiant tobulinti vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimą bei užtikrinti veiksmingesnę demokratijos plėtotę. Aukščiausio balo sulaukė piliečių dalyvavimo būdas, sietinas su nuolatinės informacijos teikimu gyventojams, o tai leidžia formuoti prielaidą, kad tokių būdų išskyrimas gali būti sąlygojamas dėl jaučiamo informacijos trūkumo.

Vertinant piliečių dalyvavimo skatinimo ir įsitraukimo į vietos savivaldą būdus pagal svarbumą pastebima, kad respondentai išreiškė nuomonę, apie gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimą. Paskutiniuoju tyrimo klausimu buvo siekiama detaliau išsiaiškinti, kaip šis būdas yra įgyvendinamas Kelmės rajono savivaldybėje, prašant respondentų įvardinti, ar jie yra dalyvavę ruošiant įsakymus/sprendimus: „Strategijos iki 2030 m. rengime. Buvau darbo grupės narys“; „Kadangi esu savivaldybės Tarybos narė, dalyvauju ruošiant sprendimus švietimo, kultūros ir viešosios tvarkos klausimais“; „Dėl naujo kelio atkarpos įrengimo“; „Rajono biudžeto formavimas, rajono ugdymo įstaigų tinklo optimizavimas“; „Esu teikusi sprendimų projektus“; „Esu rengęs Tarybos sprendimų projektus“; „Esu dalyvavusi ruošiant savivaldybės tarybos sprendimą. Džiaugiuosi specialistų bendradarbiavimu“.

Pastebima, kad respondentai nurodo ir tam tikrus neigiamus aspektus: „Nesu. Savivaldybė nėra linkusi įtraukti bendruomenes, gyventojus. Kai kurių savivaldybės darbuotojų manymu bendruomenės nėra „stiprios“, „nepajėgios““; „Nežinau ar išvis yra kas nors kviečiami“; „Nesu. Manau net nenori savivaldybė įtraukti“; „Nesu. Manau savivaldybė nėra linkusi įtraukti gyventojų į sprendimų ruošimą“; „Nesu dalyvavusi, net girdėjusi nesu, kad galima dalyvauti. Savivaldybė tai uždara respublika“.

Iš pateiktų respondentų pasisakymų galima pastebėti, kad dalis jų yra dalyvavę rengiant įsakymus/sprendimus, tačiau didžioji dalis respondentų nurodė to nedarę arba net nežinoję, kad galima dalyvauti. Nežinojimą gali lemti informacijos trūkumą apie piliečių dalyvavimą bei bendradarbiavimo tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų trūkumas, kuris išryškėjo atlikto tyrimo metu. Ekspertų buvo prašoma taip pat išreikšti savo nuomonę apie piliečių galimybę dalyvauti rengiant savivaldybės tarybos ar administracijos įsakymus/sprendimus (12 lentelė).

12 lentelė. Ekspertų nuomonė apie piliečių dalyvavimo rengiant tarybos ar administracijos įsakymus/sprendimus galimybes

Kategorija	Subkategorija	Pasisakymų sk.	Nuomonė
Piliečių dalyvavimas rengiant	NVO	1	„NVO rėmimo tvarkos aprašo projektas siunčiamas derinti NVO atstovams ir pasiūlymams teikti.“ (E 1).

administracijos ir tarybos įsakymus/sprendimus	Piliečių įtraukimas į savivaldybių komisijas	1	„Piliečiai yra įtraukiami į savivaldybėje esamų komisijų sudėtis. Jų savivaldybėje yra nemažai (kompiuterio ekrane atidarė savivaldybės internetinį puslapį, kurioje yra surašytos visos komisijos).“ (E 2).
	Savivaldybės plėtros plano rengimas	1	„Piliečiai yra įtraukiami į savivaldybėje esamų komisijų sudėtis. Jų savivaldybėje yra nemažai (kompiuterio ekrane atidarė savivaldybės internetinį puslapį, kurioje yra surašytos visos komisijos).“ (E 2).
	Galimybių dalyvauti nebuvimas	1	„Visus sprendimus ruošia ir teikia rajono tarybai savivaldybės administracijos specialistai. Įsakymus taip pat teikia savivaldybės administracijos specialistai. Piliečiai neturi tam įtakos.“ (E 3); „Piliečiai šiame procese nedalyvauja, arba bent jau man tokių atvejų nėra žinoma.“ (E 4).

Sudaryta autorės pagal interviu metu gautus duomenis, 2021

Pagal 11 lentelėje pateikiamas ekspertų nuomones ir 15 paveiksle pateikiamas respondentų pozicijas pastebima, kad jos iš dalies sutampa, t. y. nurodoma, kad piliečiai gali dalyvauti rengiant įsakymus/sprendimus, jei priklauso tam tikroms darbo grupėms ar komisijoms, tačiau kitų dalyvavimo galimybių neturi.

Apibendrinant gauto tyrimo rezultatus galima teigti, kad vietos demokratijos instrumentai Kelmės rajono savivaldybėje įgyvendinami iš dalies arba nėra įgyvendinami veiksmingai. Tyrimo metu paaiškėjo, kad pagrindiniais piliečių metodais/būdais, kurie taip pat padeda gauti gyventojų nuomones, yra laikomi: organizuojami susitikimai su gyventojais; gyventojams suteikiamų galimybių teikti prašymus, skundus raštu, įgyvendinimas; nustatytos gyventojų priėmimo valandos. Minimalus vietos demokratijos instrumentų panaudojimas Kelmės rajono savivaldybėje galėjo sąlygoti ir tai, kad savivaldybės administracijos ir tarybos vaidmuo, didinant piliečių įsitraukimą į visuomeninį gyvenimą, yra vertinamas neigiamai, ir tik bendruomenių lyderių indėlis yra nurodomas kaip pakankamas. Vertinant piliečių įtraukimo didinimo būdų svarbumą nustatyta, kad svarbiausiais laikomi tie, kurie susiję su informacijos pasidalinimu tarp suinteresuotųjų pusių, o tai leidžia teigti, kad gyventojams trūksta informacijos apie savivaldybės veiklą organizuojamus susirinkimus, piliečių dalyvavimo juose galimybes. Informacijos trūkumas ir minimalus bendravimas su gyventojais gali daryti poveikį augančiam nepasitikėjimui vietos valdžios institucijomis, o tuo pačiu gali ir de motyvuoti gyventojus aktyviau dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Gyventojų apklausos rezultatai buvo pristatomi kartu su ekspertų interviu duomenimis, siekiant papildyti gyventojų pateikiamą požiūrį apie vietos demokratijos instrumentų funkcionavimą savivaldybėje. Ekspertų ir gyventojų pozicijos kai kuriais klausimais sutapo, tačiau galima pastebėti, kad patys ekspertai pripažįsta, kad trūksta bendradarbiavimo tarp bendruomenių, seniūnų ir savivaldybės, o bendradarbiavimo procesas yra paremtas tik formaliomis procedūromis. Taip

pat išryškinti ir jaunimo aktyvumo stoka, nenoras įsitraukti į sprendimų priėmimą. Ekspertų vertinimas atskleidė, kad jie turi pakankamai teigiamą požiūrį apie vietos valdžios institucijų pastangas įgyvendinti vietos demokratijos instrumentus bei užtikrinti jų funkcionalumą, tačiau toks požiūris prieštarauja respondentų pozicijoms, todėl galima teigti, kad vietos demokratijos instrumentai, kurie yra įgyvendinami šiuo metu, nėra funkcionalūs. Taip pat būtina spręsti problemas, susijusias su informacijos pasidalijimu, piliečių įsitraukimu ar bent stebėtojo pozicijų atlikimu vykstant tarybos ir (ar) komitetų posėdžiams, gyventojų informavimu apie galimybę dalyvauti rengiant administracijos ir tarybos įsakymus/sprendimus.

IŠVADOS

1. Demokratija kaip valstybės valdymo forma prisideda prie žmonių laisvių ir teisių užtikrinimo, atsižvelgia į piliečių interesus ir poreikius. Vis dar nėra vieningo požiūrio į demokratijos ir vietos demokratijos sampratą, tačiau demokratija šiame darbe suvokiama kaip valstybės valdymo forma, kuri paremta piliečių valia. O valia išreiškiama per piliečių dalyvavimą rinkimuose bei jų įsitraukimą į sprendimų priėmimo procesą. Vietos demokratija yra demokratijos mechanizmo dalis/forma, kuri įgyvendinama konkrečiame teritoriniame darinyje.

2. Lietuvos teisinėje bazėje pagrindiniu, vietos demokratijos instrumentu, reglamentuojančiu norminiu teisės aktu galima laikyti Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą, kuriame įtvirtinta, kad demokratija vietos savivaldos lygiu plėtojama: gyventojams tiesiogiai dalyvaujant rengiant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, skatinant kitas pilietinių iniciatyvų formas. Moksliniuose šaltiniuose taip pat nurodoma, kad piliečių dalyvavimas vietos politikoje apima dalyvavimą rinkimuose, taip pat tiesioginį dalyvavimą formuojant vietos politiką, pavyzdžiui dalyvaujant gyventojų apklausose, diskutuojant bendruomenės susitikimuose, referendumuose, piliečių iniciatyvos, forumai, priešiniai pasiūlymai ir pan.

3. Plėtojant demokratiją vietos savivaldos lygiu, pagrindinis ir svarbiausias vaidmuo tenka vietos savivaldybei, kuri priima sprendimus dėl vietos demokratijos instrumentų taikymo. Užtikrinant vietos demokratijos instrumentų funkcionalumą ir veiksmingumą, turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, kad šis procesas sudarytas iš daugelio sudedamųjų dalių. Plėtojant demokratiją vietos savivaldos lygmeniu sąveikauja savivaldybė, vietos bendruomenės ar atskiri jos individai ir NVO, siekiant užtikrinti vietos demokratijos instrumentų funkcionalumą. Sudarytas teorinis modelis reikšmingas, kadangi atskleidžia, kaip ir kokie vietos demokratijos instrumentai daro poveikį demokratijos plėtojimui vietos savivaldos lygmenyje.

4. Vertinant vietos demokratijos instrumentų Kelmės rajono savivaldybėje funkcionalumą nustatyta, kad kai kurie instrumentai funkcionuoja tikslingai, tačiau nustatyta nemažai problemų. Neigiamai vertintinas savivaldybės administracijos ir tarybos vaidmuo didinant piliečių įsitraukimą į visuomeninį gyvenimą, kadangi nėra užtikrinamas informacijos pasidalijimas, o tai sąlygoja tokių demokratijos principų, kaip skaidrumas ir atvirumas, įgyvendinimo užtikrinimą. Pastebėta ir tai, kad nors bendruomenės lyderiai turėtų būti tie asmenys, kurie atstovautų gyventojų pozicijas bei užtikrintų informacijos pasidalijimą, tačiau jų vaidmuo vertinamas kaip pakankamas. Tyrimas atskleidė, kad Kelmės rajono savivaldybės strategija tik formaliomis procedūromis užtikrina minimalų piliečių dalyvavimą, kuris gali lemti vietos demokratijos stoką. Kelmės rajono gyventojų neaktyvų dalyvavimą ir nenorą įsitraukti gali sąlygoti jiems sudaromos kliūtys dėl nekokybiško informacijos valdymo (informacijos apie savivaldybės veiklą, organizuojamus susirinkimus, piliečių dalyvavimo juose

galimybes). Taip pat Kelmės rajone stinga jaunimo aktyvumo ir noro įsitraukti į sprendimų priėmimą. Tyrimo metu nustatyti iššūkiai ir probleminiai aspektai, susiję su vietos demokratijos plėtojimu, įgyvendinant vietos demokratijos instrumentus, atskleidė, kad nors mokslininkai pabrėžia demokratijos plėtros svarbą vietos savivaldos lygiu, tačiau praktinis šio aspekto įgyvendinimas vis dar išlieka iššūkiu dėl valdžios atstovų nepakankamo indėlio, kuris gali būti sąlygojamas gyventojų vaidmens reikšmės nesuvokimo arba nenoro įtraukti gyventojus į savivaldybės priimamus sprendimus.

SIŪLYMAI

Atsižvelgiant į Kelmės rajono gyventojų ir ekspertų pateiktas nuomones analizuojama tema, rekomenduojama:

1. Plėtoti informacijos, apie savivaldybės veiklą, numatomus posėdžius, piliečių dalyvavimo galimybes, kanalus: savivaldybė galėtų reguliariai teikti išsamesnę informaciją vietos žiniasklaidoje; pritaikant informacinių technologijų galimybes, gyventojams pasiūlyti galimybę prenumeruoti jiems aktualią, savivaldybės pateikiamą, informaciją bei galėtų būti įgyvendinama galimybė siųsti priminimus gyventojams, kurie nurodė norintys juos gauti apie numatomus vykti posėdžius, svarstomus klausimus, piliečių dalyvavimo svarbą;

2. atlikti gyventojų nuomonių tyrimus apie galimybes tapti aktyvesniais piliečiais, atlikti pateiktų nuomonių analizę, leidžiančią nustatyti pagrindinius probleminius aspektus, susijusius su mažu gyventojų aktyvumu;

3. Stiprinti bendruomenių lyderių vaidmenį, didinat piliečių įsitraukimą į vietos valdžios institucijos priimamus sprendimus. Šiuo atveju turėtų būti vykdomi reguliarūs valdžios atstovų ir bendruomenių lyderių susitikimai, kurių metu būtų aptariamai numatomi posėdžiai, aktualūs klausimai bei suderinamos piliečių įsitraukimo galimybės į juos. Taip pat turi būti užtikinama, kad bendruomenių lyderiai būtų atsakingi ne tik už nuolatinį bendradarbiavimą su valdžios atstovais, tačiau ir informacijos, aktualios konkrečios bendruomenės nariams, perdavimu, taip sukuriant tarpusavio bendradarbiavimo ir informacijos pasidalijimo sistemą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. „Europos socialinė chartija“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2021 m. kovo 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260>.
2. „Europos vietos savivaldos chartija“. LRS. Žiūrėta 2021 m. sausio 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.48874?jfwid=191fum7tmy>.
3. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2021 m. kovo 7 d. <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
4. „Lietuvos Respublikos Nevyriausybių organizacijų plėtros įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. sausio 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463439>.
5. „Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas“. Infolex teisė. Žiūrėta 2021 m. sausio 15 d. <https://www.infolex.lt/ta/65125>.
6. „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.5884>.
7. „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327811>.

Moksliniai šaltiniai:

8. Arnstein, Sherry R. „A Ladder of Citizen Participation“. Journal of the American Institute of Planners, July (2007). Žiūrėta 2021 m. m kovo 21 d. https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj31u_NoK3vAhUH_qQKHQoJAVgQFjABegQIBRAD&url=https%3A%2F%2Fedisciplinas.usp.br%2Fpluginfile.php%2F3421739%2Fmod_folder%2Fcontent%2F0%2FParticipation%2520-%2520Arnstein%25201969%2520-%2520A%2520Ladder%2520of%2520Citizen%2520Participation.pdf%3Fforcedownload%3D1&usq=AOvVaw24KgIBuZAGoqAztJjfDwkr.
9. Ashfor, Nigel. *Laisvos visuomenės principai*. Aidai, 2003. https://www.hjalmarsonstiftelsen.se/wp-content/uploads/Principles_Lithuanian.pdf.
10. Beetham, David. „Liberal Democracy and the Limits of Democratization“. Iš Democracy: A Reader, Ricardo Blaug, John Schwarzmantel. New York: Columbia University Press, 2016. https://books.google.lt/books?id=WE5MDQAAQBAJ&pg=PR5&lr=&hl=lt&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false.
11. Beinoravičius, Darijus. „Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės“. *Jurisprudencija* 10, 100 (2007):10. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2663>.

12. Bentle, Colene ir kt. „Addressing the affordability of cancer drugs: using deliberative public engagement to inform health policy“. *Health Research Policy and Systems*, 17 (2019), 17-27.
13. Bherer, Laurence. „Successful and unsuccessful participatory arrangements: Why is there a participatory movement at the local level?“. *Journal of Urban Affairs*, 32 (3) (2010), 289. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9906.2010.00505.x>
14. Birmontienė, Toma ir kt. *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
15. Bitinas, Bronislovas, Liudvila Rupšienė, ir Vilma Žydžiūnaitė. *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2008.
16. Chowdhury, Mohammad Shahjahan, ir Md Aktaruzzaman. „Citizen participation in urban local government: a case study of Kanaighat Paurashava in Bangladesh“. *Commonwealth Journal of Local Governance, Issue 19* (2016), 119-125. https://www.researchgate.net/publication/316320486_Examining_citizen_participation_in_urban_local_government_a_case_study_of_Kanaighat_Paurashava_in_Bangladesh.
17. Dulinskienė, Aida. „Naujojo viešojo valdymo principų įgyvendinimas kraštovaizdžio monitoringo valdyme: Ventos regioninio parko atvejis“. Magistro baigiamasis darbas, Šiaulių universitetas, 2016.
18. Gastil, John, Katie Knobloch, ir Meghan Kelly. *Evaluating Deliberative Public Events and Projects*. Oxford: Oxford University Press, 2012. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d. https://www.researchgate.net/publication/290000717_Evaluating_Deliberative_Public_Events_and_Projects.
19. Grace, John, ir Pauline Grace. *Dalyvavimo vadovas*. 2007. Žiūrėta 2021 m. kovo 25 d. https://jrd.lt/informacija-dirbantiems-su-jaunimu/metodiniai-leidiniai/el-biblioteka/dalyvavimo_vadovas_-_online_versija.pdf.
20. Grugel, Jean, ir Matthew Luis Bishop. *Democratization: A Critical Introduction*. London: Red Globe Press, 2001. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=m1EdBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=democratization+a+critical+introduction&ots=VUByLNOx_b&sig=KEnaL3n4PB6rW9e-wPRqepros4I&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
21. Guogis, Arvydas. „Naujojo viešojo valdymo reikšmė (III)“. *Bernardinai*. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d. <https://www.bernardinai.lt/2009-10-22-arvydas-guogis-naujojo-viesojo-valdymo-reiksme-iii/>.
22. Hays, R. Allen, ir Aleksandra M. Kog. „Neighborhood attachment, social capital building, and political participation: A case study of low- and moderate-income residents of Waterloo, Iowa“.

Journal of Urban Affairs, 29 (2) (2007), 183. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9906.2007.00333.x>.

23. Held, David. *Demokratijos modeliai*. Vilnius: Eugrimas, 2002.

24. Yang, Kaifeng, ir Kathe Callahan. „Citizen involvement effort and bureaucratic responsiveness: Participatory values, stakeholder pressures and administrative practicality“. *Public Administration Review*, 67 (2) (2007), 249. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2007.00711.x>.

25. Yang, Kaifeng, ir Sanjay K. Pandey, „Further dissecting the black box of citizen participation: When does citizen involvement lead to good outcomes?“. *Public Administration Review*, 71 (6) (2011), 880–892. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2011.02417.x>.

26. Imbrasaitė, Jūratė. „Issues of Developing a Civic and Democratic Society“. *Social Sciences* 2, 64 (2009): 67-78. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.482.5389&rep=rep1&type=pdf>.

27. Juknevičienė, Vita. „Kintamas viešojo administravimo žmoniškųjų išteklių šiuolaikiniuose demokratijos vystymo procesuose“. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 23 (2008), 78. <https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj0w4LHuK3vAhUEWMBHTSpArEQFjAAegQIAxAD&url=https%3A%2F%2Fvpa.ktu.lt%2Findex.php%2FFPPA%2Farticle%2Fview%2F26969%2F13975&usg=AOvVaw2DBEjneY3a2kAmhn0bwVye>.

28. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus, 2007.

29. Kavaliauskaitė, Jurgita. „Demokratija ir vietos savivalda: Širvintų savivaldybės atvejis“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2012.

30. Kim, Kangwon ir kt. „A Study of Factors Affecting Decrease in the Government Corruption and Mediating Effects of the Development of ITC and E Government – A Cross Country Analysis“. *Journal of Open Innovation: Technology, Market and Complexity*, 4(41) (2018), 3. <https://ideas.repec.org/a/gam/joitmc/v4y2018i3p41-d167411.html>.

31. Kim, Soonhee, Junesoo Lee, ir Jooho Lee. „Citizen participation and public trust in local government: The Republic of Korea case“. *OECD Journal on Budgeting*, No. 1 (2018), 75. https://www.researchgate.net/publication/329402153_Citizen_participation_and_public_trust_in_local_government_The_Republic_of_Korea_case.

32. Klor, Esteban F., ir Eyal Winter „On public opinion polls and voter’s turnout“. *Journal of Public Economic Theory*, No. 20 (2018), 239–256. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jpet.12274>.

33. Koyzis, David T. *Political Visions & Illusions – A Survey & Christian Critique of Contemporary Ideologies*. Illinois: InterVarsity Press, 2003. <https://books.google.lt/books?id=4elGv0rz-u4C&pg=PA151&lpg=PA151&dq=David+T.+Koyzis+Democracy+may+indeed+be+good,+but+it+is>

[+not+god%22&source=bl&ots=51j0XxhWhV&sig=4caCuWbzJS5nZD8v52_YrfiQkEE&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwje1Yjrql_ZAhULISwKHY6zCRcQ6AEIKTAA#v=onepage&q=David%20T.%20Koyzis%20Democracy%20may%20indeed%20be%20good%2C%20but%20it%20is%20not%20god%22&f=false.](#)

34. Kurmanskytė, Jovilė. *Personalo valdymo veiklų gerinimas baldų parduotuvės pavyzdžiu*. Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus Didžiojo universitetas, 2015.

35. Lyubashits, Valentin ir kt. „Local Government as a Form of Democracy in Russia“. *Journal of History Culture and Art Research*, 8 (3) (2019), 353-365.

36. Lombard, Melanie. „Citizen participation in urban governance in the context of democratization: Evidence from low-income neighbourhoods in Mexico“. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37 (5) 92013), 135–150. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2427.2012.01175.x>.

37. Lukša, Tomaš. *Informacijos vizualizavimo būdai ir metodai*. Magistro baigiamasis darbas, Lietuvos Edukologijos universitetas, 2014. Žiūrėta 2021 m. kovo 28 d. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/117919/1/tomas_luksa_md.pdf.

38. Mellouli, Seh, Luis F. Luna-Reyes, ir Jing Zhang. „Smart government, citizen participation and open data“. *Information Polity*, 19 (2014), 1-4.

39. Mellouli, Sehl, Luis F. Luna-Reyes, ir Jing Zhang. „Smart government, citizen participation and open data“. *Information Polity*, 19 (2014), 1-4. <https://www.deepdyve.com/lp/ios-press/smart-government-citizen-participation-and-open-data-ik80qWucQB>.

40. Michels, Ank, ir Laurens de Graaf. „Examining citizen participation: Local participatory policy-making and democracy“. *Local Government Studies*, 36 (4) (2010), 477–491. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03003930.2010.494101>.

41. Nabatchi, Tina. „Putting the Public Back in Public Values Research: Designing Participation to Identify and Respond to Values“. *Public Administration Review*, 72(5) (2012), 701. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2012.02544.x>.

42. Nefas, Saulius, Vainius Smalskys, ir Vytautas Šlapkauskas. *Demokratija ir vietos bendruomenė Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16819/9789955193708.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

43. Nefas, Saulius. „Vietos demokratijos funkcionavimo objektas – savivaldybė“. *Socialinių mokslų studijos* 4, 3 (2012): 841-844. <https://core.ac.uk/download/pdf/197250183.pdf>.

44. Peterson, Robert. „On the myth of reported precision in public opinion polls“. *International Journal of Market Research*, 60(2) (2018), 147–155. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1470785317752044>.

45. Petrauskienė, Rūta, ir Gintautas Žilinskas. „Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje“. *Viešoji politika ir administravimas*, 12 (2013), Nr. 1. https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwivx_XUGZ_vAhUVPOwKHZ0EDeEQFjAAegQIARAD&url=https%3A%2F%2Fvpa.ktu.lt%2Findex.php%2FFPPA%2Farticle%2Fview%2F4012%2F2428&usg=AOvVaw0eT6ww4NG3oQNCmDYK8zfq.
46. Pilipavičius, Vytautas, ir Inga Vaidrevičienė. „Vietos savivalda ir kaimo savivaldumo formavimas“. *Management studies for Rural Business and Infrastructure Development*, Vol. 36 (2014), No 4, 940.
47. Platonas. *Valstybė*. Vilnius: Pradai, 2000.
48. Prakapas, Rimantas, ir Tomas Butvilas. *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms*. Vilnius. Mykolo Romerio universitetas, 2011.
49. Raipa, Alvydas. „Socialiniai pokyčiai ir modernus viešasis administravimas“. *Filosofija, Sociologija*, 2 (2001). <http://elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-54.pdf>.
50. Raipa, Alvydas. „Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos“. *Viešoji politika ir administravimas*, 30 (2009).
51. Raipa, Alvydas. „Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika“. *Viešoji politika ir administravimas* 1 (2002): 17. <https://repository.mruni.eu/handle/007/13347>.
52. Riekašius, Remigijus. *Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija*. Klaipėda, 2011. <https://www.yumpu.com/lt/document/read/23983827/riekaaius-r-2011-politinis-dalyvavimas-samprata-ir-tipologija->.
53. Schambeck, Herbert. „Über den begriff, die idee, geschichte und entwicklung der demokratie in Europa“. 2008. Žiūrėta 2021 m. kovo 5 d. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12114/2567-5458-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
54. Seimuskane, Lilita, Inga Vilka, ir Biruta Sloka. „Evaluation of Citizen Participation in Local Governments of Latvia“. *Journal of Economics and Management Research*, Vol. 3 (2014), 87-101. https://www.bvef.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Journal-E_MR_3.pdf.
55. Skelcher, Dchris, ir Jacob Torfing. „Improving democratic governance through institutional design: Civic participation and democratic ownership in Europe“. *Regulation and Governance*, 4 (1) (2010), 71–91. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1748-5991.2010.01072.x>.
56. Slev, Anca Maria. „Perceptions of Democracy and Democratic Principles Among Romanian Law Students“. *Revista academiei forțelor terestre*, 1 (2014):39. https://www.armyacademy.ro/reviste/rev1_2014/SLEV.pdf.

57. Smalskys, Vainius. *Viešasis valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.

58. Spurga, Saulius. *Demokratija ir pilietinė visuomenė nacionalinėse valstybėse ir Europos sąjungoje: vidurio ir rytų Europos demokratizacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. <https://repository.mruni.eu/handle/007/16857>.

59. Suh, Susie. „Citizen Participation in e-Government“. 2005. Žiūrėta 2021m. kovo 24 d., <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan020076.pdf>.

60. Šiliauskas, Saulius. „Demokratijos legitimumas ir paradoksalumas: Lietuvos atvejis“. *Tiltai* 3 (2013): 53. <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/458>.

61. Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

62. Vanagas, Ramūnas, ir Lina Vyšniauskienė. *Vadybos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16840/9789955194118.pdf?sequence=1>.

63. Watt, Peter A. „Principles and Theories of Local Government“... *Economic Affairs*, March (2006). Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d. <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/upldeconomicAffairs311pdfSummary.pdf>.

64. Wiseman, John. „Local heroes? Learning from recent community-strengthening initiatives in Victoria“. *Australian Journal of Public Administration*, 65 (2) (2006), 95–107. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8500.2006.00485.x>.

65. Žilionienė, Ieva. „Elektroninės demokratijos ir valdžios iniciatyvos Europos Sąjungos ir Lietuvos viešajame administravime“. *Viešoji politika ir administravimas* 9 (2004): 63. <https://repository.mruni.eu/handle/007/13739>.

Kiti internetiniai šaltiniai:

66. „Aristotelis“. Žiūrėta 2021 m. kovo 13 d. <http://www.filosofija.info/ar-zinai/aristotelis/>.

67. „Istorija Tau“. Žiūrėta 2021 m. sausio 15 d. <https://istorijatau.lt/rubrikos/zodynas/demokratija>.

68. „Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija“. Žiūrėta 2021 m., kovo 28 d. <https://www.vrk.lt/>.

69. „Mokslo medis“. Žiūrėta 2021 m. kovo 28 d. <http://www.mokslomedis.lt/strukturuotas-ir-nestrukturuotas-interviu/>.

70. „Pilietinės visuomenės institutas“. Žiūrėta 2021 m. kovo 7 d. <http://www.civitas.lt/>.

71. „Visuotinė lietuvių enciklopedija“. Žiūrėta 2021 m. kovo 8 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/modeliavimas/>.

72. „Wikipedia“. Žiūrėta 2021 m. balandžio 1 d.
[https://lt.wikipedia.org/wiki/Kelm%C4%97s_rajono_savivaldyb%C4%97.](https://lt.wikipedia.org/wiki/Kelm%C4%97s_rajono_savivaldyb%C4%97)

SANTRAUKA

„Vietos demokratijos instrumentai savivaldybėje“ tema aktuali, kadangi vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimo sėkmės rodikliais galima laikyti: piliečių dalyvavimą, jų suvokiamas ir jiems sudaromas galimybes dalyvauti vietos savivaldos lygmeniu priimamų sprendimų įgyvendinime, vietos savivaldos institucijų taikomų instrumentų veiksmingumą didinant piliečių įsitraukimą. Problema: Vietos savivaldos institucijos nuolat ieško naujų demokratijos principų įgyvendinimo būdų arba tobulina/pritaiko jau įgyvendinamus vietos demokratijos instrumentus, siekiant didinti piliečių dalyvavimą ir jų suvokiamą „galią“. Tikslas: Išanalizavus demokratijos ir vietos demokratijos reikšmę bei identifikavus norminiuose teisės aktuose reglamentuojamus vietos demokratijos instrumentus, įvertinti vietos demokratijos instrumentų įgyvendinimą Kelmės rajono savivaldybės atveju, siekiant didinti piliečių dalyvavimą. Keliami uždaviniai: 1. Atskleisti demokratijos ir vietos demokratijos sąvokas; 2. Išnagrinėti norminiuose teisės aktuose reglamentuojamus vietos demokratijos instrumentus; 3. Pagrįsti sudaryto vietos demokratijos instrumentų teorinio modelio reikšmę; 4. Išanalizuoti vietos demokratijos instrumentų Kelmės rajono savivaldybėje įgyvendinimo situaciją.

Pagrindiniai metodai: literatūros šaltinių analizė, dokumentų analizė, apibendrinimo, modeliavimo, logografikos, anketinės apklausos, apklausos interviu metodai.

Vertinant vietos demokratijos instrumentų Kelmės r. savivaldybėje funkcionalumą nustatyta, kad kai kurie instrumentai funkcionuoja tikslingai, tačiau nustatyta nemažai problemų, kurios sietinos su: savivaldybės administracijos ir tarybos vaidmeniu, didinant piliečių įsitraukimą į visuomeninį gyvenimą, yra vertinamas neigiamai; bendruomenių lyderių indėlis į piliečių dalyvavimo skatinimą yra vertinamas tik pakankamai; trūksta nuoseklaus informacijos pasidalijimo tarp bendruomenių lyderių, seniūnų ir savivaldybės; gyventojams trūksta informacijos apie savivaldybės veiklą, organizuojamus susirinkimus, piliečių dalyvavimo juose galimybes; jaunimo aktyvumo stoka, jų nenoras įsitraukti į sprendimų priėmimą.

Baigiamąjį darbą sudaro trys skyriai: pirmame skyriuje pristatomi demokratijos ir vietos demokratijos sampratų teoriniai aspektai; antrame skyriuje analizuojama vietos savivaldos samprata ir nagrinėjami vietos demokratijos instrumentai savivaldybėje; trečiajame skyriuje pristatomi atlikto empirinio tyrimo rezultatai; darbo pabaigoje pateikiamos išvados, siūlymai, literatūros sąrašas ir priedai.

Raktiniai žodžiai: demokratija, vietos demokratija, vietos demokratijos instrumentai, piliečių dalyvavimas, vietos savivalda, savivaldybė, Kelmės rajonas.

SUMMARY

The topic of “Local Democracy Instruments in the Municipality” is relevant because the indicators of success in the implementation of local democracy instruments are: citizen participation, their perception and opportunities to participate in the implementation of local government decisions, the effectiveness of local government instruments to increase citizen involvement. Problem: Local authorities are constantly looking for new ways to implement democratic principles or improve / adapt existing local democracy instruments in order to increase citizen participation and their perceived "power". Aim: After analyzing the significance of democracy and local democracy and identifying local democracy instruments regulated by normative legal acts, evaluate the implementation of local democracy instruments in the case of Kelmè district municipality in order to increase citizen participation. Tasks: 1. To reveal the concepts of democracy and local democracy; 2. Examine the instruments of local democracy regulated by normative legal acts; 3. To substantiate the significance of the developed theoretical model of local democracy instruments; 4. To analyze the situation of implementation of local democracy instruments in Kelmè district municipality.

Main methods: analysis of literature sources, analysis of documents, generalization, modeling, logistics, questionnaire surveys, survey interview methods.

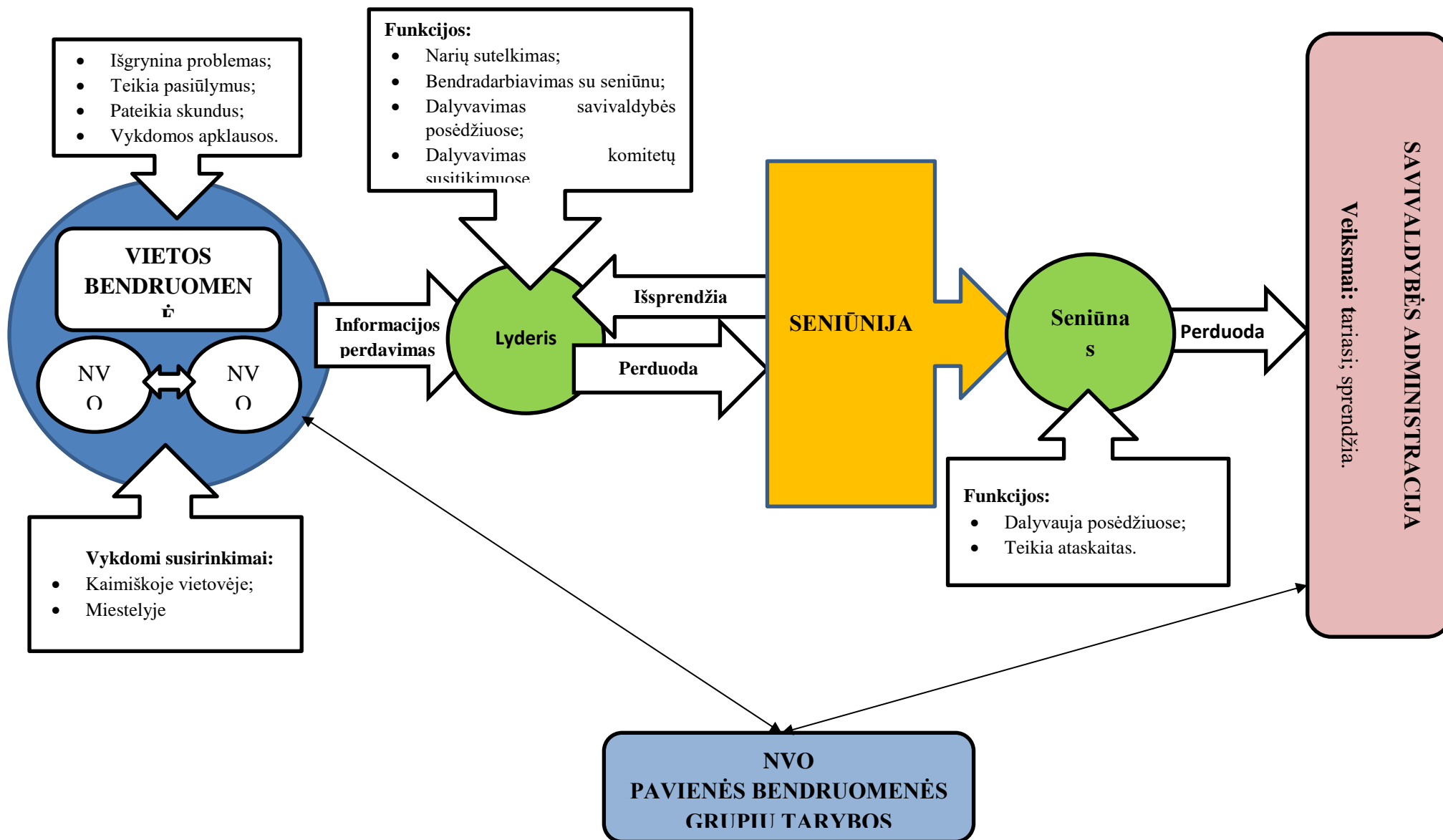
Assessing the instruments of local democracy in the municipality of Kelmè, it has been established that some instruments function purposefully, but a number of problems have been identified, which are related to: the role of the municipal administration and council in increasing the involvement of citizens in public life is assessed negatively; the contribution of community leaders to promoting citizen participation is only adequately valued; there is a lack of consistent information sharing between community leaders, elders and the municipality; residents lack information about the activities of the municipality, meetings organized, opportunities for citizens to participate in them; lack of youth activism, their reluctance to get involved in decision-making.

The final work consists of three chapters: the first chapter introduces the theoretical aspects of the concepts of democracy and local democracy; the second chapter analyzes the concept of local self-government and examines the instruments of local democracy in the municipality; the third chapter presents the results of an empirical study; at the end of the work, conclusions, suggestions, references and appendices are presented.

Keywords: democracy, local democracy, local democracy instruments, citizen participation, local self-government, municipality, Kelmè district.

PRIEDAI

Teorinis bendradarbiavimo tarp savivaldybės ir vietos bendruomenių modelis

Apklausa anketa Kelmės rajono gyventojams

„Vietos demokratijos instrumentai Kelmės raj. savivaldybėje 2021“

Aš esu Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo instituto studentė V. Linikienė. Mano tikslas - ištirti vietos demokratijos instrumentų funkcionavimą Kelmės raj. savivaldybėje bei pasiūlyti būdus, kaip tobulinti vietos demokratijos instrumentus, siekiant įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą. Man svarbu sužinoti, kokius vietos demokratijos instrumentus, padedančius skatinti Kelmės raj. gyventojų įsitraukimą į Kelmės raj. savivaldybės sprendimų priėmimą, savivaldybė įgyvendina. Taip pat noriu sužinoti, kaip Jūs vertinate atskirų vietos demokratijos instrumentų funkcionalumą Kelmės raj. savivaldybėje bei savivaldybės iniciatyvas didinti Jūsų aktyvumą.

Anketa yra anoniminė, todėl savo nuomonę gali išreikšti visi Kelmės raj. gyventojai, tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su analizuojama tema. Duomenys magistriniame darbe bus naudojami tik apibendrinta forma, todėl labai svarbu, kad atsakytumėte į visus anketos klausimus. Anketos atsakymui Jūs sugaišite 10-15 minučių

Nuoširdžiai dėkoju už Jūsų apsisprendimą dalyvauti vykdomame tyrime ir Jūsų sugaištą laiką!

1. Jūsų nuomone, per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą piliečių dalyvavimo ir motyvavimo skatinimas savivaldybėje pasireiškė: kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtą atsakymo variantą.

Teiginiai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Vietos informavimo kompanija rinkėjams					
Politinių partijų skirtingų savivaldybės plėtojimo strategijų pristatymas rinkėjams					
Rinkiminės agitacinės medžiagos pristatymas rinkėjams į namus					
Savivaldybės atliekama (ne)dalyvaujančių rinkimuose gyventojų grupių analizė					
Atviras ir aktyvus kandidatų parinkimo procesas					

2. Savivaldybėje naudojami šie piliečių dalyvavimo būdai/metodai: kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtą atsakymo variantą.

Būdai/ metodai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Atviri diskusijų forumai tarp sprendimų priėmėjų ir piliečių					

Vietos gyventojų susirinkimų organizavimas					
Susitikimai su piliečiais					
Mero gyventojų priėmimo valandos					
Tarybos komitetų pirmininkų gyventojų priėmimo valandos					
Administracijos darbuotojų paskirtos gyventojų priėmimo valandos					
Peticijos, jų pasirašymas					
Skundai, jų pateikimas					
Atvirų tarybos posėdžių organizavimas					
Atvirų tarybos komitetų posėdžių organizavimas					
Gyventojų apklausų organizavimas					
Galimybė kreiptis su prašymu					
Savivaldos svarstymai					
Rinkimai					

3. Nurodykite, kaip vertinate posėdžių atvirumą visuomenei (kaip dažnai posėdžiai prieinami gyventojams): kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtina atsakymo variantą.

Posėdžių organizatorius	Niekada	Labai retai	Kartais	Gana dažnai	Visada
Savivaldybės tarybos					
Tarybos komitetų					

4. Iš kur ir kaip dažnai gaunate informaciją apie vykstančius savivaldybės Tarybos ar Tarybos komitetų posėdžius, ir galimybę juose dalyvauti? kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtina atsakymo variantą.

Priemonės	Niekada	Labai retai	Kartais	Gana dažnai	Visada
Vietos spauda					
Savivaldybės internetinė svetainė					
Socialiniai tinklai					
Vieši skelbimai lentose					
Tiesiogiai bendraujant su savivaldybių atstovais					
Iš draugų, kaimynų ar artimųjų					

5. Nurodykite, kokie gyventojų apklausos metodai naudojami Jūsų savivaldybėje? kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtina atsakymo variantą.

Priemonės	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku

Gyventojų atsiliepimų platforma internetinėje svetainėje					
Atsiliepimai priimami telefonu					
Yra atsiliepimų anketa					
Vykdomas paslaugų kokybės vertinimo apklausa					
Vykdomos specializuotos apklausos dėl planuojamų priimti sprendimų					
Reguliarus klientų aptarnavimo kokybės vertinimas					

6. Kokioje apklausoje per 2020-2021 metus dalyvavote? (parašykite) _____

7. Nurodykite, kokius būdus savivaldybės/seniūnijos atstovai naudoja, siekiant išsiaiškinti gyventojų nuomonę? Kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtina atsakymo variantą.

Būdai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Savivaldybių tarybos išvykos					
Susitikimai su gyventojais					
Vykdomos konsultacijos telefonu					
Gyventojų anketavimas					
Galima nuomonę išreikšti savivaldybės interneto svetainėje					
Organizuojamos diskusijos internete					
Organizuojamos diskusijos/susitikimai su gyventojais					
Vykdomas gyventojų interviu					
Organizuojami specializuoti susitikimai su gyventojais					
Įtraukiami vietos bendruomenių atstovai į veiklos plano/strategijos sudarymą					

8. Kaip vertinate savivaldybės indėlį į piliečių aktyvumo skatinimą? Kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtina atsakymo variantą.

Teiginiai	Labai blogai	Blogai	Pakankamai	Gerai	Labai gerai
Taryba prisideda prie aktyvaus piliečių dalyvavimo visuomeniniame gyvenime.					
Administracija prisideda prie aktyvaus piliečių dalyvavimo visuomeniniame gyvenime.					
Bendruomenių tarybos/lyderiai prisideda prie aktyvaus piliečių dalyvavimo visuomeniniame gyvenime.					

9. Siekiant užtikrinti piliečių aktyvumą ir dalyvavimą vietos savivaldoje, kokie būdai yra svarbiausi? Kiekvienoje eilutėje pasirinkite Jums labiausiai priimtina atsakymo variantą.

Būdai	Visiškai nesvarbu	Nesvarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Svarbu	Labai svarbu
Strategijos/taisyklių, kaip skatinti piliečių dalyvavimą vietos demokratijoje sukūrimas ir įgyvendinimas.					
Nuolatinis informacijos teikimas gyventojams.					
Paskirtas savivaldybės darbuotojas, kuris sprendžia piliečių dalyvavimo vietos demokratijoje problemas, analizuoja esamą situaciją, pateikia siūlymus ir juos įgyvendina.					
Savivaldybės Tarybos ir savivaldybės administracijos darbuotojų mokymas apie piliečių dalyvavimą ir jų įtraukimo į vietos demokratiją skatinimo būdus.					
Reguliarus susitikimų su vietos bendruomenės nariais ir lyderiais organizavimas.					
Vietos žiniasklaidoje pateikiama nuolatinė informacija apie vietos savivaldos institucijų veiklą, numatomus posėdžius, susitikimus, apklausas ir kt.					

Nuolat atliekami pasyvių gyventojų grupių tyrimai, siekiant išsiaiškinti jų neaktyvumą lemiančias priežastis.					
Sudaromas veiksmų planas didinti pasyvių gyventojų grupių įsitraukimą į vietos demokratiją.					
Organizuojami forumai/diskusijos tarp vietos valdžios atstovų ir gyventojų.					
Aktyvių piliečių įtraukimas į ruošiamus savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus.					

10. Trumpai aprašykite, jei esate dalyvavęs ruošiant savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus: _____

11. Jūsų amžius:

- 18-29 m.
- 30-39 m.
- 40-49 m.
- 50-59 m.
- 60 m. ir daugiau

12. Jūsų socialinė padėtis:

- Bedarbis (-ė)
- Studentas (-ė)
- Dirbantis (-i) studentas (-ė)
- Dirbantis (-i) pusę darbo dienos
- Dirbantis (-i) pilną darbo dieną
- Verslo savininkas (-ė)
- Pensininkas (-ė)

**PASITIKRINKITE, AR NEPALIKOTE NEATSAKYTŲ KLAUSIMŲ, MAN JŪSŲ NUOMONĖ LABAI SVARBI!
DĖKOJU UŽ DALYVAVIMĄ APKLAUSOJE IR LINKIU SĖKMĖS!**

Interviu klausimai ekspertams

Esu Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo instituto studentė Vaida Linikienė. Rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Vietos demokratijos instrumentai savivaldybėje“.

Tyrimo tikslas: ištirti vietos demokratijos instrumentų funkcionavimą Kelmės raj. savivaldybėje bei pasiūlyti būdus, kaip tobulinti vietos demokratijos instrumentus, siekiant įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą. Siekiu sužinoti, kokius vietos demokratijos instrumentus, padedančius skatinti Kelmės raj. gyventojų įsitraukimą į Kelmės raj. savivaldybės sprendimų priėmimą, savivaldybė įgyvendina. Taip pat noriu sužinoti, kaip Jūs vertinate atskirų vietos demokratijos instrumentų funkcionalumą Kelmės raj. savivaldybėje bei savivaldybės iniciatyvas didinti Jūsų aktyvumą.

Interviu eiga: atsakymai į klausimus apteikiami raštu, o visa gauta informacija bus naudojama magistro baigiamojo darbo rašymui. Jūsų pavardės bus tik darbo prieduose, o tekste bus kodai. Atsakyti į klausimus užtrunka 20-30 minučių.

Duomenys apie Jus	
Vardas, pavardė	
Skyriaus pavadinimas	
Užimamos pareigos	
Darbo stažas	
Amžius	
Išsilavinimas	

KLAUSIMAI Į KURIUOS PRAŠOMA ATSAKYTI:

1. Nurodykite, kaip pasireiškė savivaldybės piliečių dalyvavimo skatinimas per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą?
2. Kokie piliečių dalyvavimo metodai buvo naudojami per pastaruosius metus savivaldybėje?
3. Kaip vertinate sudaromas galimybes piliečiams dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose?
4. Kaip vertinate bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą? Kokiais būdais jis yra plėtojamas/skatinamas?
5. Kokios priemonės yra naudojamos išsiaiškinant gyventojų nuomonę/ išgryninant problemas?

6. Kaip vertinate grįžtamojo ryšio tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų kūrimo situaciją? Kokiomis priemonėmis/kokiais būdais yra kuriamas grįžtamasis ryšys?
7. Kokiais būdais savivaldybėje yra išsiaiškinama gyventojų nuomonė?
8. Kaip vertinate savivaldybėje priimamų svarbių sprendimų procedūrą ir gyventojų nuomonių vaidmenį šiame procese?
9. Trumpai aprašykite, kaip piliečiai dalyvauja ruošiant savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus?

DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ EKSPERTINIAME TYRIME IR LINKIME SĖKMĖS!

Interviu transkripcija

Ekspertas Nr. 1	
Vardas, pavardė	Dalia Skardžiuvienė
Atstovaujama įstaiga, organizacija	Kelmės krašto bendruomenių sąjunga
Užimamos pareigos	Pirmininkė
Darbo stažas	20 m.
Išsilavinimas	Aukštasis universitetinis

KLAUSIMAI Į KURIUOS PRAŠOMA ATSAKYTI:

10. Nurodykite, kaip pasireiškė savivaldybės piliečių dalyvavimo skatinimas per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą?
 - a. Rinkimų informacija skelbimų lentose, internetiniuose psl.
11. Kokie piliečių dalyvavimo metodai buvo naudojami per pastaruosius metus savivaldybėje?
 - a. Forumai;
 - b. Susitikimai su gyventojais.
12. Kaip vertinate sudaromas galimybes piliečiams dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose?
 - a. Formaliai yra sudarytos galimybės dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose, tačiau praktikoje retai piliečiai dalyvauja.
13. Kaip vertinate bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą? Kokiais būdais jis yra plėtojamas/skatinamas?
 - a. Patenkinamai, kadangi trūksta bendradarbiavimo savivaldybės tarybos posėdžiuose svarstant savivaldybės, seniūnijų metų biudžetus, priimant visuomenei aktualius klausimus.
 - b. Skatinamas bendradarbiavimas organizuojant susitikimus su vietos bendruomenėmis rajono ir seniūnijų lygmeniu, taip pat yra seniūnijose sudarytos seniūnaičių, NVO ir bendruomenių atstovų tarybos, kuriose visuomenės atstovai turi galimybę kelti ir spręsti jiems svarbius klausimus.
14. Kokios priemonės yra naudojamos išsiaiškinant gyventojų nuomonę/ išgryninant problemas?
 - a. Anketinės apklausos.
15. Kaip vertinate grįžtamojo ryšio tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų kūrimo situaciją? Kokiomis priemonėmis/kokiais būdais yra kuriamas grįžtamasis ryšys?

Viešajame sektoriuje dėl procedūrų proceso ilgai užtrunka bet kokios veiklos, todėl ir grįžtamasis ryšys nėra veiksmingas.

16. Kokiais būdais savivaldybėje yra išsiaiškinama gyventojų nuomonė?
 - a. Anketinės apklausos.
 - b. Susitikimai su gyventojais.
17. Kaip vertinate savivaldybėje priimamų svarbių sprendimų procedūrą ir gyventojų nuomonių vaidmenį šiame procese?
 - a. savivaldybėje priimamų sprendimų procedūroje turėtų būti labiau svarbi gyventojų nuomonė ir ieškoma naujų metodų ir būdų gyventojai galėtų aktyviau išsakyti nuomonę.
18. Trumpai aprašykite, kaip piliečiai dalyvauja ruošiant savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus?
 - a. NVO rėmimo tvarkos aprašo projektas siunčiamas derinti NVO atstovams ir pasiūlymams teikti.

Ekspertas Nr. 2	
Vardas, pavardė	Egidijus Ūksas
Atstovaujama įstaiga, organizacija	Kelmės rajono savivaldybė
Užimamos pareigos	Mero pavaduotojas, laikinai einantis mero pareigas
Darbo stažas	Nuo 2008 m. Kelmės rajono savivaldybės tarybos narys. Mero pavaduotoju paskirtas 2019-2023 m. kadencijai.
Išsilavinimas	Aukštasis universitetinis

KLAUSIMAI Į KURIUOS PRAŠOMA ATSAKYTI:

19. Nurodykite, kaip pasireiškė savivaldybės piliečių dalyvavimo skatinimas per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą?

Siūlau panagrinėti VRK puslapį. Ten pasimatytų kaip keitėsi rinkimų tvarkos. Atsirado tai, kad patys gyventojai galėjo laisvai išsikelti savo kandidatūras. Pas mus buvo du atstovai, kurie išsikėlė savo kandidatūras. Vienas iš jų buvo išrinktas, kitas ne. Išrinktasis sėkmingai dirbo.

Atsirado tiesioginiai mero rinkimai.

Praeitūs rinkimus (2019-2023 m.) atsirado tai, kad savivaldybių tarybų rinkimuose galėjo išsikelti visuomeniniai komitetai. Kas ir pas mus atsitiko. Taryboje turime išrinktų narių iš visuomeninio komiteto.

Papildomai pasiteirauta ką mano, apie tiesioginius seniūnių rinkimus.

Nereikalingi. Manai, kad merą tuomet rinks gyventojai? (paklausė). Tuomet merus rinks nebe gyventojai, o seniūnai. Kokia bus seniūnų pozicija, simpatija (antipatija) taip ir bus renkama.

Seniūnaičiai turėtų būti pagalbininkai seniūnams, tačiau namo, kad nereikalingi. Jie daugiau kaip politikų „įrankis“. Kaip tą teritoriją „valdyti“, kad turėtų įtakos. Kaip politinė persona, kuri daugiau bendrautų su žmonėmis, tik kaip pagalba prieš rinkimus.

Taip pat bendruomenės anksčiau buvo kuriamos pačių politikų. Jie net tapdavo tais bendruomenių pirmininkais. Kaip politinis institutas. Mano, kad nėra stiprių bendruomenių.

Pasiūlyta (išsakyta mintis, klausimas) dėl bendruomenių stiprinimo. Ar savivaldybė negalėtų, pvz., paimti 2-3 bendruomenes – jas labiau pastiprinti, kuruoti, pamokyti, įgalinti kaip joms tinkamai dirbti. Juk valstybės politika perduoti viešųjų paslaugų teikimą bendruomenėms, NVO. O jos išmokusios, galėtų perduoti savo žinias kitoms. Taip galbūt augtų ir tobulėtų bendruomenės.

Nepritariu šiai minčiai. Nemanau, kad tai būtų gerai. Gyventojai nenoriai įsitraukia, skundžiasi, tačiau patys iniciatyvos nesiima, nenori garsiai išsakyti savo pozicijos. Bando slėptis po anonimo kauke.

20. Kokie piliečių dalyvavimo metodai buvo naudojami per pastaruosius metus savivaldybėje?

✓ Buvo organizuojami susitikimai su gyventojais. Aiškintasi kas jiems rūpi, su kokiomis problemomis gyvena, susiduria. Taip pat keletas specializuoti susitikimų su gyventojais dėl vėjo jėginių. Vieni gyventojai nori, kiti priešinasi. Politikai pasidalinę į dvi puses.

✓ Mero gyventojų priėmimo valandos. Tačiau vėliau situaciją pakoregavo pandemija. Visi (savivaldybėje) buvo pasimetę. Nėra tokios situacijos buvę. Darbas turėjo vykti iš namų, kompiuterinė technika tam visai nepritaikyta. Kažkoku būdu stengėmės dirbti toliau.

✓ Buvo organizuotos apklausos gyventojams, tačiau gaila, kad mažas žmonių aktyvumas.

✓ Taip pat mano nuomone, komisijose turi būti kuo mažiau politikų, kad būtų kuo mažiau politikos. Na, išskyrus gal etikos komisiją (nedetalizavo kodėl). Mano iniciatyva, yra peržiūrimos (jų nuostatai) visos savivaldybėje sudarytos komisijos. Vienos panaikinamos, kitos reorganizuojamos (iš dviejų komisijų padaroma viena), pvz. kaip buvo su Bendruomenine vaiko teisių taryba ir šeimos komisija. Abiejų veikla panaši, todėl buvo priimti sprendimai jas abi sujungti. Liko šeimos komisija, jos narių sudėtis padidėjo (iš narių buvusių bendruomeninėje vaiko teisių taryboje). Manoma, kad taip vyks produktyvesnis darbas ir jis nebus dubliuojamas.

✓ Piliečiai teikia savivaldybei prašymus, skundus.

21. Kaip vertinate sudaromas galimybes piliečiams dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose?

Iki pandemijos savivaldybės tarybos posėdžiai buvo atviri. Galėjo ateiti bet kuris, kuris tik nori. Jis prisimena, kai pats buvo tik tarybos narys ir dirbo mokykloje, jis „tempdavosi“ devintokus į tarybos posėdžius, kad jaunimas matytų kaip vyksta posėdžiai. Tuomet ir klausti ir pasisakyti galėdavai. Atėjęs užsiregistruodavai, ar tiesiog meras (tarybos posėdžių pirmininkas) paklausdavo gal kas nori paklausti, kalbėti, pasisakyti. Tačiau ir tai juos vesdavosi, kai savivaldybės tarybos posėdžiai vykdavo Kelmės kultūros centre. Nes dabartinėje savivaldybės tarybos salėje (šiuo metu savivaldybės tarybos salė yra Kelmės seniūnijos pastato 3 aukšte. Yra tribūna kalbėjimui, savivaldybės tarybos narių stalas, kėdė. Susirinkti gyventojams vietos nėra. Autoriaus pastaba) nėra vietos susirinkti visiems norintiems gyventojams. Savivaldybė turi planų pastatyti iš laikinų konstrukcijų savivaldybės tarybos salę (parodė per langą kurioje vietoje). Joje būtų daugiau vietos ir galėtų ateiti visi norintys.

Šiuo metu tarybos posėdžiai vyksta nuotoliniu būdu, tiesiogine transliacija per YouTube kanalą. Visi norintys gali tiesiogiai stebėti. Posėdžių datos būna paskelbtos savivaldybės internetiniame puslapyje.

Taip pat internetiniame psl. būna paskelbti ir komisijos posėdžių datos. Anksčiau (iki karantino) visi norintys galėdavo ateiti ir dalyvauti komisijų posėdžiuose. Šiuo metu kaip ir ne. Nebent patys komisijų nariai norėtų, kad kas dalyvauti, būtų kažkokios konkrečios teritorijos sprendžiamas klausimas. Tuomet galėtų pasidalinti prisijungimo nuoroda. Kol kas dar to nėra buvę.

22. Kaip vertinate bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą? Kokiais būdais jis yra plėtojamas/skatinamas?

Bendradarbiavimą? (pamasto). Kažin ar tai galima laikyti bendradarbiavimu. Vis dėlto seniūnijos yra savivaldybės administracijos padaliniai (filialai), jų darbas toks yra.

Nevyriausybės organizacijos, bendruomenės yra skatinamos finansine parama, t. y. bendruomenės teikia paraiškas dėl būtinausių ūkinių išlaidų padengimo (patalpų draudimas, šildymas, elektros, interneto, komunalinių išlaidų kompensavimas). Taip pat yra skelbiami vietos projektų konkursai. Kur NVO, bendruomenės gali gauti finansavimą įvairiems savo numatytiems projektams, reikmėms.

23. Kokios priemonės yra naudojamos išsiaiškinant gyventojų nuomonę/išgryninant problemas?

Priemonės (pamasto)? Tai gyventojų pateikiami prašymai, skundai, savivaldybėje vykdomos apklaustos, tarybos narių susitikimai su gyventojais. Tačiau apgailestauja, kad labai mažai jose dalyvauja. Kaip, pvz., neseniai mano iniciatyva buvo skelbta apklausa jaunimui dėl viešųjų erdvių pagerinimo, pagražinimo, tačiau aktyvumas buvo mažas. Gauti tik 7 pasiūlymai. Jaunimas nėra aktyvus.

Taip pat, iš savo patirties pasakojo, kad ne visi nori garsiai pasakyti, jog yra konkreti problema. Tarkim, gyventojas žino, kad yra blogai, kad būtų gerai, jog tą ir kitą sutvarkytų, pataisyti ir kt., tačiau teigia, tik neminėkite mano pavardės, nes nenoriu, kad į mane žiūrėti kažkaip kreivai. „Aš sutinku, tačiau mano pavardės neminėkite, aš nepasirašysiu“. Yra gaunama anoniminių laiškų (atidarė stalčių ir parodė krūvą gautų laiškų. Siuntėjas nežinomas). Juose skundžiamasi, išsakomos problemos, tačiau nepasirašo. Savivaldybė net neturi galimybių pasiaiškinti, pasigilinti į situaciją. Nėra net kam atsakyti, nes nėra adresatų.

Taip pat prisiminė, kad buvo sena poliklinika (šiuo metu ten jos nebėra), į kurią atvykdavo žmonės dializėms. O prie tos poliklinikos šalia nebuvo automobilių aikštelės, nes poliklinikos vadovybei greičiausiai to nereikėjo. Tai aš pats parašiau raštą savivaldybės saugaus eismo komisijai. Prisistačiau, kaip Kelmės rajono gyventojas Egidijus Ūksas. Na, o aš tuo metu buvau „šviežias“ politikas ir tuo metu paskirtas dirbti saugaus eismo komisijoje. Tai kiti nariai kreivai žiūrėjo. kaip aš, kaip politikas galiu teikti paklausimus, prašymus. Tačiau vis dėlto buvo svarstomas šis klausimas.

24. Kaip vertinate grįžtamojo ryšio tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų kūrimo situaciją? Kokiomis priemonėmis/kokiais būdais yra kuriamas grįžtamasis ryšys?

Mes turime tokį dalyką, kaip išvykstantieji posėdžiai, susitikimai su gyventojais, t. y., mes, savivaldybės administracija, tarybos nariai (pasiskirsto tarybos nariai kur vyksta. Daroma taip kad būtų iš skirtingų komisijų tarybos nariai) vyksta į visas 11 seniūnijų susitikti su gyventojais prieš biudžeto svarstymą (rudeni). Surenkama gyventojų nuomonė, išklausoma kas jiems aktualu, ko reikėtų. Kitas vizitas būna pavasarį (dažniausiai balandžio mėn.) tuomet būna pristatomos mero ir tarybos ataskaitos. Kitos savivaldybės (neįvardino kurios savivaldybės) taip pat ima iš mūsų pavyzdį ir pradėjo vyksti pas gyventojus bei juos išklausti.

Visada yra leidžiamas leidinys Kelmės rajono savivaldybės X metų atliktų darbų panorama. Ne išimtis ir 2020 m. metai. Šiuo metu leidinys yra rengiamas, bus išleistas ir platinamas gyventojams. Taip pat mero bei tarybos narių ataskaitos patalpintos savivaldybės internetiniame puslapyje.

Grįžtamasis ryšys gerai. Jis vyksta per tarybos atsiskaitymus gyventojas. Jis vykdomas pagal savivaldybės tarybos veiklos reglamentą. Va, žiūrėk... (atverčia ant stalo padėtą tarybos veiklos reglamento XIV. tarybos ir tarybos narių atsiskaitymas gyventojams ir XVII. bendravimo su gyventojais formos ir būdai, gyventojų priėmimo organizavimas, jų pasiūlymų, prašymų ir skundų nagrinėjimas, skyrius).

25. Kokiais būdais savivaldybėje yra išsiaiškinama gyventojų nuomonė?

Visų pirma iš susitikimų su gyventojais; apklausa; vykstama pas gyventojus; gaunami gyventojų prašymai, skundai, taip pat yra skelbiamas mero, jo pavaduotojo priėmimo dienos bei valandos – išklausoma atvykusiųjų nuomonės, pasiūlymai ir kt.

Papildomai paklausta. Tarybos veiklos reglamente numatyta, kad Savivaldybės biudžeto projektas skelbiamas vietinės žiniasklaidos priemonėse, savivaldybės interneto tinklalapyje ir savivaldybės informacinėse lentose. Gyventojai per 3 darbo dienas po savivaldybės biudžeto projekto viešo paskelbimo gali pateikti raštu savo pastabas ir pasiūlymus administracijos direktoriui. Kaip mano, ar tai nėra per trumpas laikas? Gaunama pasiūlymų?

Laikas pakankamas, vis tiek pastabų niekas nepateikia.

26. Kaip vertinate savivaldybėje priimamų svarbių sprendimų procedūrą ir gyventojų nuomonių vaidmenį šiame procese?

mmm.... Prisimenu posakį (berods Prūsijos karaliaus išsakytą), kuris tinka šiam klausimui: „Mes tarnaujame tiems, kurie mums tarnauja“. Mintis nėra apie tiesioginę žodžio tarnas prasmę. Tai suprasti reikėtų, kaip pagalbą vienas kitam. Padėdami vienas kitam, padėsime ir sau.

27. Trumpai aprašykite, kaip piliečiai dalyvauja ruošiant savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus?

Piliečiai yra įtraukiami į savivaldybėje esamų komisijų sudėtis. Jų savivaldybėje yra nemažai (kompiuterio ekrane atidarė savivaldybės internetinį puslapį, kurioje yra surašytos visos komisijos).

Mano nuomone, savivaldybės sudarytose komisijose turėti mažiausiai dalyvauti ir kištis savivaldybės politikai. Todėl mano iniciatyva yra pertvarkomos komisijos, peržiūrimi nuostatai, komisijų reikalingumas

Teikia gyventojai skundus, prašymus, kurie yra svarstomi. Dalyvauja komisijų darbe, kuriose priimami vienokie ar kitokie sprendimai, teikiami siūlymai. Kurie vėliau atgula į sprendimus/įsakymus.

Gyventojai (buvo sudarytos darbo grupės) dalyvavo rengiant Kelmės rajono savivaldybės plėtros planą iki 2030 m.

DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ EKSPERTINIAME TYRIME IR LINKIME SĖKMĖS!

Ekspertas Nr. 3	
Vardas, pavardė	Vaida Samušienė
Atstovaujama įstaiga, organizacija	Kelmės rajono savivaldybės administracija
Užimamos pareigos	Jaunimo reikalų koordinatorė
Darbo stažas	10 metų
Išsilavinimas	Aukštasis

KLAUSIMAI Į KURIUOS PRAŠOMA ATSAKYTI:

28. Nurodykite, kaip pasireiškė savivaldybės piliečių dalyvavimo skatinimas per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą?

Dalyvaujant savivaldos rinkimuose yra aktyvūs tik tie kurie patys dalyvauja savivaldos rinkimuose.

29. Kokie piliečių dalyvavimo metodai buvo naudojami per pastaruosius metus savivaldybėje? Metodai yra įvairūs galima rinktis. Susitikimai su gyventojais gyvai, rajoninė spauda ir pan.

30. Kaip vertinate sudaromas galimybes piliečiams dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose?

Niekaip, gyventojai gali stebėti tik internete kai yra transliuojamas posėdis. arba posėdžio įrašą yra galimybė pasižiūrėti. Potencialus rinkėjas. Piliečių įtraukimo ir dalyvavimo nauda būtų stipresnė demokratijai. Piliečiai, išitraukę į politinių sprendimų priėmimą bei jų įgyvendinimą, lengviau įsitikintų, kad sprendimai reikalingi ir teisingi. Kuo didesnė dalis visuomenės įsitraukia į klausimų svarstymą ir problemų sprendimą – tuo daugiau dėmesio sulauktų. (tiek pats procesas, tiek jo turinys).

4. Kaip vertinate bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą? Kokiais būdais jis yra plėtojamas/skatinamas?

Neturiu savo nuomonės tuo klausimu. Bendruomenė bendrauja su seniūnais, seniūnai su savivaldybe. Bendruomenės skatinamos dalyvauti per finansinę paramą gaunančią iš savivaldybės biudžeto, nes bendruomenė tai Nr.1.

5. Kokios priemonės yra naudojamos išsiaiškinant gyventojų nuomonę/išgryninant problemas? Kai vyksta rajono tarybos narių ataskaitiniai, kai galima užduoti įvairius klausimus. Gyventojai labiau linkę yra skųstis raštu.

6. Kaip vertinate grįžtamojo ryšio tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų kūrimo situaciją? Kokiomis priemonėmis/kokiais būdais yra kuriamas grįžtamasis ryšys?

Neturiu savo nuomonės.

7. Kokiais būdais savivaldybėje yra išsiaiškinama gyventojų nuomonė?

Manau nelabai kam rūpi gyventojų nuomonė.

8. Kaip vertinate savivaldybėje priimamų svarbių sprendimų procedūrą ir gyventojų nuomonių vaidmenį šiame procese?

Yra teisės aktai, tai manau gyventojų nuomonė nerūpi.

9. Trumpai aprašykite, kaip piliečiai dalyvauja ruošiant savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus?

Visus sprendimus ruošia ir teikia rajono tarybai savivaldybės administracijos specialistai. Įsakymus taip pat teikia savivaldybės administracijos specialistai. Piliečiai neturi tam įtakos.

DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ EKSPERTINIAME TYRIME IR LINKIME SĖKMĖS!

Ekspertas Nr. 4	
Vardas, pavardė	Nelė Želvienė
Atstovaujama įstaiga, organizacija	Kelmės krašto partnerystės vietos veiklos grupė
Užimamos pareigos	Pirmininkė, VPS administravimo vadovė
Darbo stažas	12 metų
Išsilavinimas	Aukštasis universitetinis (magistro laipsnis)

KLAUSIMAI Į KURIUOS PRAŠOMA ATSAKYTI:

31. Nurodykite, kaip pasireiškė savivaldybės piliečių dalyvavimo skatinimas per paskutinius rinkimus į savivaldybės tarybą?

Kiekvienas kandidatas (partija, visuomeninis komitetas) į rajono tarybos narius daugiausia individualiai skatino dalyvauti rinkimuose. Bendro pobūdžio informacija savivaldybės puslapyje ar rajono laikraštyje apie vykstančius rinkimus į savivaldybės tarybą.

32. Kokie piliečių dalyvavimo metodai buvo naudojami per pastaruosius metus savivaldybėje? Rajono tarybos narių susitikimai su gyventojais.

33. Kaip vertinate sudaromas galimybes piliečiams dalyvauti savivaldybės tarybos posėdžiuose? Rajono savivaldybės tarybos posėdžiai transliuojami tiesiogiai internetu.

34. Kaip vertinate bendruomenės atstovų, seniūnų ir savivaldybės bendradarbiavimą? Kokiais būdais jis yra plėtojamas/skatinamas?

Savivaldybėje sudaryta bendruomeninių organizacijų taryba, kuri sprendžia aktualius bendruomenės kylančius klausimus ir Nevyriausybinų organizacijų taryba, į kurios veiklą įtraukiami bendruomenių ir kitų nevyriausybinų organizacijų atstovai. Seniūnijose bendradarbiavimas vykdomas organizuojant seniūnaičių sueigas.

35. Kokios priemonės yra naudojamos išsiaiškinant gyventojų nuomonę/išgryninant problemas? Rajono vadovų ir tarybos narių susitikimai su gyventojais, gyventojų priėmimas savivaldybėje.

36. Kaip vertinate grįžtamojo ryšio tarp vietos valdžios institucijų atstovų ir gyventojų kūrimo situaciją? Kokiomis priemonėmis/kokiais būdais yra kuriamas grįžtamasis ryšys?

Gerai. Savivaldybės tarybos nariai vyksta susitikti su gyventojais, kad ir kartą per metus, bet vyksta. Tuomet tirk gyventojai gali išsakyti savo problemas, tiek tarybos nariai išgirsta. Taip pat galima pateikti savo raštiškus prašymus, siūlymus, į kuriuos gaunami vienoki ar kitokie atsakymai.

37. Kokiais būdais savivaldybėje yra išsiaiškinama gyventojų nuomonė?

Rajono tarybos narių susitikimų su gyventojais metu arba organizuojant anketines apklausas, tačiau pastaroji priemonė nepasiteisina mažose kaimiškose savivaldybėse, kadangi dauguma vyresnio amžiaus gyventojų mažai naudojami šiuolaikinėmis technologijomis.

38. Kaip vertinate savivaldybėje priimamų svarbių sprendimų procedūrą ir gyventojų nuomonių vaidmenį šiame procese?

Dažnai pasitaiko tokių atvejų kai į gyventojų nuomonę nėra atsižvelgiama.

39. Trumpai aprašykite, kaip piliečiai dalyvauja ruošiant savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus?

Piliečiai šiame procese nedalyvauja, arba bent jau man tokių atvejų nėra žinoma. Savivaldybės tarybos ar administracijos sprendimus/įsakymus rengia savivaldybės administracijos darbuotojai.

DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ EKSPERTINIAME TYRIME IR LINKIME SĖKMĖS!

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2021-04-27

Klaipėda

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo valdymo ir verslo fakulteto/viešojo administravimo instituto, viešojo administravimo studijų programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) Vaida Linikienė

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Vietos demokratijos instrumentai savivaldybėje“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Žinau, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už šiurkštų akademinės etikos pažeidimą.

Vaida Linikienė

(parašas)

(vardas, pavardė)